

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

АКТЮЕРСКИ ДОКЛАД

2016 г.

София, юни 2016 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Списък с таблици и фигури.....	5
Използвани съкращения.....	7
Въведение.....	9
Част 1. Описание на социалноосигурителната система.....	11
1.1. Краткосрочни обезщетения от ДОО.....	12
1.2. Пенсионна система.....	13
1.3. Пенсии от държавното обществено осигуряване.....	15
1.3.1. Пенсия за осигурителен стаж и възраст.....	15
1.3.2. Пенсия за инвалидност.....	17
1.3.3. Наследствена пенсия.....	18
1.3.4. Ранно пенсиониране.....	18
1.3.5. Осъвременяване на пенсиите.....	19
Част 2. Финансово състояние на фондовете на ДОО в края на 2015 г., бюджет за 2016 г. и политики за периода 2017–2019 г.	21
2.1. Фондове на държавното обществено осигуряване.....	21
2.2. Политики, оказващи влияние върху приходите от осигурителни вноски.....	23
2.3. Политики, оказващи влияние върху разходите.....	24
2.3.1. Пенсии.....	24
2.3.2. Краткосрочни обезщетения.....	25
2.4. Участие на държавата във финансирането на ДОО.....	26
Част 3. Основни допускания по базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016–2060 г.	28
3.1 Демографски допускания.....	29
3.2. Макроикономически допускания и допускания за пазара на труда.....	31
3.3. Системни допускания.....	32
3.3.1. Свързани с приходите от вноски.....	32
3.3.2. Свързани с разходите.....	34
Част 4. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016–2060 г.	37
4.1. Приходи от вноски за периода 2016–2060 г.....	37
4.2. Разходи на ДОО за периода 2015–2060 г.....	39
4.2.1. Пенсии.....	39
4.2.2. Краткосрочни обезщетения и административни разходи.....	45
4.3. Баланс на фондовете на ДОО.....	45
4.4. Необходим размер на вноската за пенсия.....	46
4.5. Анализ на чувствителността и сравнение с актюерския доклад от 2012 г.	49
4.5.1. Алтернативни сценарии: Избор на осигуряване само в първия стълб.....	49
4.5.2. Тест за чувствителност: По-висока средна продължителност на живота.....	53
4.5.3. Тест за чувствителност: По-нисък икономически растеж.....	55
4.5.4. Сравнителен анализ: Актюерски доклад 2012 г.	57

Приложение 1. Формула за изчисляване размера на пенсия за осигурителен стаж и възраст.....	61
Приложение 2. Бюджетни показатели, 2000–2015 г.....	64
Приложение 3. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, 2015–2037 г.	67
Приложение 4. Отчетни данни и допускания за населението, икономиката и пазара на труда, 2000–2060 г.	69
Приложение 5. Методология на дългосрочните актюерски оценки	70
Приложение 5. Терминологичен речник	77
Използвана литература	82

Списък с таблици и фигури

Таблица 1. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО, 2015 – 2019 г.	16
Таблица 2. Осигурителни вноски за фондовете на ДОО, 2015 – 2019 г.	21
Таблица 3. Макроикономически и социално-осигурителни показатели, 2015-2019 г. ...	23
Таблица 4. Основни показатели, свързани с минималните осигурителни доходи, 2015-2019 г.	24
Таблица 5. Финансови показатели за ДОО, 2015-2019 г.	26
Таблица 6. Възрастова структура на населението на България, 1995-2060 г.	30
Таблица 7. Основни макроикономически показатели, 2015-2060 г.	31
Таблица 8. Основни показатели, свързани с пазара на труда, 2015-2060 г.	32
Таблица 9. Проценти по чл. 100 от КСО, осъвременяване на пенсиите, тежест на една година осигурителен стаж, 2015-2060 г.	35
Таблица 10. Основни показатели по приходите на ДОО, 2015-2060 г.	38
Таблица 11. Брой на пенсионерите по видове пенсии, 2015-2060 г.	40
Таблица 12. Основни показатели по пенсиите, 2015-2060 г.	44
Таблица 13. Баланс на ДОО, 2015-2060 г.	46
Таблица 14. Участие на държавата във финансирането на ДОО, 2015-2060 г.	46
Таблица 15. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2015-2060 г.	48
Таблица 16. Брой пенсионери от ДОО и разходи за пенсии - базов вариант и вариант с по-висока средна продължителност на живота, 2015-2060 г.	54
Таблица 17. Брутен вътрешен продукт и средна работна заплата - базов вариант и вариант с по-нисък икономически растеж, 2015-2060 г.	55
Таблица 18. Среден осигурителен доход, среден размер на пенсия и коефициент на заместване на дохода - базов вариант и вариант с по-нисък икономически растеж, 2015-2060 г.	56
Таблица 19. Декомпозиция на разликите в баланса на ДОО като % от БВП, Актьорски доклади 2012 г. и 2016 г.	58
Фигура 1. Размер на осигурителната вноска за всички осигурителни рискове и относителен дял на държавата в разходите на ДОО, 2000-2015 г.	27
Фигура 2. Очаквана продължителност на живота при раждане, 1960-2060 г.	29
Фигура 3. Възрастови групи по пол като процент от общото население, 2014 г. и 2060 г.	30
Фигура 4. Средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове, 2015–2060 г.	33

Фигура 5. Нарастване на средния осигурителен доход, 2015-2060 г.	34
Фигура 6. Нарастване на размерите на пенсиите от 1 юли всяка година, 2015–2060 г. ...	36
Фигура 7. Приходи от осигурителни вноски в % от БВП, 2015-2060 г.....	39
Фигура 8. Пенсионери за трудова дейност към осигурени лица (коефициент на зависимост), 2015-2060 г.....	42
Фигура 9. Средна пенсия към среден осигурителен доход (коефициент на заместване на дохода), 2015-2060 г.....	43
Фигура 10. Разходи за пенсии в % от БВП (без трансфер от държавния бюджет), 2015-2060 г.	44
Фигура 11. Баланс на ДОО в % от БВП, 2016-2060 г.	45
Фигура 12. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2016-2060 г.	49
Фигура 13. Разходи за пенсии в % от БВП, базов вариант и алтернативни сценарии, 2015-2060 г.	51
Фигура 14. Коефициент на заместване на дохода, базов вариант и алтернативни сценарии, 2015-2060 г.	52
Фигура 15. Баланс на ДОО в % от БВП - базов вариант и алтернативни сценарии, 2015-2060 г.	53
Фигура 16. Баланс на ДОО в % от БВП - базов вариант и вариант с по-висока средна продължителност на живота, 2016–2060 г.	54
Фигура 17. Баланс на ДОО в % от БВП – базов вариант и вариант с по-нисък икономически растеж, 2016–2060 г.	56
Фигура 18. Баланс на фондовете на ДОО в % от БВП, Актюерски доклади 2012 г. и 2016 г.	57

Използвани съкращения

БВП	Брутен вътрешен продукт
ДВ	Държавен вестник
ДЗПО	Допълнително задължително пенсионно осигуряване
ДОО	Държавно обществено осигуряване
ЗБДОО	Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване
КБДОО	Консолидиран бюджет на държавното обществено осигуряване
КЗОО	Кодекс за задължително обществено осигуряване
КСО	Кодекс за социално осигуряване
КФН	Комисия за финансов надзор
МВР	Министерство на вътрешните работи
МО	Министерство на отбраната
МОД	Минимални осигурителни доходи
МОТ	Международна организация по труда
МФ	Министерство на финансите
НАП	Национална агенция за приходите
НЗОК	Национална здравноосигурителна каса
НЕЛК	Национална експертна лекарска комисия
НОИ	Национален осигурителен институт
НСИ	Национален статистически институт
ОЗМ	Общо заболяване и майчинство
ОСВ	Осигурителен стаж и възраст
ППФ	Професионален пенсионен фонд
СОД	Среден осигурителен доход
ТЕЛК	Териториални експертни лекарски комисии
УнПФ	Универсален пенсионен фонд
УчПФ	Учителски пенсионен фонд
ХИПЦ	Хармонизиран индекс на потребителските цени

Въведение

Представеният актюерски доклад е документ, анализиращ дългосрочно финансовото състояние на фондовете на държавното обществено осигуряване /ДОО/ в Република България /РБ/. Направените актюерски оценки за финансовото състояние на държавната социалноосигурителна система в периода 2012-2060 г. в последния актюерски доклад, публикуван през януари 2013 г., се базираха на действащото в края на 2012 г. осигурително законодателство. В периода 2012–2016 г. настъпиха много промени, които измениха съществено състоянието на държавното обществено осигуряване както по отношение на законовата рамка, така и по отношение на перспективите за неговата финансова устойчивост и адекватността на изплащаните обезщетения.

Основната цел на актюерския доклад е да се информират обществеността и вземащите решения за бъдещото финансово състояние на фондовете на държавното обществено осигуряване в контекста на настоящото пенсионноосигурително законодателство. Приходите от осигурителни вноски и разходите за пенсии и краткосрочни обезщетения се прогнозира достатъчно далеч в бъдещето, за да се даде индикация за състоянието на фондовете от гледна точка на текущото осигурително законодателство и да се идентифицират настоящите и бъдещите проблеми, пред които ще бъде изправена системата.

В доклада са включени последните промени в пенсионното законодателство, приети през 2015 г., които посрещат предизвикателствата на негативните демографски тенденции в страната ни. Повишаването на пенсионната възраст и удължаването на трудовия живот са важна стъпка за избягване на ниските пенсии и риска от бедност сред възрастните хора.

Прогнозният период е от 2016 г. до 2060 г. (45 години), като показателите за първите четири години на прогнозата са съобразени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване /ЗБДОО/ за 2016 г. и тригодишната прогноза за фондовете на ДОО за периода 2017-2019 г. Избраният период е в съответствие с прогнозните периоди, използвани в последната демографска прогноза на Евростат и от Европейската комисия при изготвянето на доклада по застаряването от 2015 г. (The 2015 Ageing Report).

В доклада се прави анализ на резултатите от базовия случай, който отразява развитието на фондовете на ДОО до 2060 г. Изследват се два основни показателя, характеризиращи финансовото състояние на българската пенсионна система - баланс на ДОО като процент от brutния вътрешен продукт /БВП/ и необходим размер на вноската за осигуряване на балансиран бюджет. Важни фактори за финансовото състояние на системата са коефициентът на зависимост и коефициентът на заместване на дохода, като последният е основен измерител на адекватността на пенсионните плащания. Проследяват се настоящите и бъдещи нива на коефициента на зависимост и коефициента на заместване на дохода.

Специално внимание е отделено на прогнозата за пенсиите за трудова дейност, разходите за които представляват над 83% от общите разходи на държавното обществено осигуряване. На пенсиите, несвързани с трудова дейност (около 3% от общите разходи на ДОО), не е отделено място в доклада, тъй като средствата за тяхното изплащане са за сметка на държавния бюджет и те не оказват влияние върху баланса на ДОО.

При изготвянето на базовия вариант на прогнозата не са взети предвид обвързването на пенсионната възраст с промените в средната продължителност на живота след 2037 г. и въведената през 2015 г. законова възможност за прехвърляне на

осигуряването изцяло към първия стълб. Ефектите върху ДОО при различни сценарии за упражняване на правото на избор за промяна на осигуряването са изследвани в раздел 4.5. „Анализ на чувствителността”.

Разгледани са няколко теста за чувствителност, за да се проследи до каква степен резултатите от базовия случай са чувствителни към промени в допусканията. Направено е и сравнение с резултатите от актюерския доклад от 2012 г.

Прогнозата за развитие на ДОО за периода 2016–2060 г. е разработена с помощта на актюерски модел, който дава възможност за прогнозиране за период до 75 години и се използва за оценка на финансовото състояние на ДОО в дългосрочен план. Прогнозират се приходите и разходите на ДОО и финансовият резултат на фондовете от гледна точка на тяхното балансиране.

Трябва да се има предвид, че поради специфичния си характер и периода, за който се отнасят, дългосрочните прогнози са по-глобални в сравнение с краткосрочните. Несигурността, съпътстваща този вид прогнози, също е по-голяма. Резултатите от тях в голяма степен зависят от използваните допускания и не трябва да се приемат като предвиждане за точни стойности за всяка отделна година. Те по-скоро могат да служат като индикатор за общите тенденции в приходите и разходите на системата за социално осигуряване при възприетия набор от икономически и демографски допускания и правна рамка, при която ще се развива системата, както и за ориентир при вземане на бъдещи решения от управляващите при необходимост от промяна на законовите разпоредби.

Настоящият актюерски доклад е разработен от актюерския състав на Националния осигурителен институт /НОИ/. За база на анализите и прогнозите в доклада са използвани статистически данни от регистрите на осигурените лица, на пенсиите и на краткосрочните обезщетения от информационната система на НОИ, национални статистически данни за пазара на труда, последната демографска прогноза на Евростат и актуална макроикономическа прогноза на Министерството на финансите /МФ/.

Част 1. Описание на социалноосигурителната система

Първата стъпка към формиране на съвременната система за обществено осигуряване в Република България е отделянето на бюджета на държавното обществено осигуряване от държавния бюджет със Закона за фонд „Обществено осигуряване” (обн. ДВ, бр. 104 от 1995 г.). Това поставя началото на система на самофинансиране, базирана на разходопокривния принцип, при който разходите за социалноосигурителни плащания се покриват основно от събраните осигурителни вноски от осигурените лица в държавното обществено осигуряване.

Следващата важна стъпка в реформата на социалноосигурителната система в страната е приемането на Кодекса за задължителното обществено осигуряване /КЗОО/ през 2000 г., който урежда държавното обществено осигуряване и допълнителното задължително осигуряване. Поради факта, че в КЗОО през 2003 г. (ДВ, бр. 67 от 2003 г.) е включена нормативната база на допълнителното доброволно осигуряване, неговото наименование е променено на Кодекс за социално осигуряване /КСО/.

Кодексът за социално осигуряване е основният нормативен акт, който урежда системата за социално осигуряване в Република България, нейния предмет, обхват, принципи, финансово устройство, управление и видове обезщетения. Предметът на системата за социално осигуряване е посочен в чл. 1 от КСО, обхватът – в чл. 2 от КСО, принципите – в чл. 3 от КСО, а финансовото устройство и управление - в чл. 18-39 от КСО.

Други нормативни актове, които уреждат в цялост осигуряването и ползването на различните видове обезщетения, са Законът за бюджета на държавното обществено осигуряване и редица подзаконовни нормативни актове, които регламентират отпускането и изплащането на краткосрочните обезщетения, помощите и пенсиите от ДОО и контрола по тези дейности.

От 2000 г. в държавното обществено осигуряване се обособяват три самостоятелни осигурителни фонда - „Пенсии”, „Трудова злополука и професионална болест” и „Общо заболяване и майчинство”. С измененията на КЗОО, влезли в сила от 1 януари 2002 г., се усъвършенства фондовата организация на ДОО, като се създават още два нови фонда - фонд „Безработица” и фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност”, от който се изплащат пенсиите, които се финансират от държавния бюджет. Петте осигурителни фонда на ДОО са обособени въз основа на целите, за които се натрупват и разходват средствата и на осигурените социални рискове (кодифицирани в Конвенция 102 на Международната организация по труда), за които ДОО предоставя обезщетения – „инвалидност“, „старост и смърт“, „временна неработоспособност“, „временна намалена работоспособност“, „майчинство“ и „безработица“. От началото на 2016 г. от фонд „Пенсии“ бе отделен фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, който обхваща служителите в сектор „Сигурност”.

Контрибутори (вносители) в системата на държавното обществено осигуряване са осигурените лица и осигурителите, които внасят осигурителни вноски в съответните фондове на ДОО, съгласно разпоредбите на КСО. Функциите по администриране и събиране на осигурителните вноски са възложени на Националната агенция за приходите.

Бенифициенти (ползватели) на държавното обществено осигуряване са лицата, които отговарят на законовите разпоредби за получаване на обезщетение за съответния риск, от който са засегнати.

1.1. Краткосрочни обезщетения от ДОО

Чрез фондовете на държавното обществено осигуряване се изплащат краткосрочни обезщетения на осигурените лица, които покриват рисковете „временна неработоспособност“, „временна намалена работоспособност“, „майчинство“, „безработица“, както и помощи при инвалидност, при смърт и за профилактика и рехабилитация.

Краткосрочните обезщетения при временна неработоспособност и временна намалена работоспособност се изплащат на осигурените лица за общо заболяване и майчинство за периодите на временна неработоспособност и трудоустрояване, ако имат най-малко 6 месеца осигурителен стаж.

Лицата, осигурени за трудова злополука и професионална болест, имат право на парично обезщетение за трудова злополука или професионална болест, както и на обезщетение при трудоустрояване в тези случаи, независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване се изчислява в размер 80 на сто, а за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест – 90 на сто, от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство, за период от 18 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на неработоспособността.

Краткосрочните обезщетения за майчинство (за бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и за осиновяване на дете от 2- до 5-годишна възраст) се изплащат на осигурените майки/бащи (при определени условия), ако имат 12 месеца стаж като осигурено лице за този риск. Обезщетението за бременност и раждане се изплаща за срок 410 календарни дни, от които 45 преди раждането. Обезщетението за отглеждане на малко дете се изплаща до навършване на двегодишна възраст на детето след изтичане на срока на обезщетението за бременност и раждане. Обезщетението за осиновяване на дете от 2- до 5-годишна възраст се изплаща за срок от 365 дни, но не по-късно от навършването на 5-годишна възраст на детето.

Размерът на дневното парично обезщетение при бременност и раждане и осиновяване на дете от 2- до 5-годишна възраст е равен на 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за периода от 24 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност. То не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната. Размерът на месечното парично обезщетение за отглеждане на малко дете се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО.

Краткосрочните обезщетения при безработица се изплащат на осигурените лица, ако са били осигурени за безработица най-малко в 9 от последните 15 месеца преди датата на прекратяване на трудовото правоотношение.

Периодът за изплащане на паричните обезщетения се определя съобразно продължителността на осигурителния стаж.

Размерът на дневното парично обезщетение на безработните лица е 60 на сто от среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ за последните 24 календарни месеца, предхождащи месеца на прекратяване на осигуряването. То не може

да бъде по-малко от минималния дневен размер на обезщетението за безработица, който се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО.

Помощите, изплащани на осигурените лица от държавното обществено осигуряване, са следните видове:

- помощи при инвалидност – изплаща се помощ в размер на 60-дневното парично обезщетение за временна неработоспособност (чл. 11, ал. 3 от КСО), когато осигуреното лице има определена загубена работоспособност 50 и над 50 на сто, но не му достига необходимия осигурителен стаж за отпускане на пенсия за инвалидност поради общо заболяване;
- помощи при смърт на осигуреното лице – изплаща се еднократна помощ в размер, който се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. Помощта се разпределя поравно между съпруга/съпругата, децата и родителите на осигуреното лице;
- парични помощи за профилактика и рехабилитация и за помощно-технически средства, свързани с увреждането.

1.2. Пенсионна система

България основно реформира пенсионната си система през 2000 г. От традиционна разходопокривна система тя беше трансформирана в тристълбова пенсионна система чрез създаването на втори задължителен капиталов и трети доброволен капиталов стълб, като едновременно с това продължиха реформите в съществуващата разходопокривна система. Първият и вторият стълб изцяло покриват работещото население, като включват наетите лица в реалния и бюджетния сектор и самонаетите лица.

Първият стълб действа на разходопокривен принцип, обхваща икономически активното население на страната и се администрира от Националния осигурителен институт. Финансира се от работодателски и лични осигурителни вноски. От началото на 2011 г. до края на 2016 г. осигурителната вноска за пенсия е 17,8% за родените преди 1.01.1960 г. и 12,8% за родените след 31.12.1959 г. Нормативно в чл. 6, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване е уреден начинът, по който осигурителната вноска се разпределя между осигурител и осигурено лице. От началото на 2009 г. до края на 2015 г. държавата участва като „трети осигурител” чрез трансфер от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица. Чрез трансфери от държавния бюджет се покриват разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност, както и някои неконтрибутивни¹ периоди, зачитащи се за осигурителен стаж при пенсиониране. Недостигът от средства по фондовете на ДОО се покриват със субсидия от държавния бюджет.

Кодексът за социално осигуряване е основният нормативен акт, който урежда обществените отношения, свързани с пенсионното осигуряване на лицата. По силата на неговите разпоредби се отпускат както пенсии, несвързани с трудова дейност (чл. 85– 93 от КСО), така и пенсии за трудова дейност, в т.ч.:

---

¹ Периодите, през които лицата получават социални обезщетения за временна неработоспособност, майчинство и безработица, както и периодите на отбиване на редовна военна служба и отглеждане на дете до две години се зачитат за осигурителни периоди. При пенсиониране, дължимите вноски за тези периоди се прехвърлят от държавния бюджет към бюджета на държавното обществено осигуряване. Сумата се изчислява въз основа на продължителността на неконтрибутивните периоди, признати като осигурителни, а базата за изчисляването е минималната работна заплата за съответния период.

- Пенсии за осигурителен стаж и възраст;
- Пенсии за инвалидност поради общо заболяване;
- Пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест;
- Наследствени пенсии.

Вторият стълб е схема с дефинирани вноски и се състои от два компонента – универсални и професионални пенсионни фондове:

Универсалните пенсионни фондове /УнПФ/ представляват задължителна допълнителна капиталопокривна схема, обхващаща лицата, родени след 31.12.1959 г. Финансират се посредством 5% осигурителна вноска (за сметка на осигурителя и осигуреното лице), която се натрупва и капитализира в индивидуални пенсионни партиди. Обезщетенията се получават като допълнителна пожизнена пенсия, изчислена в момента на пенсионирането или като еднократна сума/разсрочено плащане, когато сумата е относително малка (по-малка от 20% от социалната пенсия за старост). Възможност за изтегляне на пенсията в по-ранен момент (до 50% от средствата в партидата) също се предвижда при тежка трайна неработоспособност (над 89,99%). Натрупаните средства са наследими по всяко време от съпрузите, родителите и децата на осигуреното лице.

Обезщетенията се изчисляват на базата на натрупаните средства от вноски и доходността от инвестиции. Режимът на инвестиране на средствата от вноски в задължителния втори стълб е регламентиран в КСО. Портфейлът на инвестициите включва различни инструменти като: ценни книжа, държавни облигации и недвижими имоти. Размерът на допълнителната пожизнена пенсия зависи и от средната продължителност на живота и прогнозните лихвени проценти.

Професионалните пенсионни фондове /ППФ/ представляват също задължителна допълнителна капиталопокривна схема, която дава възможност за получаване на срочна пенсия за ранно пенсиониране на работещите при условията на първа и втора категория труд. Това е трудът, положен при тежки условия – под земята, във въздуха, под водата, определени дейности в химическата, добивната и др. промишлености, в транспорта и др. Финансирането е от осигурителни вноски, плащани единствено от работодателите (12% от осигурителния доход за първа категория труд и 7% за втора категория труд).

Със Закона за изменение и допълнение на КСО (ДВ бр. 61 / 11.08.2015 г.) се въведе право на свободен избор за промяна на осигуряването между фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване /ДЗПО/ и фондовете „Пенсии“ и „Пенсии за лицата по чл. 69“ на ДОО.

Третият стълб – допълнителното доброволно пенсионно осигуряване, предоставя възможност на лицата да спестяват на базата на дефинирани вноски в доброволни пенсионни фондове за своя сметка или чрез работодател или трето лице. Включва две разновидности капиталопокривни фондове на базата на индивидуални партиди:

- Допълнителни доброволни пенсионни фондове;
- Фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми.

1.3. Пенсии от държавното обществено осигуряване

Държавното обществено осигуряване отпуска и изплаща пенсии за осигурителен стаж и възраст, инвалидни пенсии и наследствени пенсии.

Всички пенсии от ДОО са освободени от данъци. Някои пенсионери получават повече от една пенсия и добавки към пенсията, като получаваните една или повече пенсии, без добавките към тях, не могат да превишават максималния размер, определен в § 6 от Преходните и заключителни разпоредби /ПЗР/ на КСО.

1.3.1. Пенсия за осигурителен стаж и възраст

Условия за придобиване право на пенсия

Застаряването на населението, причинено от ниската раждаемост и увеличаващата се продължителност на живот, поставят пред законодателите необходимостта от предприемане на мерки, насочени към увеличаване възрастта за пенсиониране и задържане на работещите по-дълго на пазара на труда.

След реформата от 2000 г., довела до увеличаване на възрастта за пенсиониране на жените и мъжете съответно до 60 и 63 години, през 2010 г. условията за пенсиониране отново станаха причина за обществен дебат и нови законодателни промени. Първоначално се предвиждаше увеличение само на изискуемия стаж от 34 на 37 години за жените и от 37 на 40 години за мъжете с по 4 месеца от началото на 2012 г. Увеличението на възрастта за пенсиониране трябваше да започне от 2021 г. с по 6 месеца за всяка календарна година. В края на 2011 г. беше взето решение за ускоряване на реформата и от 1 януари 2012 г. започна едновременно увеличаване на възрастта и осигурителния стаж с по 4 месеца за всяка календарна година до достигане на 63-годишна възраст и 37 години осигурителен стаж за жените и 65-годишна възраст и 40 години осигурителен стаж за мъжете.

В периода 2013-2015 г. бяха продължени дебатите за последващи параметрични промени в пенсионната система, като в този период пенсионната възраст беше установена на достигнатото през 2013 г. ниво – 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете. Изискуемият осигурителен стаж през 2013 и 2014 г. беше 35 години и 8 месеца за жените и 38 години и 8 месеца за мъжете, а през 2015 г. беше увеличен с 4 месеца и за двата пола.

С последните промени в КСО, приети от Парламента през август 2015 г., се предвижда възрастта за придобиване право на пенсия за работещите при условията на трета категория труд да се увеличава за жените с по 2 месеца всяка година, а от 1 януари 2030 г. с по 3 месеца до достигане на 65 години в 2037 г. За мъжете възрастта нараства с по 2 месеца от 1 януари 2016 г. и от 1 януари 2017 г., и с по 1 месец от 1 януари 2018 г. до достигане на 65 години през 2029 г. След изравняването на пенсионната възраст на 65 години за двата пола през 2037 г., в законодателството е предвидено възрастта да се обвърже с нарастването на средната продължителност на живота.

От 1 януари 2016 г. необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за жените и мъжете, работещи при условията на трета категория труд, се увеличава с по 2 месеца всяка година до достигане на 37 години за жените и 40 години за мъжете през 2027 г.

Задължителните условия, на които трябва да отговарят лицата в периода 2015 – 2019 г. са посочени в Таблица 1².

---

² Подробна таблица с необходимите условия за пенсиониране на различните категории лица се намира в Приложение 3 към доклада.

Таблица 1. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО, 2015 – 2019 г.

година	ЖЕНИ		МЪЖЕ	
	възраст	стаж	възраст	стаж
2015	60 г. и 8 м.	35 г.	63 г. и 8 м.	38 г.
2016	60 г. и 10 м.	35 г. и 2 м.	63 г. и 10 м.	38 г. и 2 м.
2017	61 г.	35 г. и 4 м.	64 г.	38 г. и 4 м.
2018	61 г. и 2 м.	35 г. и 6 м.	64 г. и 1 м.	38 г. и 6 м.
2019	61 г. и 4 м.	35 г. и 8 м.	64 г. и 2 м.	38 г. и 8 м.

През 2015 г. осигурените лица, които не отговарят на посочените по-горе условия, можеха да получат пенсия при навършване на 65 години и 8 месеца за жените и за мъжете и не по-малко от 15 години действителен осигурителен стаж. От 1 януари 2016 г. тази възраст също се увеличава с 2 месеца от първия ден на всяка календарна година до достигането на 67 години и за двата пола през 2023 г.

Формула за изчисляване на размера на пенсията за осигурителен стаж и възраст

От 2000 г. размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст се пресмята по следната формула³.

$$P_1 = SOD * IK * LS * T \quad (1)$$

където

P₁ – размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст;

SOD – средномесечен осигурителен доход за страната за последните 12 месеца преди месеца на отпускане на пенсията, изчислен от Националния осигурителен институт;

IK – индивидуален коефициент, представляващ съотношението на средния осигурителен доход на лицето и средния осигурителен доход за страната⁴;

LS – осигурителен стаж;

T – процент за всяка година осигурителен стаж (1,1%), а от 1 януари 2017 г. плавно увеличаване с процент, по-голям или равен на процента, определен по чл. 100 от КСО до достигане на 1,5%.

Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя всяка година със Закона за бюджета на ДОО. От 1 юли 2015 г. той е 157,44 лв., а от 1 юли 2016 г. се увеличава на 161,38 лв. Размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст при непълнен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3 от КСО) не може да бъде по-нисък от 85 на сто от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Максималният размер на получаваните една или повече пенсии се определя в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход. От началото на месец юли

³ Подробно описание на пенсионната формула се намери в приложение 1 към доклада.

⁴ При изчисляване на индивидуалния коефициент на лицето, средният осигурителен доход на лицето се определя от (I) трите най-добри последователни години от последните 15 години трудов стаж преди 1 януари 1997 г. и (II) целия период след 31 декември 1996 г. От 1 януари 2019 г. индивидуалният коефициент ще се определя само от доходите на осигурените лица след 1996 г. От същата година се променя и методиката за изчисляване на индивидуалния коефициент.

2015 г. максималният размер е фиксиран на 910 лева. От 1 януари 2019 г. е предвидено максималният размер да се увеличи от 35 на 40 на сто от максималния осигурителен доход, а за отпуснатите след 31 декември 2018 г. пенсии да бъде премахнат напълно.

1.3.2. Пенсия за инвалидност

Съгласно КСО, на лица с 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност се отпуска пенсия за инвалидност. Това са пенсиите за инвалидност поради общо заболяване и за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест.

Задължително условие при отпускане на пенсия за инвалидност поради общо заболяване е наличието на осигурителен стаж според навършената възраст, както следва:

- до 20-годишна възраст, за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпването им на работа – независимо от продължителността;
- до 25-годишна възраст – една година;
- до 30-годишна възраст – три години;
- над 30-годишна възраст – пет години;
- инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпването на работа – една година.

Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване се изчисляват по формула (1), като осигурителният стаж е сбор от действителните години осигурителен стаж и признат стаж, който е равен на разликата между възрастта за пенсиониране и действителната възраст на лицето. При определяне размера на пенсията, признатият стаж се умножава с определени коефициенти в зависимост от процента на намалената работоспособност (0,9 за лица с намалена работоспособност над 90 на сто; 0,7 за лица с намалена работоспособност от 71 до 90 на сто; 0,5 за лица с намалена работоспособност от 50 до 70,99 на сто).

Осигурените лица, загубили 50 и над 50 на сто работоспособността си поради трудова злополука и професионална болест, имат право на пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест се изчисляват по формулата:

$$P_2 = SOD * IK * K \quad (2)$$

където

P₂ – размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест;

SOD – средномесечен осигурителен доход за страната за последните 12 месеца преди месеца на отпускане на пенсията, изчислен от Националния осигурителен институт;

IK – индивидуален коефициент, представляващ съотношението на средния осигурителен доход на лицето и средния осигурителен доход за страната;

K – коефициент, зависещ от процента на намалена работоспособност (0,4 за лица с намалена работоспособност над 90 на сто; 0,35 за лица с намалена работоспособност от 71 до 90 на сто; 0,3 за лица с намалена работоспособност от 50 до 70,99 на сто).

1.3.3. Наследствена пенсия

Наследствените пенсии се определят като процент от полагащата се лична пенсия на починалото лице, както следва:

- при един наследник – 50 на сто;
- при двама наследници – 75 на сто;
- при трима и повече наследници – 100 на сто.

Наследствената пенсия се отпуска общо на всички лица, които имат право на тази пенсия, и се разпределя поравно между тях. Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75 на сто от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст.

1.3.4. Ранно пенсиониране

В България право на пенсия за осигурителен стаж и възраст преди навършване на законово установената пенсионна възраст имат следните групи осигурени лица:

- лицата, работещи при условията на първа и втора категория труд;
- служителите от сектор „Сигурност“;
- учителите;
- лицата, работещи при условията на трета категория труд (в сила от 01.01.2016 г.).

До края на 2015 г. право на ранно пенсиониране преди навършване на законово установената пенсионна възраст имаха само първите три от изброените по-горе групи.

От 2000 г. насам работещите при условията на първа и втора категория труд задължително са обхванати от професионалните пенсионни фондове. Работещите при тези категории получават пенсия от първия стълб преди навършване на законово установената възраст, като средствата, натрупани по индивидуалните им партии, се прехвърлят в държавното обществено осигуряване. В случай че лицето се пенсионира след навършване на законово установената пенсионна възраст (чл. 68, ал. 1 от КСО), то получава натрупаните средства по индивидуалната си партия в ППФ като еднократна сума. От 1 януари 2016 г. се предвиждаше пенсии за ранно пенсиониране на тези категории лица да започнат да се отпускат само от ППФ. С последните промени в пенсионното законодателство лицата, работили първа и втора категория труд, които не отговарят на условията за пенсиониране от професионален пенсионен фонд по чл. 168 на КСО, ще продължат да се пенсионира с ранни пенсии от ДОО при определени условия.

През 2015 г. осигурените лица, които са работили най-малко 10 години при условията на първа категория труд, имаха право на пенсия от ДОО на 47 години и 8 месеца за жените и 52 години и 8 месеца за мъжете, ако сборът от осигурителния стаж и възрастта им е не по-малък от 94 за жените и 100 за мъжете. От 1 януари 2016 г. минималната изискуема възраст за пенсиониране на тези лица се увеличава всяка година с по 4 месеца за жените и 2 месеца за мъжете до достигане на 55 години и за двата пола. За лицата, работещи при условията на първа категория труд, три години осигурителен стаж от първа категория се зачитат за пет години осигурителен стаж от трета категория.

През 2015 г. осигурените лица, които са работили най-малко 15 години при условията на втора категория труд, имаха право на пенсия от ДОО на 52 години и 8 месеца за жените и 57 години и 8 месеца за мъжете, ако сборът от осигурителния стаж и възрастта им е не по-малък от 94 за жените и 100 за мъжете. От 1 януари 2016 г.

минималната изискуема възраст за пенсиониране на тези лица се увеличава всяка година с по 4 месеца за жените и 2 месеца за мъжете, до достигането на 60 години и за двата пола. За лицата, работещи при условията на втора категория труд, четири години осигурителен стаж от втора категория се зачитат за пет години осигурителен стаж от трета категория.

През 2015 г. служителите в сектор „Сигурност” придобиваха право на пенсия независимо от възрастта им при 27 години общ осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени в системата. От 1 януари 2016 г. се въведе и минимална възраст за пенсиониране на тези лица – 52 години и 10 месеца, която ще се увеличава с по два месеца всяка календарна година до достигане на 55 години и за двата пола. При определяне размера на пенсията на тези лица три години осигурителен стаж се зачитат за пет години стаж от трета категория.

Учителите имат специален пенсионен фонд за ранно пенсиониране, който функционира на разходопокривен принцип. Учителският пенсионен фонд /УчПФ/ е професионална пенсионна схема за ранно пенсиониране за педагогическия персонал в системата на образованието, която се администрира от НОИ. Работодателят осигурява изцяло за своя сметка всички учители като внася във фонда 4,3% осигурителна вноска. Осигурените лица в УчПФ имат право на срочна пенсия в намален размер 3 години по-рано от възрастта им по чл. 68 на КСО, ако имат изискуемия учителски стаж. Намалението в размера на пенсията е с 0,1% за всеки недостигащ месец до навършване на възрастта им по чл. 68 на КСО. Ако лицата не се възползват от правото за ранно пенсиониране и се пенсионират при условията на чл. 68 на КСО, имат право на добавка в размер 0,33% от пенсията за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след навършване на необходимата възраст за получаване на намалената пенсия.

От 1 януари 2016 г. се въведе възможност за отпускане на ранна пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер на лицата, работещи при условията на трета категория труд, на които не им достигат до 12 месеца възраст, но имат необходимия осигурителен стаж, като пенсията им се намалява пожизнено с 0,4 на сто за всеки недостигащ месец.

1.3.5. Осъвременяване на пенсиите

Годишното осъвременяване на пенсиите се извършва от 1 юли всяка година съгласно чл. 100 от КСО с процент, равен на сбора от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени за предходната календарна година. През периода 2010 - 2012 г. осъвременяването по чл. 100 от КСО временно беше отменено като част от мерките за ограничаване на публичните разходи през периода на икономическа криза. От 1 април 2013 г. се извърши осъвременяване на пенсиите за трудова дейност с различни проценти в зависимост от годината на отпускане на пенсията. През 2014 и 2015 г. осъвременяването се извърши с проценти по чл. 100 от КСО (2,7% за 2014 г. и 1,9% за 2015 г.). От 1 юли 2016 г. пенсиите се осъвременят с 2,6 на сто.

След 31 декември 2016 г. процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула (понастоящем 1,1 на сто), наричан още „тежест за една година стаж“, нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент равен или по-голям от процента по чл. 100 от КСО до достигане на 1,5 на сто. Стойностите на тежестта за всяка година ще се определят със ЗБДОО за съответната година. В периода

от 2017 г. до годината, в която тежестта на една година осигурителен стаж достигне 1,5 (около 2026 г.), пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември на предходната година, няма да се осъвременяват по чл. 100 от КСО, а ще се преизчисляват от 1 юли с новия процент за всяка година осигурителен стаж, определен за съответната календарна година. След това до края на прогнозния период пенсиите ще продължат да се осъвременяват с процент, изчислен като сбор от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени за предходната календарна година.

Част 2. Финансово състояние на фондовете на ДОО в края на 2015 г., бюджет за 2016 г. и политики за периода 2017–2019 г.

2.1. Фондове на държавното обществено осигуряване

Всички финансови операции на ДОО се осъществяват чрез осигурителните фондове, обособени съобразно спецификата на осигурителните рискове, съвкупността на осигурените лица и изискванията на единната бюджетна класификация, както и чрез бюджета на НОИ като общ административен фонд.

Законът за бюджета на държавното обществено осигуряване е основният финансов план на социалноосигурителната система, с който се изпълнява определената за годината осигурителна политика. Всяка финансова година Народното събрание приема Закон за бюджета на ДОО /ЗБДОО/, който включва консолидирания бюджет на ДОО /КБДОО/, бюджета на НОИ и бюджетите на фонд „Пенсии“, фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, фонд „Трудова злополука и професионална болест“, фонд „Общо заболяване и майчинство“ и фонд „Безработица“. От началото на 2016 г. от фонд „Пенсии“ се отдели фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, който обхваща служителите в сектор „Сигурност“.

Приходите по осигурителните фондове на ДОО се набират главно от осигурителните вноски, плащани от работодатели, работници и служители, и от самоосигуряващите се лица. Сумата на приходите от осигурителни вноски за всеки един от осигурителните фондове на ДОО се определя въз основа на осигурителния доход, включващ всички доходи и възнаграждения от трудова дейност на осигурените лица. Различен по отношение на приходите е единствено фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, средствата за който се предоставят от държавния бюджет и с тях се финансират нетрудовите пенсии и добавките към тях.

Размерът на осигурителните вноски за всеки един от фондовете на ДОО е определен в КСО, а минималният и максималният осигурителен доход, както и минималните осигурителни доходи по икономически дейности (въведени от началото на 2003 г.) се определят всяка година със ЗБДОО. За периода 2015-2019 г. размерите на осигурителните вноски по фондове са, както следва (Таблица 2):

Таблица 2. Осигурителни вноски за фондовете на ДОО, 2015–2019 г.

Осигурителна вноска по фондове	2015	2016	2017	2018	2019
1. Фонд "Пенсии"					
Трета категория труд					
а) лица, родени преди 1.1.1960	17.8%	17.8%	18.8%	19.8%	19.8%
б) лица, родени след 31.12.1959	12.8%	12.8%	13.8%	14.8%	14.8%
Първа и втора категория труд					
а) лица, родени преди 1.1.1960	20.8%	20.8%	21.8%	22.8%	22.8%
б) лица, родени след 31.12.1959	15.8%	15.8%	16.8%	17.8%	17.8%
2. Фонд "Пенсии за лицата по чл. 69"					
а) лица, родени преди 1.1.1960	40.8%	40.8%	40.8%	40.8%	40.8%
б) лица, родени след 31.12.1959	35.8%	35.8%	35.8%	35.8%	35.8%
3. Фонд "Общо заболяване и майчинство"	3.5%	3.5%	3.5%	3.5%	3.5%
4. Фонд "Трудова злополука и професионална болест" (диферинцирано по икономически дейности)	0.4–1.1%	0.4–1.1%	0.4–1.1%	0.4–1.1%	0.4–1.1%
5. Фонд "Безработица"	1%	1%	1%	1%	1%

Забележка: До 31 декември 2015 г. служителите от сектор „Сигурност“ се осигуряваха към фонд "Пенсии".

Осигурителната вноска за фонд „Пенсии” се разпределя между осигурителя и осигуреното лице в съотношение 56 към 44. Осигурителните вноски за държавните служители и за фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ са изцяло за сметка на държавния бюджет. Осигурителните вноски за фондовете „Общо заболяване и майчинство” и „Безработица” се разпределят между осигурителя и осигуреното лице в съотношение 60 към 40. Осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест” е изцяло за сметка на осигурителя и е диференцирана според степента на риска за определената икономическа дейност.

Броят на осигурените лица, средните осигурителни доходи, размерът на осигурителните вноски и процентът на събираемост определят прихода от осигурителни вноски.

Другите приходи по осигурителните фондове на ДОО се набират от приходи от глоби, санкции и наказателни лихви, от такси, лихви и дивиденди, трансфери от държавния бюджет за ДОО и субсидия за покриване на недостига от средства. В периода 2009-2015 г. държавата участва като „трети осигурител” във фонд „Пенсии” чрез трансфер от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица. От 1 януари 2016 г. участието на държавата като трети осигурител отпадна.

Приходите от трансфери от държавния бюджет за ДОО не се разглеждат при операциите на фондовете на ДОО в дългосрочен план. Те не касаят възможностите на фондовете на ДОО за изплащане на пенсии, парични обезщетения и помощи и не влияят върху баланса на фондовете.

Средствата по фондовете на ДОО се изразходват за:

- изплащане на обезщетения и помощи, на пенсии и на добавки към тях;
- осъвременяване, индексирание и компенсирание на пенсии и на други осигурителни плащания;
- финансиране на мероприятия за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести, финансиране на дейността по намаляване на общите заболявания;
- други разходи, свързани с пенсионното осигуряване, осигуряването за трудова злополука и професионална болест и осигуряването за общо заболяване и майчинство.

Бюджетът на Националния осигурителен институт е част от Консолидирания бюджет на ДОО. Приходите се формират главно от неданъчни приходи и трансфери/субсидии от държавния бюджет. Разходите по бюджета на НОИ се определят основно за издръжка на дейността по администриране на ДОО.

При временен недостиг на средства в осигурителните фондове за покриване на неотложни осигурителни плащания могат да се ползват краткосрочни безлихвени заеми от държавния бюджет, както и заеми от фондове със социално предназначение до размера на техните резерви.

Временно свободните парични средства по фондовете на ДОО могат да се влагат по депозитни сметки в Българска народна банка или за придобиване на държавни ценни книжа.

Съществено влияние върху финансовото състояние на фондовете на държавното обществено осигуряване в краткосрочен план оказват някои от основните макроикономически показатели и политиките в социалната сфера, заложили в прогнозите за държавния бюджет.

Следващата таблица показва динамиката на макроикономическите показатели и свързаните с тях социалноосигурителни показатели за периода 2015–2019 г.

Таблица 3. Макроикономически и социалноосигурителни показатели, 2015–2019 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	Отчет 2015	ЗБДОО 2016	Прогноза 2017	Прогноза 2018	Прогноза 2019
Макроикономически					
БВП, текущи цени, млн. лева	86 373	89 219	92 426	95 979	99 730
БВП, реален растеж, процент	3	2.1	2.5	2.7	2.7
ХИПЦ, средногодишен, процент	-1.1	-0.8	1.1	1.2	1.4
Равнище на безработица, процент	9.1	8.6	7.9	7.4	7.1
Заети, 15+, хил.души	3031.9	3042.5	3056.2	3074.9	3094.6
- изменение спрямо предходната година, процент	1.7	0.4	0.5	0.6	0.6
Средна работна заплата, лв.	894	918	949	985	1 025
- изменение спрямо предходната година, процент	8.8	2.7	3.4	3.8	4.0
Социалноосигурителни					
Средномесечен брой осигурени лица, хиляди	2 755.2	2 763.3	2 766.6	2 766.6	2 757.8
- изменение спрямо предходната година, процент	0.8	0.3	0.1	0.0	-0.3
Среден осигурителен доход, обявяван от НОИ, лв.	726	755	793	828	868
- изменение спрямо предходната година, процент	6.3	4.0	5.0	4.5	4.7
Брой безработни лица с право на обезщетение, хиляди	92.3	91.6	84.4	78.0	74.6
Средномесечен брой пенсионери, хиляди	2 177.7	2 186.2	2 181.8	2 171.6	2 155.7

Забележка: В броя на пенсионерите са включени и пенсионерите с пенсии, несвързани с трудова дейност, които са за сметка на държавния бюджет.

2.2. Политики, оказващи влияние върху приходите от осигурителни вноски

Основните политики, влияещи върху приходите от осигурителни вноски са описани в съответната законова рамка (КСО и други подзаконовни нормативни актове). Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване бяха приети мерки за усъвършенстване на пенсионния модел и развитие на пенсионната система (ДВ бр. 61 от 11 август 2015 г.), които оказват влияние върху приходите на ДОО.

- Размерът на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” на ДОО в 2015 г. и 2016 г. е 17,8 на сто (12,8 на сто за родените след 1959 г.). За 2017 г. и 2018 г. размерът на вноската се увеличава съответно с по един процентен пункт, а през 2019 г. остава на нивото от 2018 г.;
- Запазват се размерите и съотношенията на осигурителните вноски за другите фондове на ДОО за периода 2017-2019 г.;
- От 1 януари 2016 г. държавата преустановява участието си в осигуряването с трансфер във фонд „Пенсии“ в размер на 12 на сто от осигурителната база;
- От 1 януари 2016 г. се обособи фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, като за целия период на прогнозата осигурителната вноска за пенсия за родените след 1959 г. остава 35,8%, а за родените преди 1960 г. - 40,8%;
- От 1 януари 2016 г. се въвежда право на свободен избор за промяна на осигуряването между фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) и фондовете „Пенсии“ и „Пенсии за лицата по чл. 69“ на ДОО.

Продължава практиката на договаряне между социалните партньори на минималните осигурителни доходи /МОД/ по икономически дейности и основни групи професии. При определяне на минималните осигурителни доходи за 2015 г. и 2016 г. за

икономическите дейности, в които не беше постигнато споразумение, беше наложено административно увеличение на минималните осигурителни доходи. Договореният най-нисък осигурителен доход за наетите лица е минималната работна заплата за страната за съответната година. Следващата таблица илюстрира в числа този процес.

Таблица 4. Основни показатели, свързани с минималните осигурителни доходи, 2015-2019 г.

	Отчет 2015	ЗБДОО 2016
МОД среден, отчетен, лв.	500	543
- отчетено нарастване спрямо предходната година, процент	6.3	8.6
- нарастване спрямо предходната година за сключени споразумения, процент	4.4	7.5
- административно увеличение, процент	4.4	7.5
Икономически дейности, за които е разработен МОД	85	85
Икономически дейности, в които има подписани споразумения	42	48
% от общия брой на наетите лица по икономически дейности, за които са сключени споразумения	52.6	60.0
Минимална работна заплата, лв.	360 / 380	420

С цел по-пълна осигурителна защита на самоосигурените лица от, 2011 г. се въведе диференциран минимален осигурителен доход за тях, съобразен с облагаемия им доход за по-предходна година. В периода 2011-2016 г. размерите на диференцирания минимален осигурителен доход са 420 лв., 450 лв., 500 лв. и 550 лв. От 1 януари 2017 г. се увеличават съответно на 460 лв., 500 лв., 550 лв. и 600 лв., като се запазват на това ниво през целия период на прогнозата.

Максималният осигурителен доход за всички осигурени лица се запазва на нивото от 2015 г.

2.3. Политики, оказващи влияние върху разходите

2.3.1. Пенсии

Със Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване бяха приети следните мерки за усъвършенстване на пенсионния модел и развитие на пенсионната система (ДВ бр. 61 от 11 август 2015 г.), които оказват влияние върху разходите за пенсии и респективно - променят прогнозните резултати в сравнение с тези от годишния актюерски доклад 2012 г.:

- От 2016 г. се повишават изискуемите възраст и осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за всички категории труд и се въвежда минимална възраст за служителите в сектор „Сигурност“ (подробна схема по години е представена в Приложение 3);
  - Възрастта за придобиване право на пенсия за работещите при условията на трета категория труд се увеличава за жените с по 2 месеца всяка година от 1 януари 2016 г. и с по 3 месеца от 1 януари 2030 г., а за мъжете – с по

2 месеца от 1 януари 2016 г. и 2017 г., и с по 1 месец от 1 януари 2018 г. След изравняването на възрастта за двата пола на 65 години през 2037 г. пенсионната възраст се обвързва с нарастването на средната продължителност на живота;

- От 1 януари 2016 г. необходимият осигурителен стаж и за двата пола се увеличава с по 2 месеца до достигане съответно на 37 години за жените и 40 години за мъжете през 2027 г.;
- От 1 януари 2016 г. се въвежда минимална възраст за пенсиониране от 52 години и 10 месеца за работещите в сектор „Сигурност”, която се увеличава с по 2 месеца всяка година от 1 януари 2017 г. до достигане на 55 години;
- От 1 януари 2016 г. се продължава възможността за ранно пенсиониране от ДОО на категорийните работници и плавно се увеличава възрастта им за пенсиониране до достигането на 55 години за работещите при условията на първа категория труд и 60 години за работещите в условията на втора категория труд.
- От 1 януари 2016 г. се въвежда възможност за ранно пенсиониране с намален размер на пенсията за лицата, работещи при условията на трета категория труд и придобили необходимия стаж по чл. 68, ал. 2 от КСО, на които не достигат до 12 месеца възраст, като пенсията им се намалява пожизнено с по 0,4 на сто за всеки недостигащ месец;
- От 2017 г. процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула нараства всяка година с процент равен или по-голям от процента по чл. 100 от КСО - от 1,1 на сто до достигане на 1,5 на сто. Новите проценти ще се прилагат както за новоотпуснатите, така и за вече отпуснатите пенсии. Пенсии за трудова дейност, отпуснати до 31 декември на предходната година, се преизчисляват от 1 юли всяка година с новия процент за всяка година осигурителен стаж, определен за съответната календарна година. Преизчислението с новата тежест за година осигурителен стаж в пенсионната формула ще замести осъвременяването по чл. 100 от КСО до достигане на тежест 1,5 на сто;
- От 1 януари 2019 г. отпада изборът на трите най-добри години от последните 15 години осигурителен стаж преди 1997 г. От същата дата законодателството предвижда и промяна в методиката на изчисляването на индивидуалния коефициент (Приложение 1);
- Максималният размер на получаваните една или повече пенсии остава 910,00 лв. до края на 2018 г. От 1 юли 2019 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии за вече отпуснатите пенсии се увеличава от 35 на 40 на сто от максималния осигурителен доход. От началото на 2019 г. отпада максималният размер за новоотпуснатите пенсии.

2.3.2. Краткосрочни обезщетения

- През целия период 2015–2019 г. минималният дневен размер на обезщетението за безработица е 7,20 лв. и се ограничава на ниво от 60 на сто от осигурителния доход на лицето преди загубата на работа;
- Запазва се режимът на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност, според който (чл. 40, ал. 5 на КСО) първите три работни дни се изплащат от осигурителя в размер 70 на сто от среднодневното брутно възнаграждение,

а от 4-тия ден на настъпване на неработоспособността се изплаща обезщетение от държавното обществено осигуряване в размер на 80% от среднодневното трудово възнаграждение;

- Запазва се осигурителният период, от който се изчисляват краткосрочните обезщетения, като при временна неработоспособност и трудоустрояване той е 18 календарни месеца, а при бременност и раждане и при безработица - 24 месеца;
- Паричното обезщетение за бременност и раждане се изплаща за 410 дни, а размерът на обезщетението за отглеждане на малко дете от една до двегодишна възраст е 340 лв.;
- Еднократната помощ при смърт на осигурено лице се запазва на 540 лв.

Със заложените параметри и политики, за 2015 г. се отчетоха⁵, а за периода 2016 – 2019 г. се очакват следните финансови резултати:

Таблица 5. Финансови показатели за ДОО, 2015-2019 г.

	Отчет 2015	ЗБДОО 2016	Прогноза 2017	Прогноза 2018	Прогноза 2019
I. Приходи, млн. лв., в т.ч.:	4 850.0	4 982.5	5 255.8	5 548.5	5 644.0
осигурителни вноски *	4 798.1	4 971.5	5 220.3	5 513.0	5 608.5
неданъчни приходи	51.9	11.0	35.5	35.5	35.5
II. Разходи, млн. лв., в т.ч.:	9 761.9	10 039.2	10 354.2	10 631.1	11 000.3
пенсии (вкл. пенсии, несвързани с трудова дейност)	8 445.5	8 740.0	8 984.4	9 272.4	9 643.2
социални помощи и обезщетения	1 250.1	1 223.5	1 293.3	1 281.9	1 280.3
служби по социалното осигуряване	66.2	75.6	76.3	76.8	76.8
III. Трансфери, млн. лв., в т.ч.:	4916.3	5 058.7	5 098.3	5 082.6	5 356.3
получени трансфери за ДОО	343.8	346.6	355.6	367.4	381.4
трансфери от ДБ в размер 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица	2707.8				
получени допълнителни субсидии от ДБ за покриване на недостига от средства	1872.7	4 719.2	4 749.9	4 722.3	4 982.1
предоставени трансфери	-8.1	-7.2	-7.2	-7.2	-7.2
IV. Дефицит (-) / Излишък (+) = I - II + III	4.4	2.1	0.0	0.0	0.0

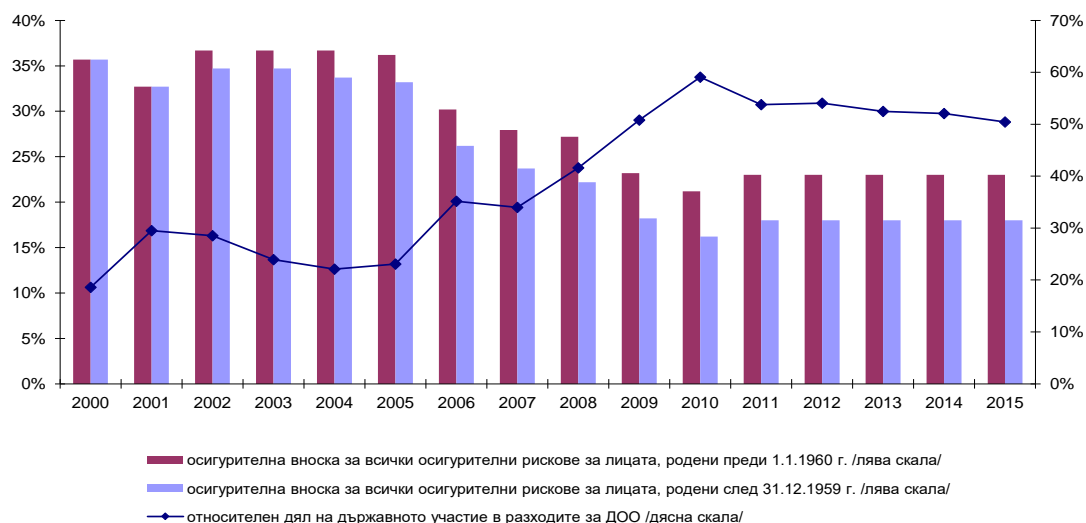
Забележка: Приходите от осигурителни вноски за периода 2016-2019 г. са прогнозирани от НАП.

2.4. Участие на държавата във финансирането на ДОО

Участието на държавата във финансирането на държавното обществено осигуряване включва трансфери от държавния бюджет за покриване разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност и други задължения на държавата по ДОО, както и субсидия за покриване на недостига от средства. От началото на 2009 г. до края на 2015 г. държавата участва във финансирането на фонд „Пенсии” с вноски в размер на 12 на сто от осигурителната база.

Графиката (по-долу) показва участието на държавата в покриването на разходите на ДОО за периода от 2000 г. до 2015 г.

⁵ Подробна таблица с отчетни данни за периода 2000-2015 г., включваща и натурални показатели, се намира в Приложение 2 към доклада.

Фигура 1. Размер на осигурителната вноска за всички осигурителни рискове и относителен дял на държавата в разходите на ДОО, 2000-2015 г.

Докато през 2000 г. участието на държавата се свежда до покриване едва на 15,9 на сто от разходите на ДОО, през 2010 г. то е 3,7 пъти по-високо, достигайки 59,1 на сто, като в следващите години до 2015 г. спада до 50,4 на сто. Независимо че през периода 2009–2015 г. държавата участва като „трети осигурител” с трансфер, равен на 12% от осигурителната база, който за периода представлява средно 28 на сто от всички разходи, разходите на ДОО продължават да надхвърлят приходите от осигурителни вноски средно с около 20 на сто.

Превръщането на ДОО в система, разчитаща в голяма степен на трансфери и субсидии от държавния бюджет, се дължи на провежданите политики през периода 2000–2010 г., които засягат както приходната, така и разходната част на бюджета на ДОО. От гледна точка на приходната част политиката на постепенно намаляване на осигурителните вноски с цел стимулиране на бизнеса, изсветляване на сивата икономика и разширяването на осигурителната база, е една от основните причини за нарастващия дефицит в системата, част от който е компенсиран донякъде с въвеждането на осигурителна вноска за сметка на държавата. Успоредно с това, разходите за пенсии нарастваха не само с регламентираната ежегодна индексация (осъвременяване) на размерите на пенсиите, но и заради извънредни допълнителни мероприятия за увеличаване на пенсиите. За периода нараснаха и разходите за краткосрочни обезщетения от 5,1 на сто от разходите на ДОО през 2000 г. на 12,8 на сто през 2015 г. не само поради нарастването на осигурителната база, но поради редици законови промени в КСО.

Част 3. Основни допускания по базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016–2060 г.

Изготвянето на прогноза за състоянието на фондовете на държавното обществено осигуряване изисква използването на определен набор от допускания, отнасящи се до демографското и икономическото развитие на страната, както и допускания, специфични за българската осигурителна система. Освен към промените в пенсионноосигурителното законодателство, резултатите от такива прогнози са силно чувствителни и към промените в структурата на населението, както и към промените в стойностите на определени макроикономически показатели като ръст на БВП, инфлация, ръст на доходите, равнище на безработица и др. Демографски фактори като смъртност, раждаемост, бракове, разводи и миграция оказват съществено влияние върху прогнозните резултати.

Дългосрочната бюджетна прогноза за развитието на пенсионната система в периода 2016–2060 г. се основава на текущото (2016 г.) законодателство в областта на пенсиите и разпоредбите на Кодекса за социално осигуряване. При изготвянето ѝ е използвана последната демографска прогноза на Евростат EUROPOP 2013 и макроикономическата прогноза, разработена от Министерството на финансите. Като инструментариум е използван актюерски модел на Националния осигурителен институт за дългосрочно прогнозиране на фондовете на ДОО.

В прогнозата не е взето предвид обвързването на пенсионната възраст с промените в средната продължителност на живота след 2037 г., тъй като в законодателството все още не е определен точният механизъм на това обвързване.

При разработването на базовия вариант не е взето предвид и предоставената от 2016 г. възможност за преминаване към осигуряване само в ДОО, тъй като на този етап липсва надеждна информация за лицата, които биха се възползвали от нея. Направено е предположението, че всички лица, родени след 1959 г., продължават да се осигуряват в универсален пенсионен фонд. В раздел 4.5. „Анализ на чувствителността“ са разработени алтернативни сценарии при различни допускания за процента на осигурените лица, родени след 1959 г., които ще изберат осигуряване само в ДОО. Въз основа на резултатите от базовия и алтернативните сценарии са направени изводи за ефекта от въвеждането на тази възможност върху финансовото състояние на ДОО, както и върху коефициента на заместване на дохода от първия стълб.

Базовият вариант на прогнозата се основава на отчетните данни за изпълнението на бюджета на ДОО за 2015 г., като тази година е определена за базова. Резултатите за първите четири години са съгласувани със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2016 г. и с прогнозата за бюджета на държавното обществено осигуряване за периода 2017–2019 г., разработена в изпълнение на Решение №56 на Министерския съвет от 28 януари 2016 г.

Въпреки стремежа да се използват реалистични допускания, няма съмнение, че ще съществуват разлики между използваните в настоящия доклад допускания и бъдещата действителност. Това се отнася в най-голяма степен за макро-икономическите допускания и допусканията за пазара на труда. Поради тази причина и действителните резултати ще се различават от резултатите в настоящия актюерски доклад.

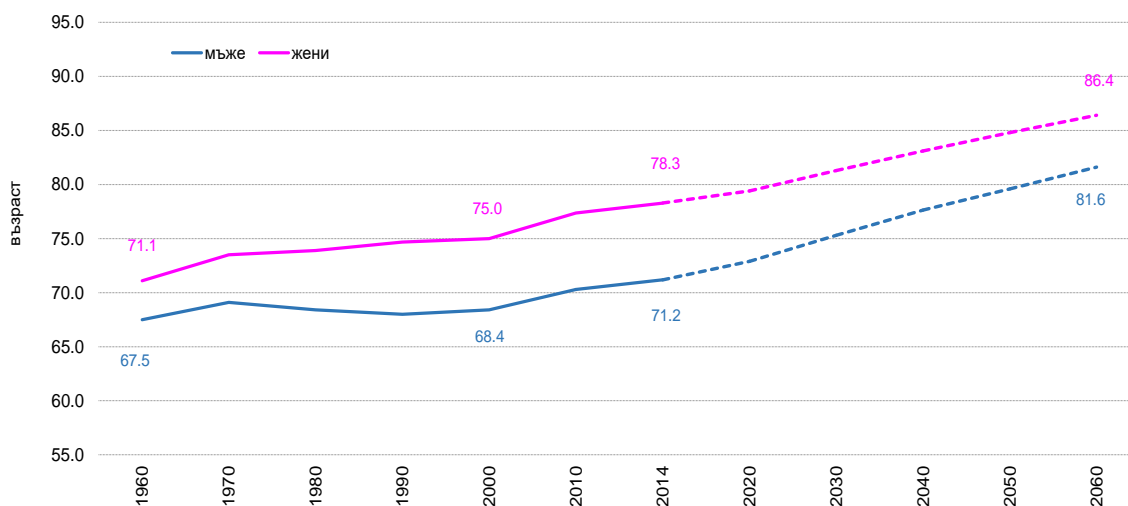
3.1 Демографски допускания

Прогнозата за населението на България за периода до 2060 г. служи за база при прогнозирането на броя на осигурените лица и пенсионерите. За актюерската оценка на фондовете на ДОО е използвана последната демографска прогноза на Евростат (EUROPOP 2013).

България е една от най-бързо застаряващите държави в Европейския съюз поради ниските нива на раждаемост и нарастващата продължителност на живота.

Населението на България достига своя пик от 8,9 млн. лица през 1985 г., след което започва да намалява. Отрицателният прираст се дължи на ниските нива на тоталния коефициент на плодовитост⁶, които след 1985 г. са по-ниски от 2,1 - минимумът за осигуряване на естественото възпроизводство на населението (2,1 живородени деца от една жена). През 1997 г. тоталният коефициент на плодовитост спада до най-ниското си ниво 1,09. В последните години има известно подобрение и в периода 2010 - 2014 г. средният брой живородени от една жена във фертилна възраст деца се задържа на ниво около 1,50. Въпреки прогнозираното от Евростат нарастване на общия коефициент на плодовитост от 1,52 до 1,77, той остава значително под необходимото за естественото възпроизводство ниво до края на целия прогнозен период.

По отчетни данни на НСИ за периода 2012–2014 г. очакваната продължителност на живота при раждане е 78,3 години за жените и 71,2 години за мъжете. В периода 2000–2014 г. увеличението на продължителността на живота при жените е с 3,3 години, а при мъжете с 2,8 години. Тази тенденция е взета предвид в прогнозата на Евростат и през 2060 г. очакваната продължителност на живота при раждане се очаква да достигне 86,4 години за жените (нарастване с 8,1 години за прогнозния период) и 81,6 години за мъжете (нарастване с 10,4 години).

Фигура 2. Очаквана продължителност на живота при раждане, 1960-2060 г.

Тенденцията към застаряване на населението се изразява и в промени в неговата възрастова структура. В таблицата са показани отчетни и прогнозни данни за населението за периода 1995–2060 г. Според демографската прогноза на Евростат до

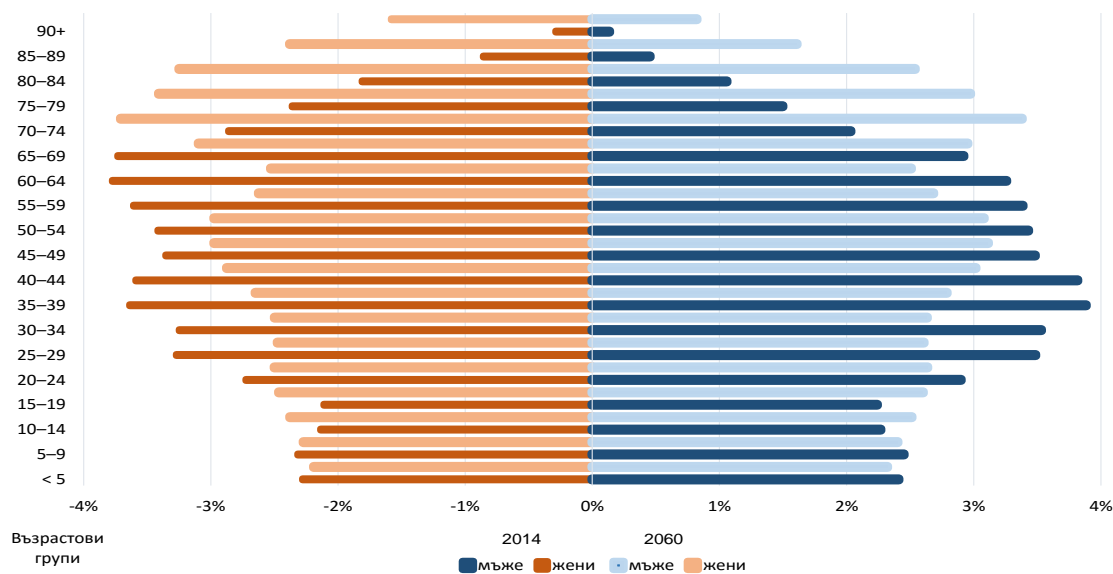
⁶ Тоталният коефициент на плодовитост представлява средния брой деца, които би родила една жена през целия си фертилен период и измерва нивото на раждаемост.

2060 г. населението на България ще намалее от 7,2 млн. лица през 2014 г. до 5,5 млн. лица през 2060 г. или с около 24%. Населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) ще намалее, а населението на възраст 65 и повече години ще се увеличи с около 50 на сто. В резултат, коефициентът на възрастова зависимост ще се удвои, и ако през 2014 г. на всяко лице на възраст 65 и повече години съответстват над 3 лица в трудоспособна възраст, то през 2060 г. те ще бъдат едва 1,7. Тези промени във възрастовата структура на населението оказват съществено влияние върху броя на осигурените лица и пенсионерите, а от там и върху коефициента на зависимост на системата.

Таблица 6. Възрастова структура на населението на България, 1995 - 2060 г.

Година	Население в хиляди	На възраст 0-14 като процент от цялото население	На възраст 15-64 като процент от цялото население	На възраст 65+ като процент от цялото население	Население 65+ като процент от населението на възраст 15-64
1995	8 384.7	17.7	67.2	15.2	22.6
2000	8 149.5	15.5	68.1	16.3	24.0
2005	7 718.8	13.6	69.2	17.2	24.9
2010	7 504.9	13.8	68.5	17.7	25.9
2014	7 202.2	13.9	66.1	20.0	30.2
2020	6 952.0	14.3	64.1	21.7	33.9
2030	6 454.6	13.4	62.3	24.3	39.1
2040	6 071.4	13.3	59.5	27.2	45.8
2050	5 766.6	14.1	55.7	30.2	54.3
2060	5 461.5	14.1	54.2	31.7	58.4

Структурата на населението по пол през 2014 г. и 2060 г. е показана на фигура 3.

Фигура 3. Възрастови групи по пол като процент от общото население, 2014 г. и 2060 г.

3.2. Макроикономически допускания и допускания за пазара на труда

При изготвянето на актюерската оценка е използвана обновена макроикономическа прогноза 2016–2060 г., разработена от дирекция „Икономическа и финансова политика” към Министерството на финансите във връзка с Конвергентната програма на Република България 2016–2019 г. В средносрочен план прогнозата е съобразена с Решение № 289 на МС от 20.04.2016 г. за одобряване на средносрочната бюджетна прогноза за периода 2017–2019 г.

Таблица 7. Основни макроикономически показатели, 2015-2060 г.

Година	БВП	Реален ръст на БВП	Инфлация	Средна работна заплата за страната
	млн. лв.	%	%	лв.
2015	86 372.6	3.0	-1.1	894
2016	89 218.9	2.1	-0.8	918
2017	92 425.6	2.5	1.1	949
2018	95 979.3	2.7	1.2	985
2019	99 729.7	2.7	1.4	1 025
2020	104 537.6	2.8	2.0	1 078
2030	148 353.0	1.1	2.0	1 706
2040	202 936.8	1.2	2.0	2 613
2050	274 093.8	0.9	2.0	3 972
2060	368 120.9	1.0	2.0	5 754

През 2015 г. реалният ръст на брутния вътрешен продукт достигна 3%, като тази стойност е най-високата от 2008 г. насам. В периода до 2020 г. се очаква ускорен икономически растеж между 2% и 3% годишно, който в дългосрочен план постепенно намалява до стойности, близки до 1%.

Инфлацията, измерена с промяната в индекса на потребителските цени, е важен параметър, който заедно с процента на нарастване на средния осигурителен доход определя процента на осъвременяване на пенсиите от 1 юли всяка година, както и нарастването на тежестта на всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула в периода 2017–2026 г. За 2014 г. и 2015 г. е отчетена отрицателна средногодишна инфлация. Отрицателна стойност се очаква и през 2016 г. От 2017 г. до 2019 г. очакваната средногодишна инфлация е положителна, но остава под 2%, а от 2020 г. до края на прогнозния период се предвижда тя да остане на ниво от 2%.

Ръстът на средната работна заплата следва ръста на производителността на труда.

Прогнозата за развитието на пазара на труда, в т. ч. брой на заетите и безработните лица и равнище на безработица, също са предоставени от Министерството на финансите.

Таблица 8. Основни показатели, свързани с пазара на труда, 2015-2060 г.

Година	Работна сила	Заети лица	Безработни лица	Равнище на безработица
				%
	хиляди			
2015	3 337.0	3 031.9	305.1	9.1
2016	3 338.0	3 052.8	285.2	8.5
2017	3 335.2	3 071.7	263.5	7.9
2018	3 334.2	3 087.5	246.7	7.4
2019	3 338.0	3 102.6	235.4	7.1
2020	3 326.4	3 091.4	235.0	7.1
2030	2 985.8	2 771.2	214.6	7.2
2040	2 670.8	2 475.9	195.0	7.3
2050	2 372.7	2 199.5	173.2	7.3
2060	2 199.6	2 039.0	160.6	7.3

През 2015 г. продължи възстановяването на пазара на труда в България. Увеличи се броят на зетите с 0,4% в сравнение с 2014 г., а коефициентът на безработица намалел с 2,3 процентни пункта до 9,1%. Благоприятното развитие на пазара на труда ще продължи до 2019 г., като се очаква броят на зетите да нараства и да достигне 3102,6 хил. лица, а коефициентът на безработица да намалее до 7,1%. Намалението на работната сила от 2020 г. до края на прогнозния период е резултат от негативните демографски процеси в страната. Ниската раждаемост и увеличаващата се продължителност на живота водят до силно нарастване на дела на населението на възраст над 65 години и значително свиване на дела на населението в трудоспособна възраст. В резултат на застаряването на населението и свиването на работната сила броят на зетите лица намалява от 3031,9 хил. лица през 2015 г. на 2039,0 хил. лица през 2060 г. или с около 32,7%.

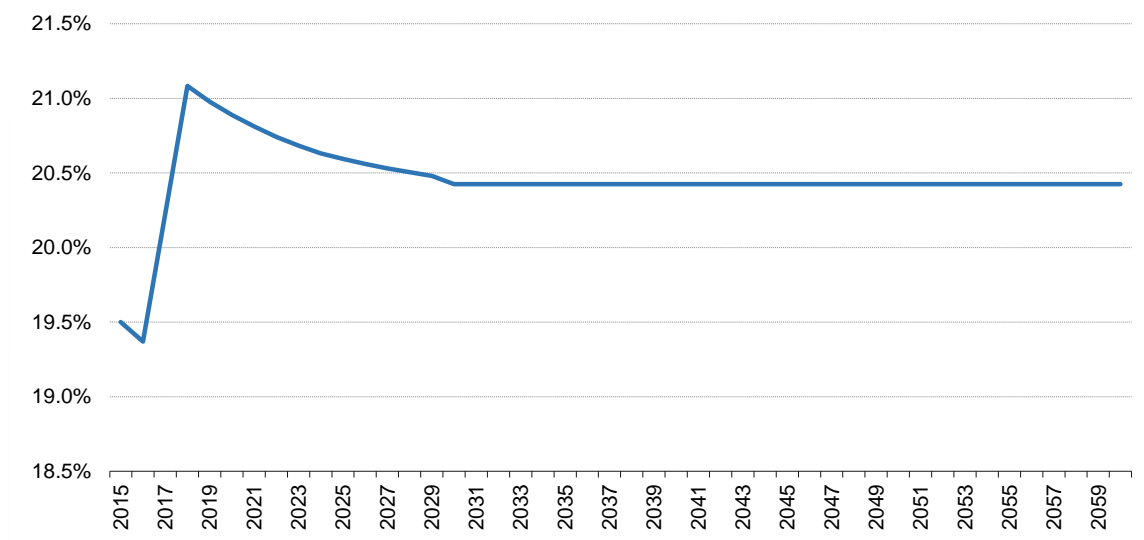
3.3. Системни допускания

3.3.1. Свързани с приходите от вноски

- **Размери на осигурителните вноски за ДОО** – след двукратното увеличение на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” с по 1 процентен пункт през 2017 г. и 2018 г., размерите на осигурителните вноски се запазват на нивото от 2018 г. до края на прогнозния период. Осигурителната вноска за фонд „Пенсии за лицата по чл. 69” остава 40,8% за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. и 35,8% за лицата, родени след 31 декември 1959 г. Осигурителните вноски за фондовете „Общо заболяване и майчинство”, „Безработица” и „Трудова злополука и професионална болест” се запазват на нивата от 2015 г. От началото на 2016 г. държавата не участва като т. нар. „трети осигурител” с трансфер във фонд „Пенсии” в размер 12% върху сбора от осигурителните доходи на осигурените лица. За всяка година от прогнозния период се изчислява средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове, като средно претеглена величина на осигурителната вноска за родените преди 1 януари 1960 г. и за родените след 31 декември 1959 г. При изчисляването на средната осигурителна вноска се взема предвид и по-високият размер на

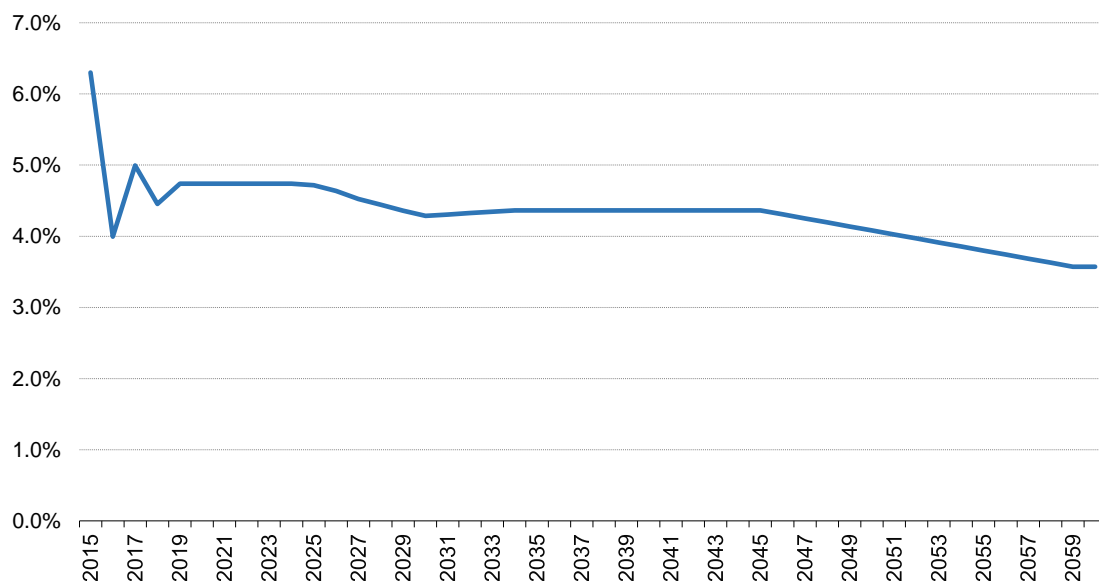
вноската за фонд „Пенсии” за работещите при условията на първа и втора категория труд и за служителите в сектор „Сигурност“. Средният размер на осигурителната вноска постепенно намалява до 2029 г., след което остава постоянен, тъй като осигурените лица, родени преди 1960 г., излизат от пазара на труда.

Фигура 4. Средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове, 2015⁷ - 2060 г.

- **Допускане за събираемостта на осигурителните вноски** – базирано на последните отчетни данни за изпълнението на приходите през 2015 г. Нивото на събираемост е фиксирано на 100% за целия прогнозен период, поради предположението, че ще бъдат събрани всички планирани приходи. Процентът на събираемост се определя като съотношение на действително получените приходи от осигурителни вноски във фондовете на ДОО към дължимите планирани приходи от осигурителни вноски за съответната година.
- **Допускане за ръста на средния осигурителен доход** – използва се постоянно съотношение на средния осигурителен доход към средната работна заплата, при което ръстът на средния осигурителен доход е в съответствие с ръста на средната работна заплата от макроикономическата рамка.

⁷ Без участието на държавата.

Фигура 5. Нарастване на средния осигурителен доход, 2015-2060 г.

- **Коефициент на покритие** – съотношението между броя на осигурените лица и броя на заетите в икономиката. Допуска се, че коефициентът на покритие ще нараства постепенно от 90%, отчетен през 2015 г., до 98% в края на прогнозния период.

3.3.2. Свързани с разходите

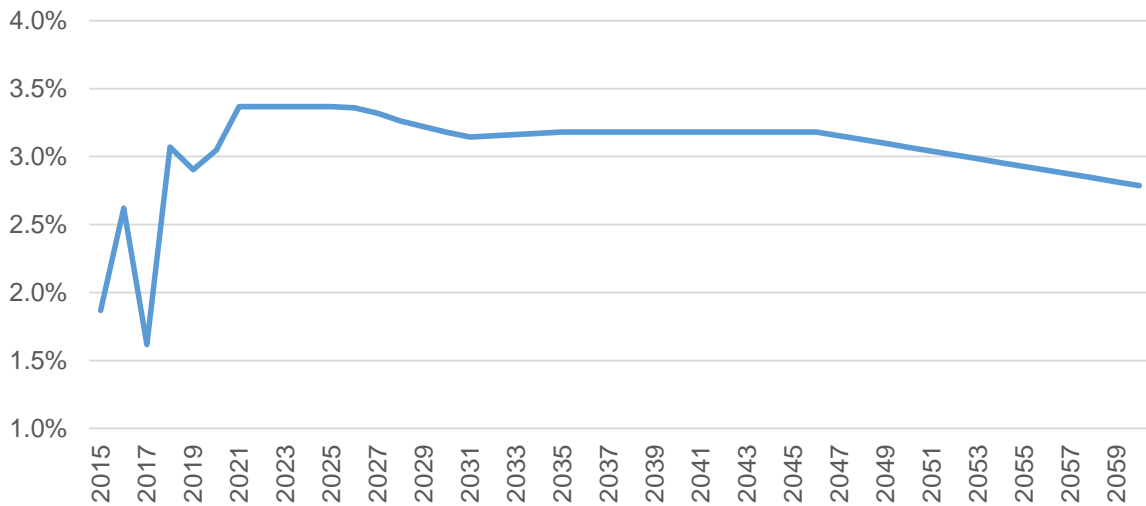
- **Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст** – съгласно разпоредбите на чл. 68 и чл. 69, 69а, 69б и 69в от КСО. От 2016 г. се повишават изискуемите възраст и осигурителен стаж за всички категории труд и се въвежда минимална възраст за пенсиониране на лицата от сектор „Сигурност“ (Приложение 3).
- **Ранно пенсиониране с намален размер на пенсията** – от 1 януари 2016 г. се въвежда възможност за ранно пенсиониране с отпускане на пенсия с намален размер за лицата, работещи при условията на трета категория труд и придобили необходимия стаж по чл. 68, ал. 2 от КСО, на които не достигат до 12 месеца възраст, като пенсията се намалява пожизнено с по 0,4 на сто за всеки недостигащ месец.
- **Формула за изчисляване на пенсиите** – съгласно чл. 70 от КСО. От 2017 г. процентът за година осигурителен стаж в пенсионната формула нараства всяка година с процент, равен или по-голям от процента по чл. 100 на КСО до достигане на 1,5. Новите проценти ще се прилагат както за новоотпуснатите, така и за вече отпускнатите пенсии. От 2019 г. отпада изборът на 3 най-добри години от последните 15 години осигурителен стаж преди 1997 г. Законодателството предвижда и промяна в методиката за изчисляване на индивидуалния коефициент (Приложение 1).

- **Средни размери на пенсиите** – предвидено е осъвременяване от 1 юли 2016 г. с 2,6 на сто, определено по чл. 100 от КСО. В периода от 2017 г. до 2026 г. пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември на предходната година, се преизчисляват от 1 юли всяка година с новия процент за всяка година осигурителен стаж, определен със Закона за бюджета на ДОО за съответната календарна година. Преизчислението с новата тежест за година осигурителен стаж в пенсионната формула ще замести осъвременяването по чл. 100 от КСО. След 2026 г. до края на прогнозния период осъвременяването е ежегодно от 1 юли по чл. 100 на КСО с процент, равен на 50 на сто от индекса на потребителските цени и 50 на сто от нарастването на средния осигурителен доход през предходната календарна година.

Таблица 9. Проценти по чл. 100 от КСО, осъвременяване на пенсиите, тежест на една година осигурителен стаж, 2015 - 2060 г.

Година	Процент по чл. 100 от КСО	Процент на осъвременяване на пенсиите	Тежест на 1 година осигурителен стаж в пенсионната формула
2015	1.9	1.9	1.1
2016	2.6	2.6	1.1
2017	1.6		1.12
2018	3.1		1.15
2019	2.9		1.19
2020	3.0		1.22
2021	3.4		1.26
2022	3.4		1.31
2023	3.4		1.35
2024	3.4		1.39
2025	3.4		1.44
2026	3.4		1.50
2027	3.3	3.3	1.5
2028	3.3	3.3	1.5
2029	3.2	3.2	1.5
2030	3.2	3.2	1.5
2040	3.2	3.2	1.5
2050	3.1	3.1	1.5
2060	2.8	2.8	1.5

Процентите на увеличение на размерите на пенсиите от 1 юли всяка година за целия периода на прогнозата се виждат и на графиката по-долу:

Фигура 6. Нарастване на размерите на пенсиите от 1 юли всяка година, 2015–2060 г.

Разходите за краткосрочни обезщетения се прогнозират като постоянна пропорция (12,8%) от общите разходи, определена на базата на отчетните данни за 2015 г.

Прогнозата за административните разходи е изготвена на базата на допускане за 0,7% дял на административните разходи от общите разходи на системата. Административните разходи включват издръжката на фондовете на ДОО и на службите по социално осигуряване.

Част 4. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016-2060 г.

В този раздел се разглеждат резултатите от базовия вариант на прогнозата за финансовото състояние на ДОО за 45-годишен период (2016–2060 г.). Не се разглежда финансовото състояние на всеки от фондовете на ДОО поотделно, тъй като бюджетът на ДОО е консолидиран и излишъкът, в който и да е от фондовете, се използва за покриване на дефицита на другите фондове, ако има такъв.

4.1. Приходи от вноски за периода 2016–2060 г.

Основните параметри, определящи приходите на ДОО за периода 2016–2060 г. са: броят на осигурените лица, средният осигурителен доход, размерите на осигурителните вноски и процентът на събираемост. Те, от своя страна, са пряко свързани с демографските и икономическите допускания, описани в предходния раздел.

Приходите от осигурителни вноски за всяка прогнозна година t се изчисляват по формулата:

$$\text{CONTR\_REV}(t) = \text{NO\_INS}(t) * \text{AV\_INS\_INCOME}(t) * 12 * \text{AV\_CONTR\_RATE}(t) * \text{COMPL\_RATE}(t)$$

където

CONTR_REV(t) – приходи от осигурителни вноски в година t ;

NO_INS(t) – брой на осигурените лица в година t ;

AV_INS_INCOME(t) – средномесечен осигурителен доход в година t ;

AV_CONTR_RATE(t) – среден размер на осигурителната вноска в година t ;

COMPL_RATE(t) – ниво на събираемост на приходите в година t .

Минималният размер на осигурителния доход за 2016 г. е на нивото на минималната работна заплата от 420 лв., а максималният размер е определен на 2600 лв. В периода 2017–2019 г. максималният осигурителен доход се запазва на нивото от 2600 лв., а минималната работна заплата се увеличава на 460 лв. през 2017 г. и остава на това ниво до 2019 г. За следващите години от прогнозния период се използва постоянно съотношение на минималния и максималния осигурителен доход към средната работна заплата за страната от дългосрочната макроикономическа рамка, като допускането за минималния осигурителен доход е той да бъде 45% от средната работна заплата, а за максималния осигурителен доход се допуска да бъде 254% от средната работна заплата за страната⁸.

Прогнозата за броя на осигурените лица е съобразена с отчетните данни за 2015 г. и с броя на осигурените, на базата на който е изготвен Закона за бюджета на ДОО за 2016 г. В дългосрочен план броят на осигурените лица следва тенденцията в броя на заетите, при които до 2019 г. се очаква увеличение, а след това до 2060 г. тенденцията е намаляваща. Основна причина за това е намалението на населението в трудоспособна възраст в резултат на ниската раждаемост, водещо от своя страна до свиване на работната сила и намаление в броя на заетите. В периода 2015–2019 г. се предвижда броят на осигурените лица да се увеличи с около 30 хиляди. От 2020 г. до края на

⁸ Допускането е базирано на данните от макроикономическата рамка за 2016 г.

прогнозния период осигурените лица намаляват с над 750,0 хиляди и през 2060 г. техният брой е около 2000,0 хиляди.

Средният осигурителен доход се прогнозира като постоянна пропорция към средната работна заплата за страната. Неговото нарастване следва нарастването на средната работна заплата, като за периода до 2019 г. нарастването му е съобразено с отчетните данни за 2015 г., със Закона за бюджета на ДОО за 2016 г. и с тригодишната бюджетна прогноза 2017–2019 г.

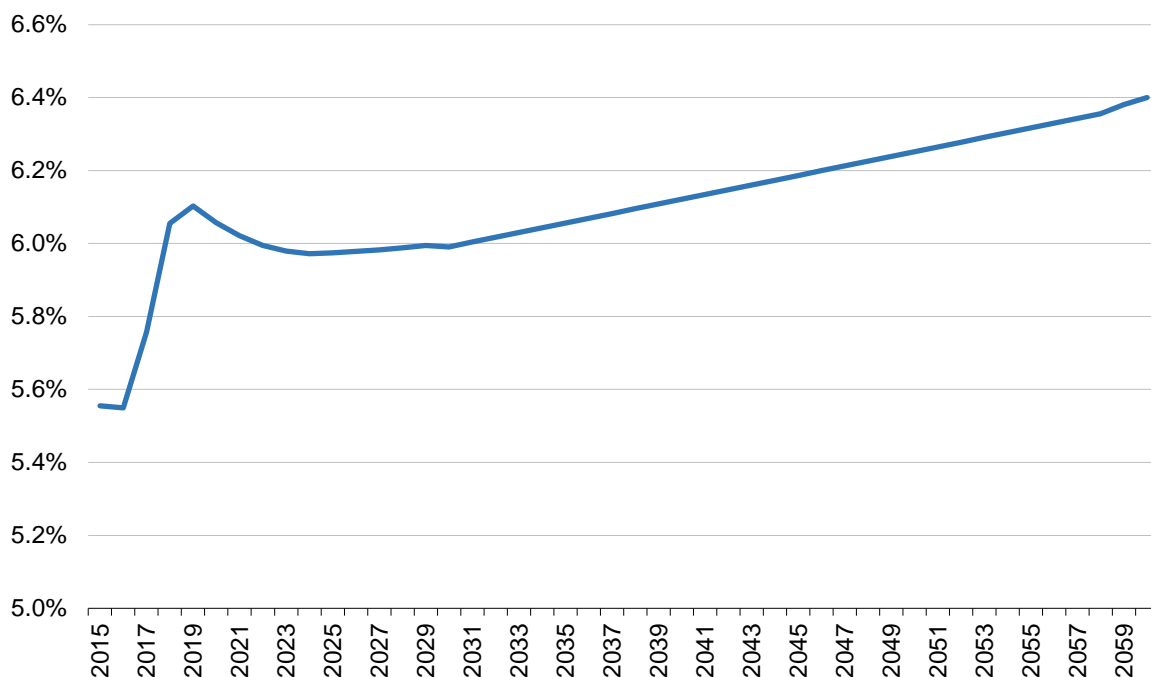
Прогнозата за приходите от вноски е изготвена при предположението, че след двукратното увеличение на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” с по 1 процентни пункта през 2017 г. и 2018 г. размерите на осигурителните вноски ще останат постоянни през целия прогнозен период. Средната осигурителна вноска за всички осигурителни рискове се изчислява като средна претеглена величина и зависи от броя на осигурените лица, родени преди 1960 г. и след 1959 г. Върху средния размер на осигурителната вноска влияние оказва и броят на осигурените лица, служители от сектор „Сигурност”, както и броят на работещите при условията на първа и втора категория труд, за които размерът на вноската е по-висок. Поради намаляващия брой осигурени лица, родени преди 1960 г., и увеличаващият се брой осигурени, родени след 1959 г., средният размер на вноската постепенно намалява. За 2015 г. средният размер на вноската за фонд „Пенсии” (без държавната вноска от 12%) е 14,3%, а средната вноска за всички осигурителни рискове - 19,5%, от които 3,5% за фонд „Общо заболяване и майчинство”, 1% за фонд „Безработица” и средно 0,7% (между 0,4% и 1,1%) за фонд „Трудова злополука и професионална болест”. След очакваното увеличение на средната вноска през 2017 г. и 2018 г. поради увеличението на вноската за фонд „Пенсии” намалението на средната вноска ще продължи до 2029 г., когато осигурените лица, родени преди 1960 г., ще излязат от пазара на труда. От 2030 г. до края на прогнозния период общата средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове ще се стабилизира на ниво от 20,4%, от които 15,2% за фонд „Пенсии”.

При допускане за ниво на събираемост от 100% за целия период до 2060 г. бяха получени следните резултати за приходите от осигурителни вноски:

Таблица 10. Основни показатели по приходите на ДОО, 2015-2060 г.

Година	Осигурени лица хиляди	Среден осигурителен доход		Средна осигурителна вноска (за всички рискове)	Събираемост на приходите	Приходи от вноски млн. лева
		лева	нарастване спрямо предходната година			
2015	2755.9	726	6.3%	19.5%	100%	4 798.1
2016	2762.8	755	4.0%	19.4%	100%	4 951.1
2017	2764.5	793	5.0%	20.2%	100%	5 321.4
2018	2772.6	828	4.5%	21.1%	100%	5 811.7
2019	2786.1	868	4.7%	21.0%	100%	6 086.3
2020	2779.2	909	4.7%	20.9%	100%	6 331.9
2030	2546.7	1 424	4.3%	20.4%	100%	8 887.8
2040	2324.8	2 180	4.4%	20.4%	100%	12 422.5
2050	2109.3	3 314	4.1%	20.4%	100%	17 135.7
2060	2011.2	4 802	3.6%	20.4%	100%	23 670.5

Приходите от вноски като процент от brutния вътрешен продукт нарастват от 5,6% до 6,1% в началото на прогнозата поради предвидените увеличения на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” през 2017 г. и 2018 г. Известен спад в приходите от вноски като процент от БВП се очаква в периода 2019–2029 г., когато средната осигурителна вноска е намаляваща. От 2030 г., при постоянен среден размер на осигурителната вноска и допускане за постепенно нарастване на коефициента на покритие, тенденцията е растяща до края на прогнозния период, когато приходите от осигурителни вноски достигат 6,4% от БВП.

Фигура 7. Приходи от осигурителни вноски в % от БВП, 2015-2060 г.

4.2. Разходи на ДОО за периода 2015–2060 г.

4.2.1. Пенсии

Най-голям дял – над 86 на сто от всички разходи на ДОО, имат разходите за пенсии.

Държавното обществено осигуряване отпуска и изплаща пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност и наследствени пенсии. Актюерският модел на НОИ дава възможност за прогнозиране на броя на пенсионерите и средните месечни размери на пенсиите за трудова дейност, като се използва методологията, описана в Приложение 5. Пенсиите, несвързани с трудова дейност, средствата за които се предоставят от държавния бюджет под формата на трансфер, не са включени в прогнозата. Включването на трансферираните за тях суми както в приходната, така и в разходната част на бюджета, не оказва влияние на баланса на ДОО. Разходът за пенсии, несвързани с трудова дейност, е около 0,4% от БВП през 2015 г. и се очаква да се запази на това ниво до края на прогнозния период.

Базовият вариант на прогнозата за пенсионните разходи е съобразен с промените в законодателството, приети със ЗИД на КСО през август 2015 г. Постепенното увеличение на минималната възраст за пенсиониране и на изискуемия осигурителен

стаж са взети предвид при прогнозирането на броя на пенсионерите. В прогнозата за средните размери на пенсиите е отразено предвиденото от 2017 г. постепенно увеличение на тежестта за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула. От 2027 г. до края на прогнозния период се прилага ежегодно осъвременяване на пенсиите по чл. 100 на КСО с процент, равен на сбора от 50% от нарастването на осигурителния доход и 50% от индекса на потребителските цени през предходната календарна година. Максималният размер на отпускните до края на 2018 г. пенсии се увеличава от 1 юли 2019 г. от 35% на 40% от максималния осигурителен доход за страната.

Размерите на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст се изчисляват съгласно чл. 70 на КСО, като от 2019 г. за тях отпада ограничението върху размерите им (максималният размер на пенсиите).

Брой на пенсионерите за трудова дейност

Броят на пенсионерите в базовата 2015 г. и за периода 2016–2060 г. по видове пенсии са показани в таблицата.

Таблица 11. Брой на пенсионерите по видове пенсии, 2015-2060 г.

Година	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди				
	Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствен и пенсии
2015	2 135.7	77.5%	1 595.5	402.3	138.0
2016	2 127.9	77.0%	1 563.8	415.7	148.4
2017	2 120.7	76.7%	1 533.6	428.6	158.6
2018	2 102.9	75.8%	1 493.4	441.1	168.4
2019	2 089.1	75.0%	1 460.2	451.4	177.5
2020	2 073.3	74.6%	1 425.9	461.6	185.7
2030	1 936.7	76.0%	1 190.3	549.8	196.5
2040	1 810.1	77.9%	1 056.1	601.4	152.5
2050	1 779.6	83.6%	1 116.5	555.9	107.1
2060	1 723.6	85.9%	1 167.5	458.9	97.2

Общият брой на пенсионерите с пенсии за трудова дейност, изплащани от ДОО, намалява от 2 135,7 хил. през 2015 г. до 1 723,6 хил. през 2060 г. или с 412,1 хиляди лица. Този резултат е следствие от законовите изисквания за достъп до пенсия и тенденциите в развитието на населението в дългосрочен план. Относителният дял на пенсионерите от общото население на страната се увеличава от 29,4% през 2015 г. до 31,2% през 2060 г.

В броя на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст се наблюдава съществено намаление в периода до 2040 г. поради постепенното увеличение на минималната възраст и на изискуемия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия. От 1595,5 хил. през 2015 г. броят на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст намалява до 1056,1 хил. през 2040 г. (с около 540,0 хил.). След 2040 г. броят започва постепенно да нараства и в края на прогнозния период пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст е 1 167,5 хил. или с около 100,0 хил. повече от този в 2040 г.

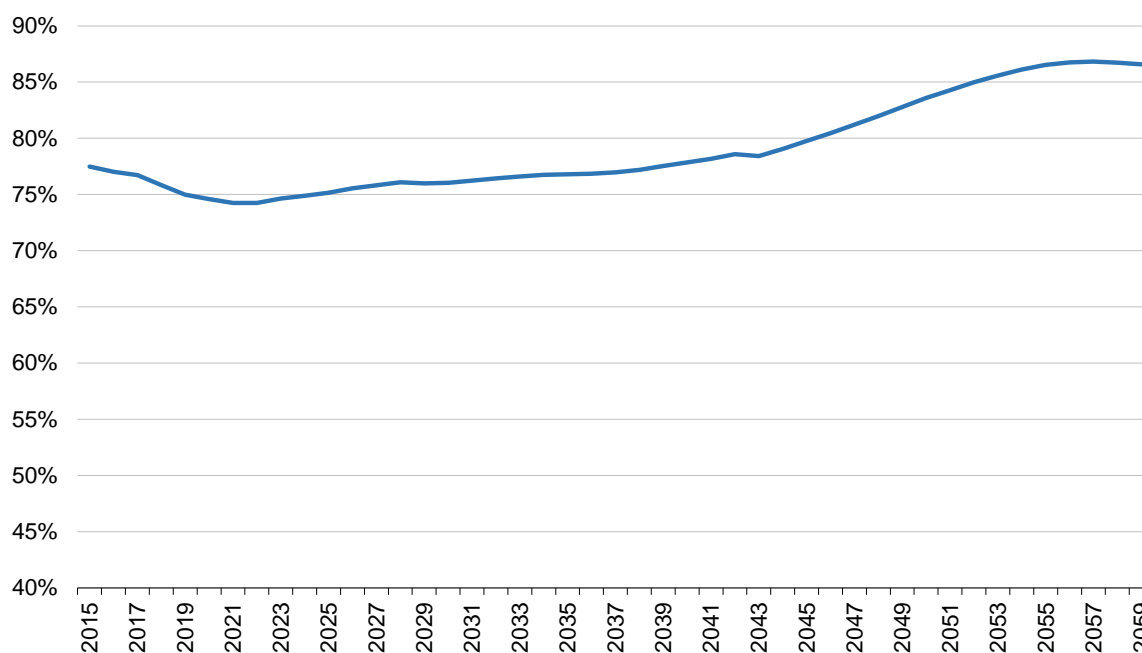

Намалението в броя на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст е съпроводено с увеличение в броя на пенсионерите с инвалидни пенсии през първата половина на прогнозния период. От 402,3 хил. пенсионери с лични пенсии за инвалидност през 2015 г., през 2040 г. броят на тези лица достига 600,0 хил. или 33,2% от общия брой на пенсионерите с пенсии за трудова дейност. Това явление може да се смята за нормално, въпреки стремежа към повишаване на контрола и намаляване на възможностите за достъп до инвалидни пенсии, предвид и факта, че кохортите, приближаващи пенсионна възраст, стават все по-многочислени. По-късното придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и увеличената заболяемост с напредването на възрастта е сред основните причини за увеличението в броя на пенсиите за инвалидност. След 2040 г. броят на инвалидните пенсии започва да намалява, но процентът на пенсионерите с инвалидни пенсии от общия брой остава висок до края на прогнозния период (26,6%).

При наследствените пенсии също трябва да се очаква известно увеличение в броя през следващите години. Поради по-строгите условия за достъп до пенсия за осигурителен стаж и възраст и наличието на прекъсвания в трудовата кариера при все повече лица, може да се очаква, че много наследствени пенсии ще продължават да се получават и след навършване на възрастта по чл. 68 от КСО вместо да се трансформират в лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Системен коефициент на зависимост

Съотношението между броя на пенсионерите за трудова дейност и броя на осигурените лица, наричано още системен коефициент на зависимост, е ключов индикатор за финансовото състояние на системите от разходопокривен тип. Застаряването на населението и нарастването на средната продължителност на живота от една страна и намаляването на населението в трудоспособна възраст от друга, оказват съществено влияние върху държавната осигурителна система в дългосрочен план. През 2015 г. на 100 осигурени лица са съответствали 77 пенсионери с пенсии за трудова дейност. В следващите няколко години се наблюдава подобрене в коефициента на зависимост, като в периода до 2037 г., когато пенсионната възраст за жените и мъжете ще се изравни на 65 години, съотношението между броя на пенсионерите и броя на осигурените лица остава под 77%. Това намаление е резултат от прогнозирания по-малък брой новоотпуснати пенсии през тези години вследствие на увеличаването на пенсионната възраст и на изискуемия осигурителен стаж, ограничаването на ранното пенсиониране, както и поради наличието на стимули за по-дълго оставане на пазара на труда на възрастните работници. След 2037 г., под въздействието на фактори като застаряване на населението, увеличаваща се средна продължителност на живота и намаляващ брой на заетите лица, коефициентът на зависимост нараства значително, като през 2060 г. на 100 осигурени лица се очаква да съответстват около 86 пенсионери за трудова дейност.

Фигура 8. Пенсионери за трудова дейност към осигурени лица (коефициент на зависимост), 2015-2060 г.

Коефициент на заместване на дохода

Коефициентът на заместване на дохода е съотношението на средната пенсия за трудова дейност към средния осигурителен доход на осигурените лица за съответната календарна година.

Най-съществено влияние върху размерите на пенсиите в дългосрочен план оказва постепенното увеличение на процента за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула от 1,1 на 1,5 в периода между 2017 г. и 2026 г. Последните промени в пенсионното законодателство предвиждат от 2017 г. процентът за една година осигурителен стаж, наричан още „тежест за една година стаж“, да нараства с процент, по-голям или равен на този, изчислен от сбора на 50% от нарастването на осигурителния доход и 50% от индекса на потребителските цени през предходната година. За новите пенсионери новият процент ще се прилага при определяне на размера на пенсиите им, а за вече отпуснатите пенсии ще се извършва преизчисляване на размерите от 1 юли на съответната година, което ще замести годишното осъвременяване в периода до достигане на тежест 1,5%. Вследствие на тази промяна отпуснатите след 31 декември 2026 г. пенсии ще бъдат с около 36,3 на сто по-високи размери в сравнение с тези, отпуснати през 2016 г. - годината преди влизане в сила на правилото за повишаване на процента за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула.

За 2015 г. средната пенсия за трудова дейност е 327 лв. или 45,0% от средния брутен осигурителен доход. В периода 2016–2025 г. се очаква известно намаление в коефициента на заместване на brutния доход поради две причини:

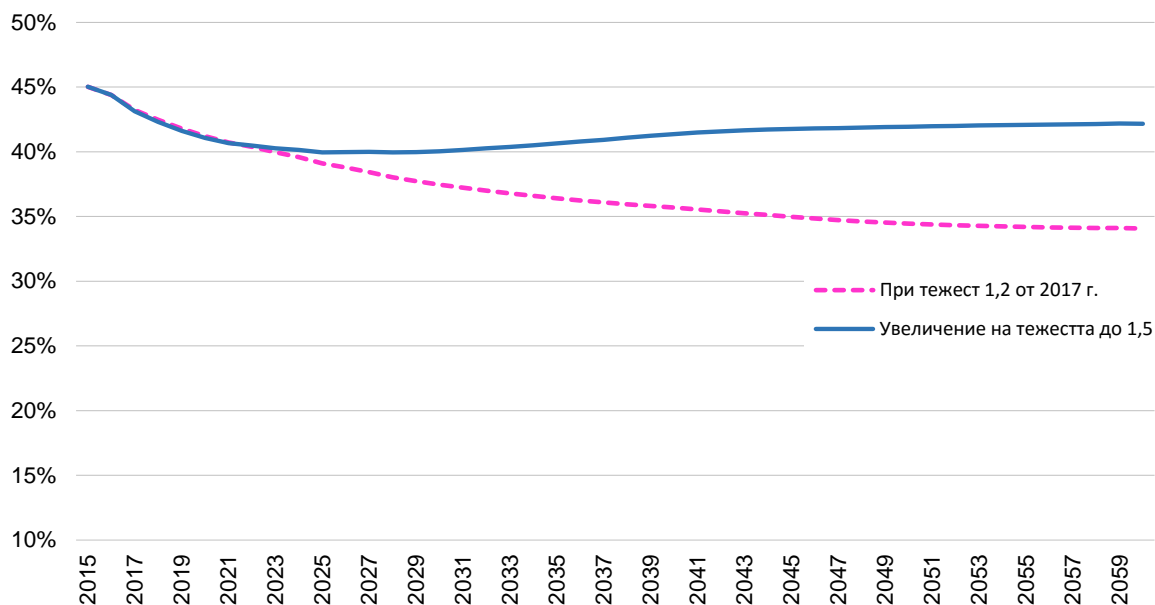
- увеличението на тежестта замества годишното осъвременяване, при което поради ниските нива на инфлация нарастването на пенсиите значително изостава от нарастването на осигурителния доход;

- от 2021 г. започва ускорено отпускане на пенсии с намален размер заради достигането на пенсионна възраст на част от участниците във втория стълб (жените, родени през 1960 г.).

След 2027 г., когато годишното осъвременяване по чл. 100 от КСО се възстановява и процентът за всяка година осигурителен стаж достига 1,5, коефициентът на заместване ще започне да се повишава, достигайки до 42,2% през 2060 г.

Увеличението на процента за всяка година стаж до 1,5 вместо до 1,2 от 2017 г., както се предвиждаше преди последните промени в законодателството, ще окаже съществен положителен ефект върху адекватността на пенсиите, компенсирайки напълно намаляването на пенсията от ДОО за лицата, които са били осигурявани и във втория стълб. Размерът на това намаление зависи от периода на осигуряване в двата стълба и от размера на осигурителната вноска, която се пренасочва от първия към втория стълб, и до края на прогнозния период той ще достигне 25,3 на сто.

На следващата графика е показан ефектът от по-високата тежест за всяка година осигурителен стаж върху средния брутен коефициент на заместване на дохода от първия стълб на пенсионната система. При тежест 1,2 средният брутен коефициент на заместване на дохода в края на периода би бил около 34% или с около 8 процентни пункта по-нисък.

Фигура 9. Средна пенсия към среден осигурителен доход (коефициент на заместване на дохода), 2015-2060 г.

Значително влияние върху коефициента на заместване на дохода от първия стълб ще окаже и предвидената в законодателството възможност за преминаване от осигуряване в първи и втори стълб към осигуряване само в първи стълб. Ефектът от тази възможност върху коефициента на заместване от първия стълб е разгледан в раздел „4.5 Анализ на чувствителността”.

Разходи за пенсии

Разходите за пенсии са функция на броя на пенсионерите и средните месечни размери на пенсиите. По отчетни данни за 2015 г., те представляват 86,5% от общите разходи на държавното обществено осигуряване. В номинално изражение тенденцията

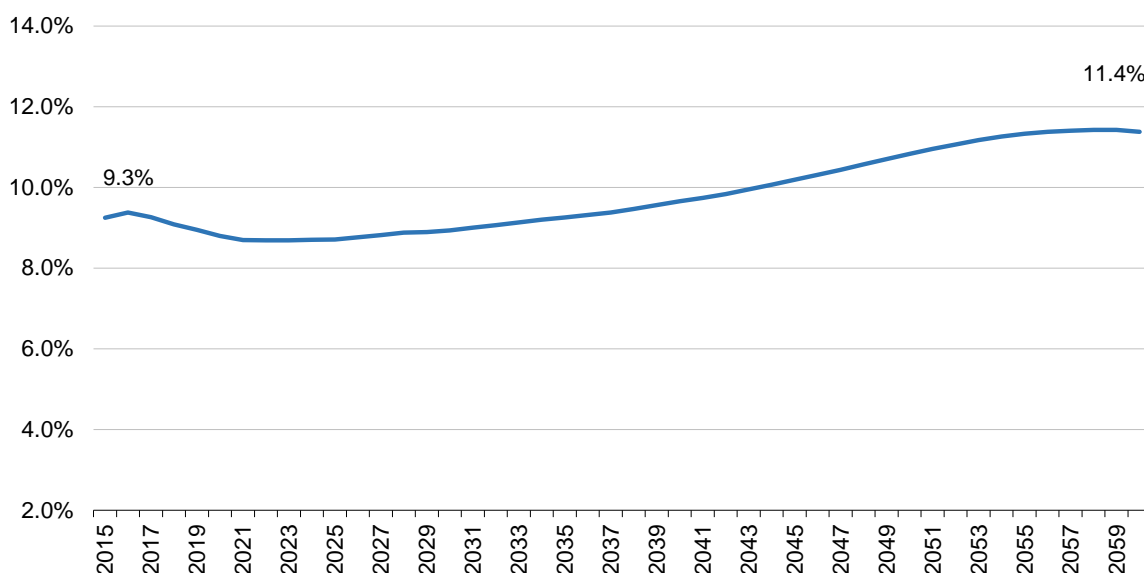
при тези разходи е растяща през целия прогнозен период. При стойности около 8000,0 млн. лв. в началото на периода, разходите за пенсии от ДОО, без трансферите от държавния бюджет за изплащане на пенсиите, несвързани с трудова дейност, достигат 41 900,0 млн. лв. през 2060 г.

Таблица 12. Основни показатели по пенсиите, 2015-2060 г.

Година	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди					Среден размер на пенсия за трудова дейност				Разходи за пенсии без трансферите от ДБ	
	Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствени пенсии	лева	Нарастване спрямо предходна година	% на осъвременяване	Средна пенсия в % от СОД	млн. лева	% от БВП
2015	2 135.7	77.5%	1 595.5	402.3	138.0	327	3.9%	1.9%	45.0%	7 990.0	9.3%
2016	2 127.9	77.0%	1 563.8	415.7	148.4	335	2.5%	2.6%	44.4%	8 364.1	9.4%
2017	2 120.7	76.7%	1 533.6	428.6	158.6	342	2.0%	1.6%	43.1%	8 561.9	9.3%
2018	2 102.9	75.8%	1 493.4	441.1	168.4	351	2.5%	3.1%	42.3%	8 718.8	9.1%
2019	2 089.1	75.0%	1 460.2	451.4	177.5	361	3.1%	2.9%	41.6%	8 925.2	8.9%
2020	2 073.3	74.6%	1 425.9	461.6	185.7	373	3.3%	3.0%	41.1%	9 196.6	8.8%
2030	1 936.7	76.0%	1 190.3	549.8	196.5	570	4.5%	3.2%	40.0%	13 250.3	8.9%
2040	1 810.1	77.9%	1 056.1	601.4	152.5	902	4.7%	3.2%	41.4%	19 591.6	9.7%
2050	1 779.6	83.6%	1 116.5	555.9	107.1	1 390	4.2%	3.1%	41.9%	29 684.6	10.8%
2060	1 723.6	85.9%	1 167.5	458.9	97.2	2 025	3.5%	2.8%	42.2%	41 879.5	11.4%

В края на 2015 г. разходите за пенсии за трудова дейност представляват 9,3% от БВП, а разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност – около 0,4% от БВП. Процентът на разходите за пенсии за трудова дейност от БВП се запазва на нива под 9,3% в периода 2018–2037 г., като най-ниски стойности се очакват между 2021 г. и 2025 г., когато тези разходи ще представляват около 8,7% от БВП. Основната причина за това е намалението в броя на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст.

След 2026 г., когато се очаква процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула да достигне 1,5 и да бъде възстановено годишното осъвременяване на пенсиите от 1 юли, делът на разходите за пенсии от БВП започва да нараства, като в края на периода достига 11,4%.

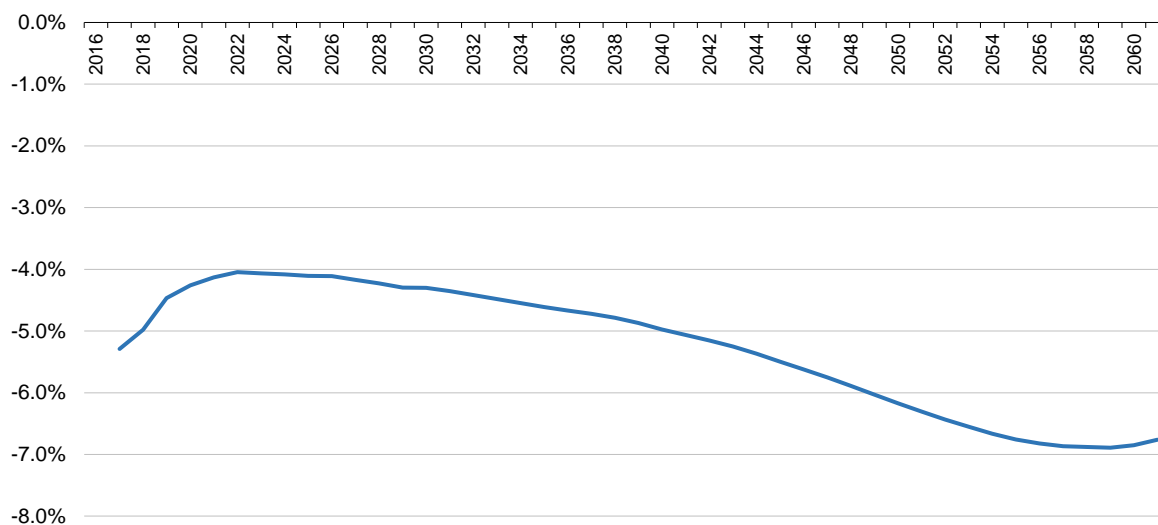
Фигура 10. Разходи за пенсии като % от БВП (без трансфер от държавния бюджет), 2015-2060 г.

4.2.2. Краткосрочни обезщетения и административни разходи

В дългосрочен план, краткосрочните обезщетения и административните разходи са постоянен относителен дял от общите разходи, като за база се взема достигнатото по отчет ниво през 2015 г. и плана за 2016 г.

4.3. Баланс на фондовете на ДОО

Балансът на фондовете на ДОО представлява разликата между общите приходи и общите разходи на системата за социално осигуряване. Резултатите от дългосрочната прогноза показват, че системата ще остане на дефицит през целия период от 2016 г. до 2060 г. Отпадането на държавната вноска в размер на 12% от осигурителната база автоматично увеличава дефицита за 2016 г. от 2,0% от БВП на 5,3% от БВП. През следващите няколко години на прогнозния период дефицитът намалява, достигайки в периода 2021–2023 г. най-ниските си нива от около 4,0% от БВП. Това се дължи основно на увеличението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с по 1 процентен пункт през 2017 г. и 2018 г. В периода 2017–2040 г. дефицитът се задържа на нива под 5% от БВП вследствие на намалението в броя на пенсионерите в резултат на по-строгите условия за придобиване на пенсия за осигурителен стаж и възраст за всички категории труд.

Фигура 11. Баланс на ДОО като % от БВП, 2016-2060 г.

След 2040 г. започва съществено влошаване на баланса на ДОО, като през 2060 г. дефицитът достига 6,8% от БВП.

Влошаването на баланса през втората половина на прогнозния период се дължи основно на негативните демографски тенденции и на повишаването на тежестта на една година осигурителен стаж в пенсионната формула, което изцяло ще компенсира намалението на размерите на пенсиите заради вноските във втория стълб.

В номинално изражение бяха получени следните резултати, показващи финансовото състояние на фондовете на ДОО за периода 2015–2060 г.

Таблица 13. Баланс на ДОО, 2015-2060 г.

Година	Приходи					Разходи				Баланс	
	Общо	От вноски	Трансфер от ДБ 12%	Субсидии	Други приходи	Общо	Пенсии без трансферите от ДБ	Социални помощи и обезщетения	Други разходи		
	млн. лв.					млн. лв.				млн. лв.	% от БВП
2015	9442.5	4798.1	2707.8	1 872.7	63.9	9 442.5	8 090.0	1 250.1	102.4		
2016	5043.3	4951.1			65.9	9 762.5	8 364.1	1 292.5	105.9	-4 719.2	-5.3%
2017	5392.3	5321.4			70.9	9 993.3	8 561.9	1 323.0	108.4	-4 601.1	-5.0%
2018	5889.1	5811.7			77.4	10 176.4	8 718.8	1 347.3	110.4	-4 287.3	-4.5%
2019	6167.4	6086.3			81.1	10 417.4	8 925.2	1 379.2	113.0	-4 250.0	-4.3%
2020	6416.2	6331.9			84.3	10 734.1	9 196.6	1 421.1	116.4	-4 317.9	-4.1%
2030	9006.2	8887.8			118.4	15 465.5	13 250.3	2 047.5	167.7	-6 459.4	-4.4%
2040	12588.0	12422.5			165.4	22 866.9	19 591.6	3 027.4	248.0	-10 279.0	-5.1%
2050	17363.9	17135.7			228.2	34 647.3	29 684.6	4 587.0	375.7	-17 283.4	-6.3%
2060	23985.8	23670.5			315.2	48 881.0	41 879.5	6 471.4	530.1	-24 895.2	-6.8%

През следващите няколко години необходимият размер на субсидията от държавата за покриване недостига от средства ще се задържи на нива под 5000,0 млн. лв. годишно, като до 2020 г. се очаква нейният дял от общите разходи да намалее от 48,3% до около 40% от общите разходи на системата. С нарастването на дефицита през втората половина на прогнозния период нараства и размерът на необходимата за покриване на недостига от средства субсидия от държавния бюджет, като до 2060 г. се очаква тя да надхвърли 50% от общите разходи.

Таблица 14. Участие на държавата във финансирането на ДОО, 2015-2060 г.

Година	Субсидия за покриване на недостига от средства	
	млн. лв.	% от общите разходи
2015	4 580.5	48.5%
2016	4 719.2	48.3%
2017	4 601.1	46.0%
2018	4 287.3	42.1%
2019	4 250.0	40.8%
2020	4 317.9	40.2%
2030	6 459.4	41.8%
2040	10 279.0	45.0%
2050	17 283.4	49.9%
2060	24 895.2	50.9%

Забележка: За 2015 г. в сумата на субсидията за покриване на недостига е включена държавната вноска от 12%, която отпада от 1 януари 2016 г.

При изчисляването на процента от общите разходи не е включен трансферът от държавния бюджет за пенсиите, несвързани с трудова дейност.

4.4. Необходим размер на вноската за пенсия

В периода 2000–2010 г. осигурителната вноска за фонд „Пенсии” на ДОО беше намалявана неколкосткратно. Това доведе до съществено влошаване на финансовото състояние на ДОО, при което субсидията от държавния бюджет за покриване на недостига от средства достигна 1900,0 млн. лв. или близо 2,2% от БВП. При 32% през 2000 г., за периода 2011-2016 г. осигурителната вноска за пенсия за работещите при условията на трета категория труд е 17,8%, а за родените след 1 януари 1960 г. – 12,8%.

При осигурителните системи, действащи на разходопокривен принцип, необходимият размер на осигурителната вноска е размерът, при който приходите от осигурителни вноски са достатъчни за покриване разходите на системата в една календарна година.

Разликата между действителния и необходимия размер на вноската е ключов показател за финансовата стабилност на пенсионната система. Ако необходимият размер на вноската е по-голям от действителния размер, това е индикатор за наличие на дефицит в системата. Обратно, ако необходимият размер е по-нисък от действителния, системата натрупва излишъци.

При определянето на необходимия размер на осигурителната вноска за пенсия важна роля играят показателите „коефициент на зависимост“ и „коефициент на заместване на дохода“. Необходимият размер на осигурителната вноска за пенсия в година t се изчислява по формулата:

$$RCR(t) = DR(t) * IRR(t) / COMPL\_RATE(t),$$

където

$RCR(t)$ – необходим размер на вноската за пенсия в година t ,

$DR(t)$ – коефициент на зависимост в година t ,

$IRR(t)$ – коефициент на заместване на дохода в година t ,

$COMPL\_RATE(t)$ – процент на събираемост в година t .

За 2015 г. необходимият размер на вноската за пенсия за трудова дейност е бил 34,9%, а действителният размер с включен трансфер от държавния бюджет в размер на 12% от сбора на осигурителните доходи на осигурените лица - 26,3%. В периода 2015-2025 г. се очаква намаление на необходимия размер до около 30% заради очакваното намаление както в коефициента на зависимост, така и в коефициента на заместване на дохода. След 2025 г. необходимият размер постепенно нараства до 36% през 2060 г. заради възходящата тенденция в двата показателя.

За 2015 г. средният действителен размер на вноската за фонд „Пенсии”, изчислен като средно претеглена величина на осигурителната вноска за родените преди 1 януари 1960 г. и за родените след 31 декември 1959 г. (без държавната вноска от 12%) е 14,3% (26,3% с включена държавна вноска). След планираното увеличение на вноската за фонд „Пенсии” през 2017 г. и 2018 г. с по 1 процентен пункт средният размер на вноската за пенсия се увеличава до 15,9%. От 2019 г. до 2029 г., когато осигурените лица, родени преди 1960 г. постепенно излизат от пазара на труда, средната вноска намалява до 15,2%, след което остава постоянна до края на прогнозния период.

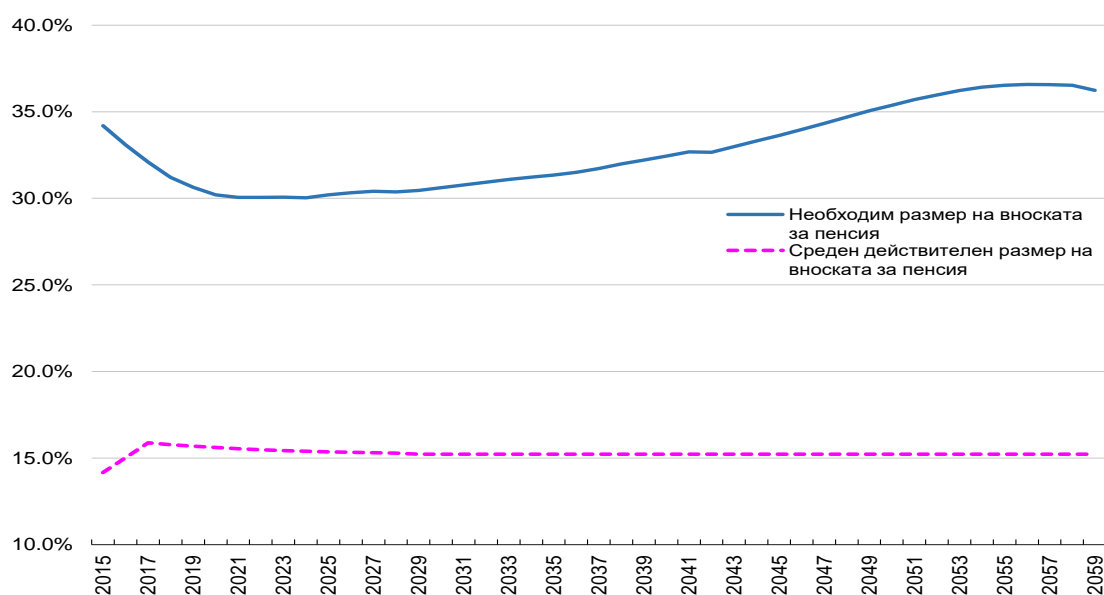
Заедно с участието на държавата, през 2015 г. действителната средна вноска за пенсия е била с 8,6 процентни пункта по-ниска от необходимата, което обуславя и големия размер на субсидията от държавния бюджет за покриване на недостига от средства – 1872,7 млн. лв. (таблица № 13). От 1 януари 2016 г. отпадането на държавната вноска води автоматично до увеличение на разликата между необходимата и

действителната вноса с 12,0 процентни пункта, като за 2016 г. тя е 20,0 процентни пункта.

Таблица 15. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2015-2060 г.

Година	Коефициент на зависимост %	Коефициент на заместване на дохода %	Събираемост на приходите %	Необходим размер на вноската за пенсия %	Среден действителен размер на вноската за пенсия %	Разлика между необходим и действителен размер п.п.
2015	77.5	45.0	100	34.9	26.3	8.6
2016	77.0	44.4	100	34.2	14.2	20.0
2017	76.7	43.1	100	33.1	15.0	18.1
2018	75.8	42.3	100	32.1	15.9	16.2
2019	75.0	41.6	100	31.2	15.8	15.4
2020	74.6	41.1	100	30.6	15.7	14.9
2030	76.0	40.0	100	30.5	15.2	15.2
2040	77.9	41.4	100	32.2	15.2	17.0
2050	83.6	41.9	100	35.1	15.2	19.8
2060	85.9	42.2	100	36.2	15.2	21.0

След 2016 г., вследствие на по-строгите условия за достъп до пенсия за осигурителен стаж и възраст за всички категории труд, при което тенденцията и в двата коефициента (коефициент на зависимост и коефициент на заместване на дохода) е намаляваща, разликата между действителната и необходимата вноса започва да намалява, като най-малка разлика, под 15 процентни пункта, се наблюдава в периода 2020–2026 г., когато и дефицитът на фондовете на ДОО е най-нисък. В следващите години се наблюдава значително изоставане на действителната от необходимата вноса за пенсия, съпроводено от постепенно влошаване на финансовото състояние на фондовете на ДОО, като през 2060 г. разликата между тях достига 21,0 процентни пункта.

Фигура 12. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2015-2060 г.

4.5. Анализ на чувствителността и сравнение с актюерския доклад от 2012 г.

Въведената от 2015 г. възможност за лицата, родени след 1959 г., да прехвърлят осигуряването си изцяло към държавното обществено осигуряване ще окаже съществено влияние върху размерите на пенсиите от първия стълб на тези лица и върху баланса на ДОО в дългосрочен план. Тъй като наличната на този етап информация не е достатъчна, за да се направи реалистично допускане за това какъв процент от родените след 1959 г. лица ще изберат да се осигуряват само в първия стълб, базовият вариант на прогнозата е разработен при допускането, че през целия период от 2016 г. до 2060 г. всички осигурени лица, родени след 1959 г., ще се осигуряват в първия и във втория стълб (универсалните пенсионни фондове)⁹. Разработени са и няколко алтернативни сценария при различни предположения за процента на лицата, родени след 1959 г., които ще изберат да се осигуряват само в първия стълб.

В дългосрочен план, финансовото състояние на фондовете на ДОО зависи от редица демографски и икономически фактори. Поради голямата доза несигурност, съпътстваща дългосрочните прогнози, резултатите от базовия вариант бяха подложени на два теста за чувствителност. Тестовите за чувствителност се използват, за да се провери в каква степен резултатите от една прогноза са чувствителни към промени в демографските, икономическите и системните допускания. В настоящия раздел се изследва чувствителността на резултатите от базовия вариант при следните промени в допусканията:

- по-висока средна продължителност на живота – с 2 години в края на периода;
- по-нисък икономически растеж.

При промяна на който и да е от тези параметри, балансът на ДОО се изменя в определени граници. Променените стойности са хипотетични и се използват с илюстративна цел. Те не са базирани на вероятността посочените събития действително да се случат.

4.5.1. Алтернативни сценарии: Избор на осигуряване само в първия стълб

Целта на тези сценарии е да се покаже ефектът от въведената през 2015 г. възможност за прехвърляне на осигуряването изцяло към първия стълб на пенсионната система върху:

- разходите за пенсии на ДОО в дългосрочен план;
- коефициента на заместване на дохода от първия стълб;
- баланса на ДОО.

С последните изменения в Кодекса за социално осигуряване, които влязоха в сила през август 2015 г., се дава възможност на осигурените лица, родени след 1959 г., да прехвърлят своите индивидуални партии от универсалните пенсионни фондове (втори стълб) към фонд „Пенсии“, съответно към фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, на държавното обществено осигуряване (първи стълб) и да продължат да се осигуряват само във фонд „Пенсии“/фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ на ДОО, като

⁹ Към 30 април 2016 г. около 4200 лица са прехвърлили осигуряването си от УнПФ към ДОО, което е 0,1% от осигурените лица в универсалните пенсионни фондове.

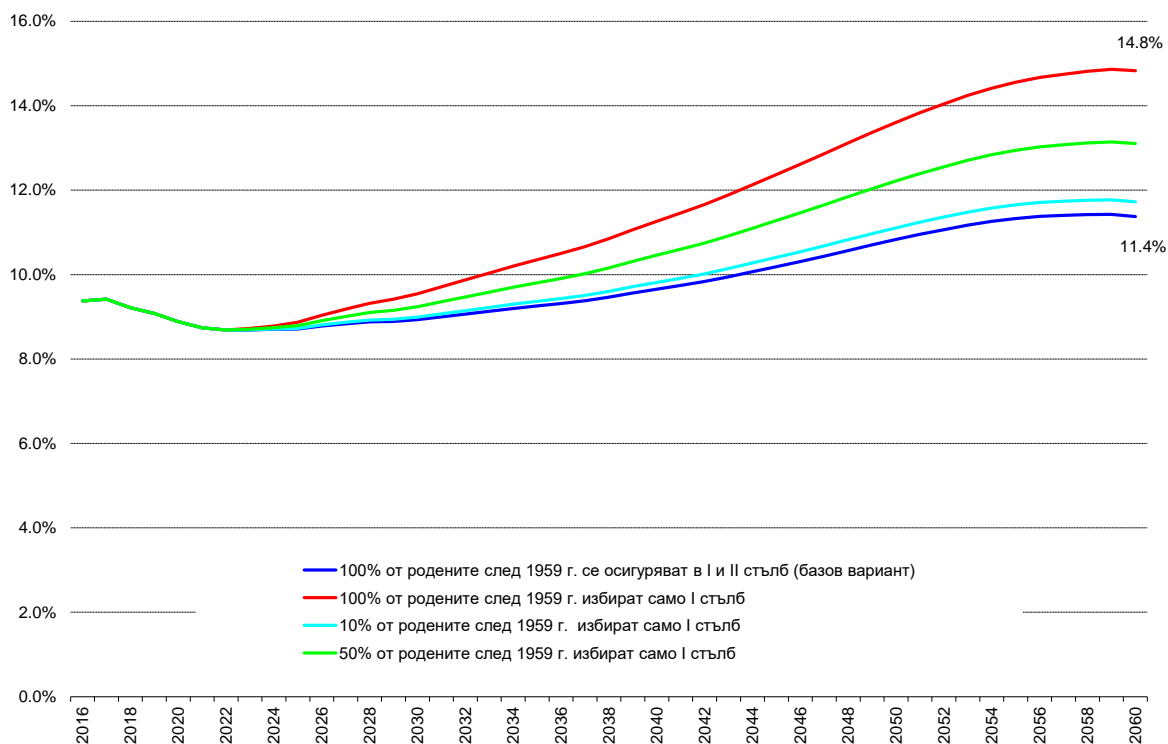
осигурителната вноска за фонд „Пенсии“/фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ за тези лица се увеличава с 5 процентни пункта. Изборът на осигуряване едновременно в първия и втория стълб или само в първия стълб на пенсионната система не е еднократен, но прехвърлянето в едната или другата посока може да бъде направено най-късно 5 години преди навършване на законоустановената пенсионна възраст. При пенсиониране пенсиите от първия стълб на лицата, които решат да се откажат от втория стълб, ще бъдат платими в пълен размер. Пенсиите от първия стълб на лицата, които решат да се осигуряват и във втория стълб, ще бъдат редуцирани пропорционално на вноските, прехвърлени от ДОО към втория стълб, но те ще получат втора допълнителна пенсия от универсалните пенсионни фондове.

Тази нова възможност не е взета предвид при изготвянето на базовия сценарий на прогнозата поради факта, че на този етап няма надеждна информация, въз основа на която да се направи конкретно допускане за процента на лицата, родени след 1959 г., които биха преминали към осигуряване само в ДОО. Поради тази причина базовият вариант е разработен при предположението, че 100% от хората, родени след 1959 г. са осигурени в двата стълба. Допълнително са разработени три алтернативни сценария при следните допускания:

- 10% от осигурените лица, родени след 1959 г., избират осигуряване само в ДОО;
- 50% от осигурените лица, родени след 1959 г., избират осигуряване само в ДОО;
- 100% от осигурените лица, родени след 1959 г., избират осигуряване само в ДОО.

Базовият вариант е с най-ниски разходи, тъй като пенсиите от ДОО на всички лица, родени след 1959 г., ще бъдат редуцирани пропорционално на осигурителната вноска, която се прехвърля към втория стълб. Редукцията се прилага към осигурителния доход на лицето при изчисляване на пенсията, за периодите с вноски във втория стълб, като до 2060 г. намалението достига 25%. Вариантът, при който 100% от родените след 1959 г. избират осигуряване само в първия стълб, е с най-високи разходи поради факта, че всички лица ще получават пенсии в пълен размер. При него разходите за пенсии достигат 14,8% от БВП през 2060 г. при 11,4% в базовия вариант, което е с 3,4 процентни пункта повече. Така в края на периода на всеки 10% прехвърлили се към първия стълб лица съответства увеличение в разходите за пенсии от около 0,34% от БВП.

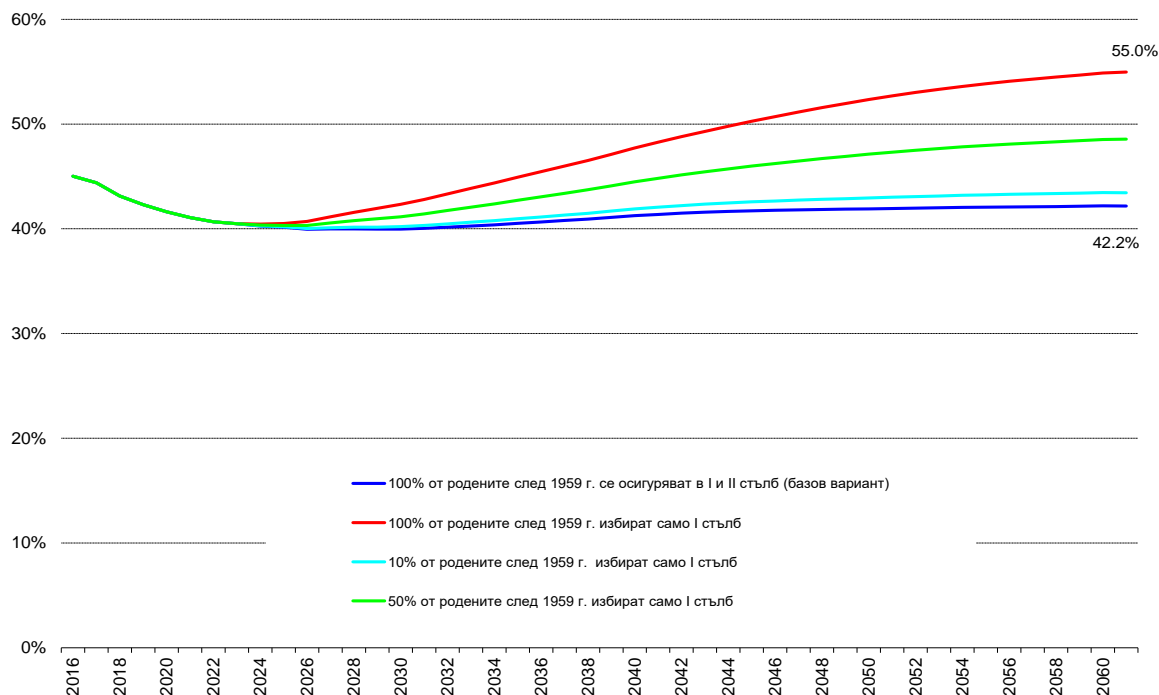
Част 5. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016 – 2060 г.

Фигура 13. Разходи за пенсии в % от БВП, базов вариант и алтернативни сценарии, 2016-2060 г.

Предвидената в законодателството възможност за преминаване от осигуряване в първи и втори стълб към осигуряване само в първия стълб ще окаже благоприятно влияние върху коефициента на заместване на дохода от първия стълб в дългосрочен план, като във варианта, при който 100% от осигурените лица, родени след 1959 г., избират осигуряване само в първия стълб, средният брутен коефициент на заместване достига 55% през 2060 г. при стойности от около 42% във варианта, при който 100% от лицата, родени след 1959 г., се осигуряват и в двата стълба.

На следващата графика са показани стойностите на средния брутен коефициент на заместване на дохода от първия стълб на пенсионната система в зависимост от процента на осигурените лица, родени след 1959 г., които ще изберат да се осигуряват само в ДОО.

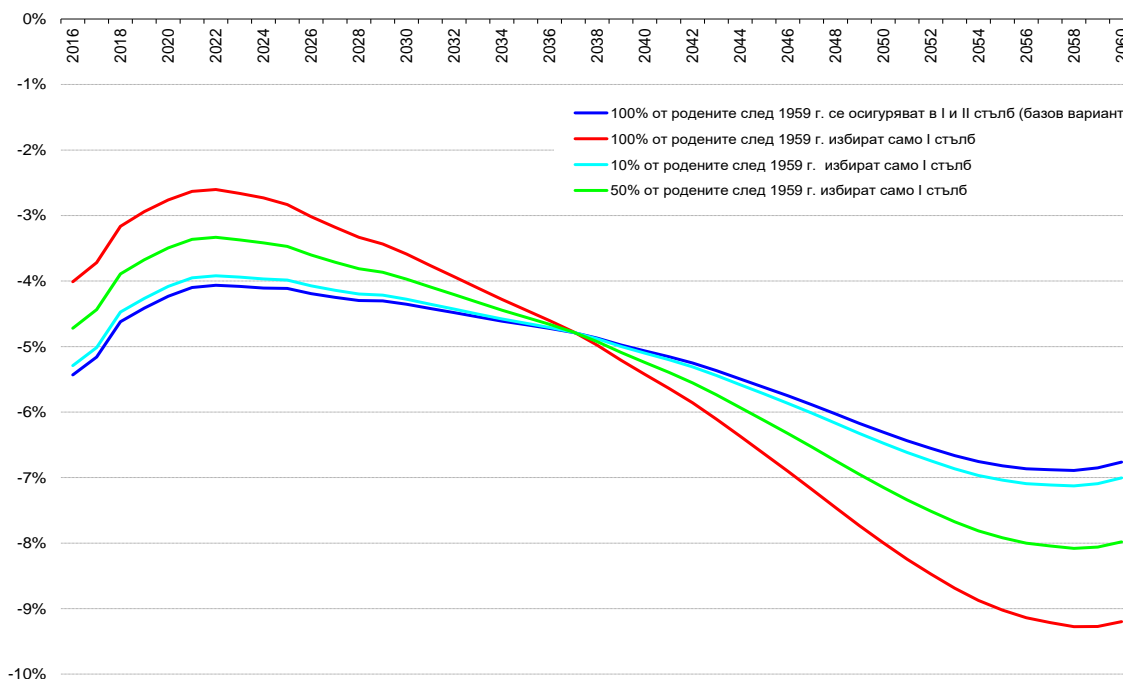

Фигура 14. Коефициент на заместване на дохода - базов вариант и алтернативни сценарии, 2016-2060 г.

Възможността за прехвърляне на осигуряването изцяло към първия стълб ще доведе и до увеличение на приходите в ДОО, тъй като осигурителната вноска за фонд „Пенсии” за лицата, избрали да се осигуряват само в първия стълб, ще бъде с 5 процентни пункта по-висока. При пенсиониране средствата от индивидуалните партии на тези лица също ще постъпват като приход в бюджета на ДОО. Резултатите показват, че на всеки 10% прехвърлили се към осигуряване само в първия стълб лица съответства увеличение в приходите на ДОО от около 0,13% от БВП.

Резултатите от всички сценарии показват, че системата ще остане на дефицит през целия период до 2060 г. През първата половина на прогнозния период ефектът от въведената възможност за прехвърляне на осигуряването изцяло към първия стълб върху баланса на ДОО е положителен и дефицитът на ДОО при трите алтернативни сценария с избор на осигуряване само в ДОО е по-нисък от този в базовия. През втората половина на прогнозния период (след 2037 г.), поради ефекта на натрупване на по-високите разходи за пенсии, по-високата с 5 п.п. осигурителна вноска и средствата от индивидуалните партии на лицата, които ще постъпват във фонд „Пенсии” при пенсионирането им, не покриват непрекъснато нарастващите разходи за пенсии, изплащани в пълен размер, поради което дефицитът на ДОО при алтернативните сценарии става по-висок от този в базовия, достигайки в края на периода 9,2% от БВП във варианта, при който 100% от осигурените избират осигуряване само в първия стълб.

Част 5. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016 – 2060 г.

Фигура 15. Баланс на ДОО в % от БВП - базов вариант и алтернативни сценарии, 2016-2060 г.

Изводът, който може да се направи е, че изборът на осигуряване само в първия стълб на пенсионната система ще доведе до по-високи размери на пенсиите от първия стълб, в резултат на което разходите за пенсии ще се увеличат значително. В дългосрочен план, по-високите приходи от осигурителни вноски и приходите от индивидуалните партии на лицата, които ще изберат осигуряване само в ДОО, не са достатъчни, за да покрият разходите за пенсии, изплащани в пълен размер. Това от своя страна ще доведе до чувствително влошаване на баланса на ДОО в периода след 2037 г. в сравнение с базовия вариант.

4.5.2. Тест за чувствителност: По-висока средна продължителност на живота

Този вариант е базиран на по-ниски коефициенти за смъртност за двата пола, в резултат на което средната продължителност на живота в края на прогнозния период е 88,4 години за жените и 83,6 години за мъжете или с 2 години по-висока от тази по базовия сценарий. Демографските допускания за този сценарий са изготвени от Евростат и са предоставени от Европейската комисия във връзка с изготвянето на тест за чувствителност с по-висока средна продължителност на живота за доклада по застаряването от 2015 г. (The 2015 Ageing Report). Целта е да се покаже до каква степен резултатите от базовия вариант са чувствителни към промени в демографските допускания.

Според този сценарий населението на България в края на периода е 5607,4 хил. лица или с около 146,0 хиляди повече в сравнение с базовия вариант, от които 133,5 хил. са лица на възраст 65 и повече години. Това определя и основната разлика в прогнозните резултати спрямо базовия вариант, а именно - броя на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст, който през 2060 г. е по-висок с около 100,0 хиляди (7,6%). Коефициентът

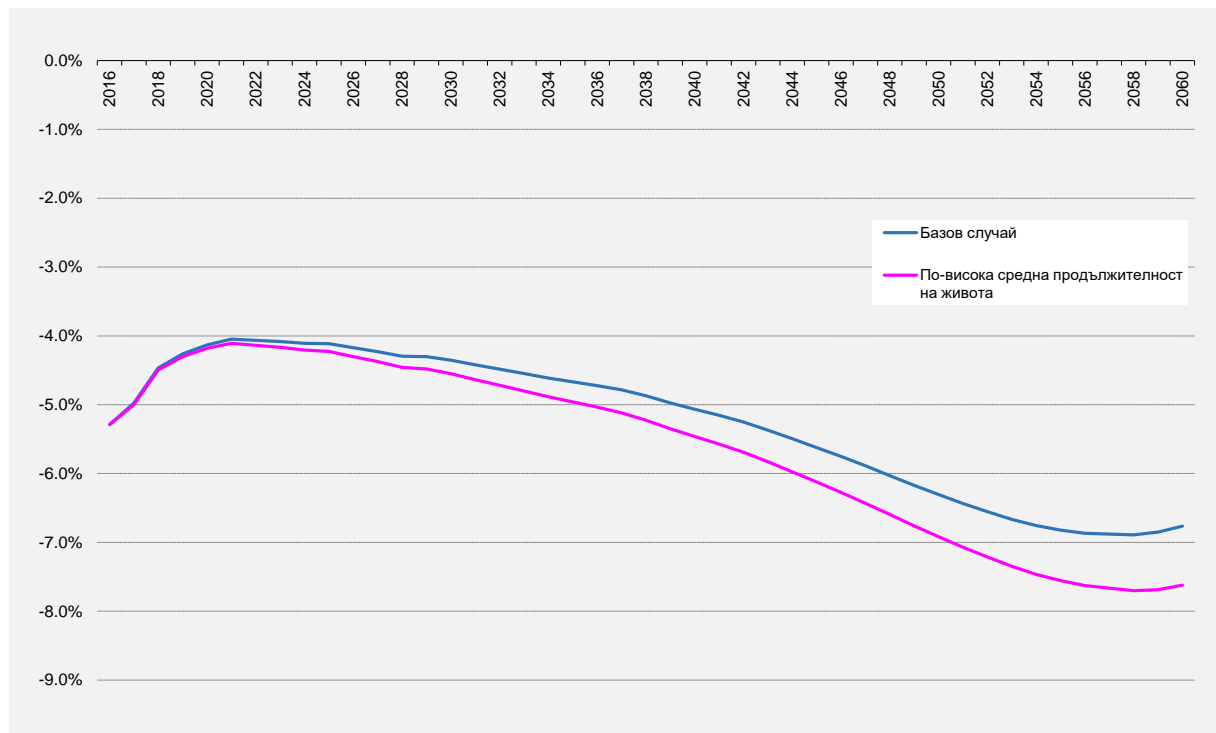
на зависимост се увеличава съответно от 85,9% на 91,3% в края на периода. Незначителна разлика се наблюдава в средните размери на пенсиите.

По-високият брой на пенсионерите обуславя и по-високите разходи за пенсии, като през 2060 г. те са с около 6,5% по-високи в сравнение с разходите по базовия вариант. Процентът на разходите за пенсии от БВП достига 12,1% при 11,4% в базовия вариант.

Таблица 16. Брой пенсионери от ДОО и разходи за пенсии - базов вариант и вариант с по-висока средна продължителност на живота, 2015-2060 г.

Вариант с по-висока средна продължителност на живота							Базов вариант								
Година	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди					Разходи за пенсии без трансферите от ДБ		Година	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди					Разходи за пенсии без трансферите от ДБ	
	Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствени пенсии	млн. лева	% от БВП		Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствени пенсии	млн. лева	% от БВП
2015	2 135.7	77.5%	1 595.5	402.3	138.0	7 990.0	9.3%	2015	2 135.7	77.5%	1 595.5	402.3	138.0	7 990.0	9.3%
2016	2 130.0	77.1%	1 566.0	415.9	148.2	8 373.9	9.4%	2016	2 127.9	77.0%	1 563.8	415.7	148.4	8 364.1	9.4%
2017	2 124.1	76.8%	1 537.0	428.9	158.2	8 578.1	9.3%	2017	2 120.7	76.7%	1 533.6	428.6	158.6	8 561.9	9.3%
2018	2 107.7	76.0%	1 498.3	441.6	167.9	8 742.7	9.1%	2018	2 102.9	75.8%	1 493.4	441.1	168.4	8 718.8	9.1%
2019	2 095.6	75.2%	1 466.7	452.0	176.8	8 958.5	9.0%	2019	2 089.1	75.0%	1 460.2	451.4	177.5	8 925.2	8.9%
2020	2 081.6	74.9%	1 434.2	462.5	184.8	9 240.6	8.8%	2020	2 073.3	74.6%	1 425.9	461.6	185.7	9 196.6	8.8%
2030	1 969.5	77.3%	1 220.2	555.4	194.0	13 499.9	9.1%	2030	1 936.7	76.0%	1 190.3	549.8	196.5	13 250.3	8.9%
2040	1 872.6	80.5%	1 105.4	616.0	151.2	20 281.1	10.0%	2040	1 810.1	77.9%	1 056.1	601.4	152.5	19 591.6	9.7%
2050	1 863.9	87.5%	1 179.6	579.4	104.9	31 118.5	11.4%	2050	1 779.6	83.6%	1 116.5	555.9	107.1	29 684.6	10.8%
2060	1 831.6	91.3%	1 251.7	488.6	91.4	44 588.6	12.1%	2060	1 723.6	85.9%	1 167.5	458.9	97.2	41 879.5	11.4%

Балансът на ДОО при по-висока средна продължителност на живота се влошава в сравнение с базовия вариант, като разликата в края на периода достига 0,8% от БВП.

Фигура 16. Баланс на ДОО в % от БВП - базов вариант и вариант с по-висока средна продължителност на живота, 2016-2060 г.

При този вариант необходимият размер на вноската се увеличава с повече от 2 процентни пункта в сравнение с базовия поради по-високия коефициент на зависимост. В края на периода, при 36,2% необходим размер на вноската за пенсия по базовия вариант, необходимата вноска за пенсия при по-висока средна продължителност на живота е 38,5% .

Изводът, който може да се направи е, че резултатите от дългосрочната прогноза за финансовото състояние на фондовете на ДОО са чувствителни към промените в средната продължителност на живота. С 2 години по-висока средна продължителност на живота при раждане в края на периода води в дългосрочен план до увеличение на дефицита с около 0,8% от БВП, а необходимият размер на вноската за пенсия се увеличава с 2,3 процентни пункта.

4.5.3. Тест за чувствителност: По-нисък икономически растеж

Макроикономическите допускания за този сценарий са предоставени от Министерството на финансите. Базиран е на т. нар. „рисков сценарий“, описан в глава 3 от Доклада по застаряването на Европейската комисия от 2015 г. (The 2015 Ageing Report). Той се свързва с по-слабо технологично развитие на икономиката и при него се прави допускане, че растежът на общата факторна производителност конвергира към по-ниска стойност в дългосрочен план (0,8% вместо 1%). Според резултатите от този сценарий средногодишният реален растеж на БВП за периода 2020-2060 г. е с 0,2 процентни пункта по-нисък от базовия сценарий, а номиналната стойност на БВП в края на периода е с 30,6 млрд. лв. по-ниска (Таблица 17). По-ниският растеж на общата факторна производителност води до по-ниска производителност на труда и съответно до по-ниска средна работна заплата за страната в сравнение с базовия сценарий. В представения сценарий не са включени допълнителни ефекти върху пазара на труда, които биха се появили в резултат от по-ниския реален растеж на българската икономика в дългосрочен план, поради което няма разлика в заетостта и нивото на безработица спрямо базовия вариант. Това определя и еднакъв брой на осигурените лица и на пенсионерите.

Таблица 17. Брутен вътрешен продукт и средна работна заплата - базов вариант и вариант с по-нисък икономически растеж, 2015-2060 г.

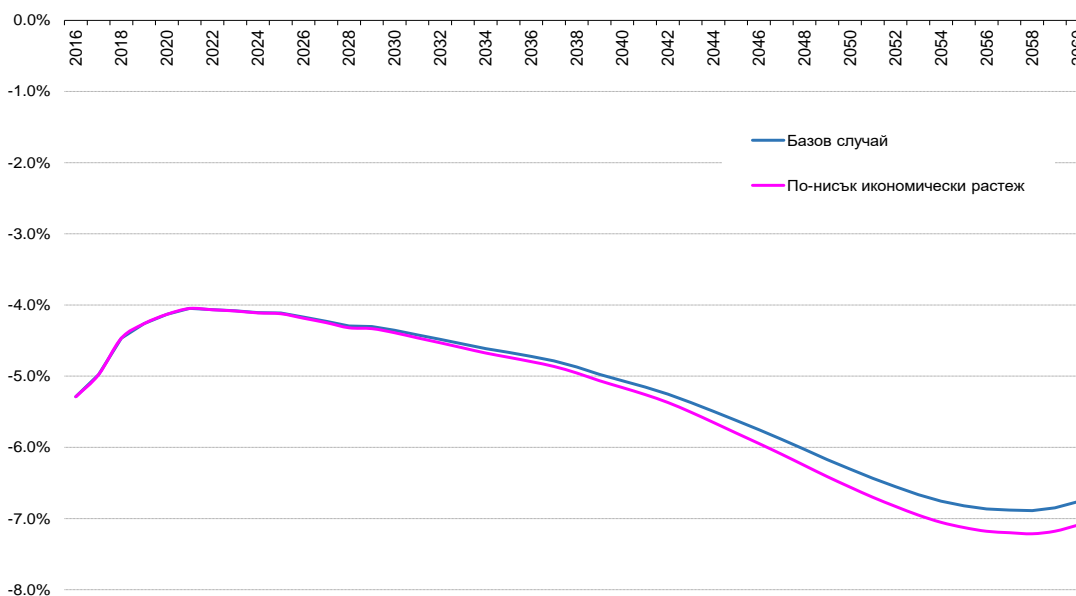
Вариант с по-нисък икономически растеж				Базов вариант			
Година	БВП	Реален ръст на БВП	Средна работна заплата за страната	Година	БВП	Реален ръст на БВП	Средна работна заплата за страната
	млн. лв.	%	лв.		млн. лв.	%	лв.
2015	86 372.6	3.0	894	2015	86 372.6	3.0	894
2016	89 218.9	2.1	918	2016	89 218.9	2.1	918
2017	92 425.6	2.5	949	2017	92 425.6	2.5	949
2018	95 979.3	2.7	985	2018	95 979.3	2.7	985
2019	99 729.8	2.7	1 025	2019	99 729.7	2.7	1 025
2020	104 530.5	2.8	1 078	2020	104 537.6	2.8	1 078
2030	147 465.0	1.0	1 696	2030	148 353.0	1.1	1 706
2040	198 806.4	1.0	2 559	2040	202 936.8	1.2	2 613
2050	259 689.7	0.5	2 050	2050	274 093.8	0.9	3 972
2060	337 546.9	1.0	5 276	2060	368 120.9	1.3	5 754

По-ниският икономически растеж води до по-малко приходи в осигурителната система в сравнение с базовия вариант поради по-ниските стойности на средния осигурителен доход. Размерите на пенсиите и разходите за пенсии също са по-ниски в номинално изражение. Коефициентът на заместване на дохода се увеличава, тъй като при по-нисък ръст на осигурителния доход изоставането в размерите на пенсиите от ръста на осигурителния доход при индексацията по швейцарското правило е по-малко.

Таблица 18. Среден осигурителен доход, среден размер на пенсия и коефициент на заместване на дохода - базов вариант и вариант с по-нисък икономически растеж, 2015-2060 г.

Вариант с по-нисък икономически растеж							Базов вариант						
Година	Среден осигурителен доход		Среден размер на пенсия за трудова дейност				Година	Среден осигурителен доход		Среден размер на пенсия за трудова дейност			
	лева	нарастване спрямо предх. година	лева	нарастване спрямо предх. година	% на осъвременяване	Средна пенсия в % от СОД		лева	нарастване спрямо предх. година	лева	нарастване спрямо предх. година	% на осъвременяване	Средна пенсия в % от СОД
2015	726.40	6.3%	327.04	3.9%	1.9%	45.0%	2015	726.40	6.3%	327.04	3.9%	1.9%	45.0%
2016	755.42	4.0%	335.34	2.5%	2.6%	44.4%	2016	755.42	4.0%	335.34	2.5%	2.6%	44.4%
2017	793.16	5.0%	342.08	2.0%	1.6%	43.1%	2017	793.16	5.0%	342.08	2.0%	1.6%	43.1%
2018	828.49	4.5%	350.51	2.5%	3.1%	42.3%	2018	828.49	4.5%	350.51	2.5%	3.1%	42.3%
2019	867.74	4.7%	361.21	3.1%	2.9%	41.6%	2019	867.74	4.7%	361.21	3.1%	2.9%	41.6%
2020	908.85	4.7%	373.25	3.3%	3.0%	41.1%	2020	908.85	4.7%	373.25	3.3%	3.0%	41.1%
2030	1416.98	4.2%	569.07	4.4%	3.1%	40.2%	2030	1423.85	4.3%	570.16	4.5%	3.2%	40.0%
2040	2138.19	4.2%	891.59	4.6%	3.1%	41.7%	2040	2180.05	4.4%	901.95	4.7%	3.2%	41.4%
2050	3144.00	3.7%	1344.12	3.9%	2.9%	42.8%	2050	3314.50	4.1%	1390.04	4.2%	3.1%	41.9%
2060	4408.11	3.3%	1903.89	3.2%	2.6%	43.2%	2060	4801.74	3.6%	2024.75	3.5%	2.8%	42.2%

Отнесени към БВП, който също е по-нисък, резултатите показват по-висок разход за пенсии като процент от БВП, както и по-голям дефицит в системата в сравнение с базовия сценарий.

Фигура 17. Баланс на ДОО като % от БВП – базов вариант и вариант с по-нисък икономически растеж, 2016–2060 г.

Изводът, който може да се направи е, че резултатите от прогнозата за финансовото състояние на фондовете на ДОО са чувствителни към допусканията за икономическия растеж на страната в дългосрочен план. С 0,2 процентни пункта по-нисък средногодишен реален ръст на БВП води до увеличение на дефицита в края на периода с около 0,3% от БВП, а необходимият размер на вноската за пенсия се увеличава с около 1,0 процентни пункта в сравнение с базовия сценарий.

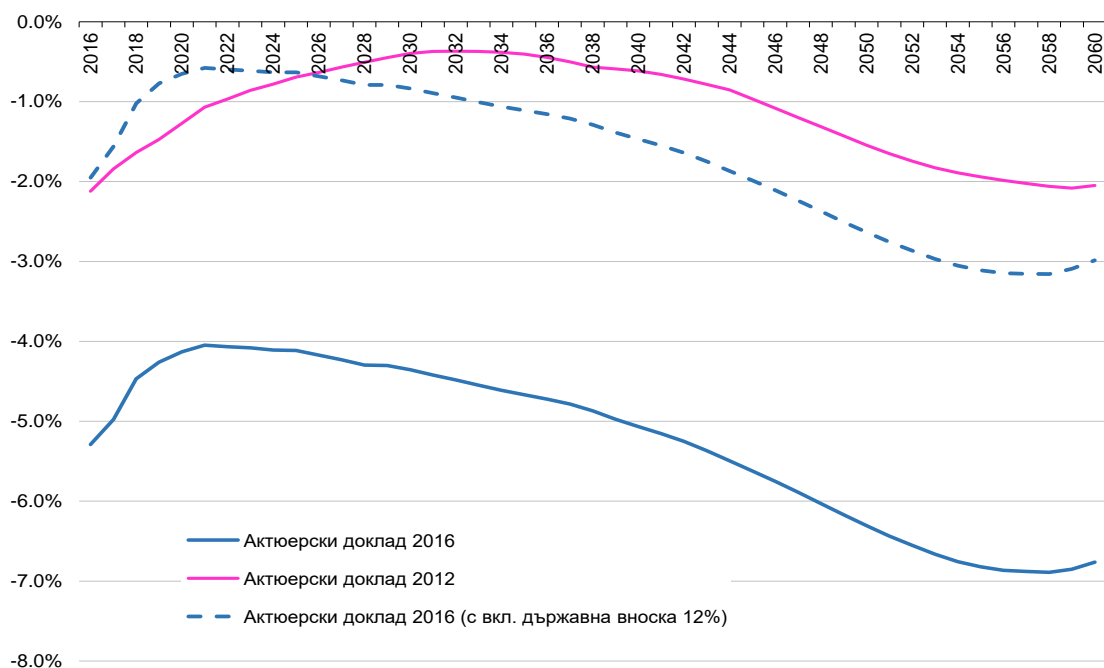
4.5.4. Сравнителен анализ: Актюерски доклад 2012 г.

Дългосрочните прогнози представляват оценка за финансовото състояние на ДОО при определени демографски и макроикономически допускания и входни параметри, свързани със системата.

В периода между публикуването на последните два актюерски доклада (2012 – 2016 г.) настъпиха съществени промени в законодателството, които доведоха до значителни разлики в резултатите.

Най-съществен принос за различията между резултатите в двата доклада има отпадането на участието на държавата във финансирането на фонд „Пенсии” с вноска в размер на 12% от осигурителната база, която в началото на периода представлява 3,5%, а в края 3,8% от БВП. След отпадането на държавната вноска със същия размер се увеличава необходимият размер на държавната субсидия за покриване на недостига от средства в бюджета на ДОО.

На фигурата по-долу са показани балансът на фондовете на ДОО от настоящия актюерски доклад и от този през 2012 г. С цел сравнимост на резултатите е добавена допълнителна линия, показваща какъв би бил баланса на ДОО в новата прогноза, с включена държавна вноска, както е в прогнозата от 2012 г.

Фигура 18. Баланс на фондовете на ДОО като % от БВП, Актюерски доклади 2012 г. и 2016 г.

Като се изключи ефектът от държавната вноска в размер на 12% от осигурителната база върху баланса на ДОО, разликата в резултатите от прогнозите по базовите варианти, разработени в Актюерските доклади от 2012 г. и 2016 г. се дължи основно на следните фактори:

- разликата в макроикономическите допускания и допусканията за пазара на труда;
- увеличението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” с 2 процентни пункта;
- изравняването на пенсионната възраст на жените и мъжете на 65 години;
- промяната в правилото за осъвременяване на пенсиите (чл. 100 от КСО) от осъвременяване само с инфлацията (Актюерски доклад 2012 г.) на осъвременяване по швейцарското правило от 2014 г. (Актюерски доклад 2016 г.);
- нарастването на тежестта за всяка година стаж в пенсионната формула до 1,5 вместо до 1,2, както беше предвидено преди промените.

Оценка на ефектите от последните промени в законодателството върху баланса на ДОО е представена в следната таблица.

Таблица 19. Декомпозиция на разликите в баланса на ДОО като % от БВП, Актюерски доклади 2012 г. и 2016 г.

	2020	2030	2040	2050	2060
Баланс Актюерски доклад 2012	-1.3	-0.4	-0.6	-1.5	-2.0
Баланс Актюерски доклад 2016	-4.1	-4.4	-5.1	-6.3	-6.8
Разлика	-2.9	-4.0	-4.5	-4.8	-4.7
Отпадане на 12% вноска от държавата	-3.5	-3.5	-3.6	-3.7	-3.8
Макроикономически допускания	-0.1	-0.1	-0.2	-0.3	-0.4
Увеличение на осигурителната вноска с 2 п.п.	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Увеличение на тежестта на една година осигурителен стаж (1,5 вместо 1,2)	0.3	-0.3	-0.8	-1.3	-1.6
Осъвременяване (швейцарско правило вместо само с инфлация)	-0.1	-0.5	-0.9	-1.0	-1.0
Условия за придобиване право на пенсия	-0.1	-0.1	0.4	0.9	1.4

От таблицата се вижда, че най-съществен положителен ефект върху баланса на ДОО оказват увеличението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” с 2 процентни пункта и изравняването на възрастта за пенсиониране на мъжете и жените, предвидено в новото законодателство.

Увеличението на тежестта на една година осигурителен стаж в пенсионната формула до 1,5, както и преминаването от осъвременяване с инфлацията към осъвременяване с процент, равен на сбора от 50% от нарастването на осигурителния доход и 50% от индекса на потребителските цени, оказват негативен ефект върху баланса на ДОО в дългосрочен план, увеличавайки дефицита в системата съответно с 1,6 % и с 1,0% от БВП в края на периода.

Част 5. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2016 – 2060 г.

Новите макроикономически допускания също влияят негативно върху резултатите поради допускането за по-нисък икономически растеж в сравнение с предходния доклад.

Заклучение

Мерките за стабилизиране на българската пенсионна система, които бяха предприети с последните промени в КСО, ще доведат до подобрене на финансовото състояние на фондовете на ДОО в средносрочен план. Най-значителен ефект ще окажат увеличението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“, увеличаването на пенсионната възраст и на изискуемия осигурителен стаж, както и въвеждането на минимална възраст за пенсиониране на лицата от сектор „Сигурност“. В съответствие с препоръките на Европейската комисия е предвидено изравняване на пенсионната възраст на жените и мъжете през 2037 г. и обвързването ѝ с промените в средната продължителност на живота.

Планираното увеличение на тежестта за една година стаж в пенсионната формула от 1,1 до 1,5 съществено ще подобри адекватността на пенсиите от първия стълб, компенсирайки изцяло намалението на размерите им заради участие във втория стълб. Възможността за прехвърляне на осигуряването само към ДОО за лицата, родени след 1959 г., гарантиращо получаване на пенсията в пълен размер, допълнително ще повиши размерите на пенсиите от първия стълб, като коефициентът на заместване на дохода ще се увеличи с около 13 процентни пункта.

Подобряването на адекватността на пенсиите като резултат от увеличението на тежестта на една година осигурителен стаж в пенсионната формула е съпроводено с нарастване на дефицита на ДОО в дългосрочен план. За осигуряването на балансиран бюджет ще бъде необходима субсидия от държавния бюджет за покриване на недостига от средства, която през следващите години ще намалява и в периода 2021–2025 г. ще достигне най-ниските си нива от около 4,0 % от БВП, но в края на изследвания период ще достигне 6,8% от БВП.

Възможността за прехвърляне на осигуряването само към ДОО за лицата, родени след 1959 г. ще окаже положителен ефект върху баланса на ДОО в средносрочен план заради по-високия размер на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“. В дългосрочен план, по-високите приходи от осигурителни вноски и приходите от индивидуалните партии на лицата, които ще изберат осигуряване само в ДОО, не са достатъчни за да покрият непрекъснато нарастващите разходи за пенсии, изплащани в пълен размер.

Положителен ефект върху системата на социалното осигуряване ще окажат активните мерки на пазара на труда, както и увеличаването на коефициента на покритие, т.е. разширяването на обхвата на осигурените лица. Това е от голямо значение за финансирането на държавната пенсионна система и поради факта, че в бъдеще ще се разширява Европейският трудов пазар и все повече българи ще се трудят извън пределите на страната ни. Значителен резерв в тази посока е повишаването на заетостта сред възрастните работници.

В дългосрочен план законовата рамка на пенсионното осигуряване в България най-вероятно ще трябва да бъде адаптирана в търсенето на баланс между финансовата устойчивост на системата и адекватността на пенсиите.

Приложение 1. Формула за изчисляване размера на пенсия за осигурителен стаж и възраст

$$P = LS * SOD * IK * T, \text{ където}$$

P – пенсия за осигурителен стаж и възраст;

LS – осигурителен стаж (времето, за което са внесени или дължими осигурителни вноски);

SOD – средномесечен осигурителен доход за страната за последните 12 месеца преди пенсионирането;

IK – индивидуален коефициент;

T – процент за всяка година осигурителен стаж (1,1% от 1 април 2009 г. до 31 декември 2016 г.).

След 31 декември 2016 г. процентът за всяка година осигурителен стаж нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент, равен или по-голям от процента по чл.100, ал.1 от КСО, до достигане на 1,5. Процентът се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО за съответната година. Ако лицата са придобили право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО и продължават да работят след датата на придобиване на правото, без да им е отпусната пенсия, за всяка година осигурителен стаж след тази дата процентът е 3, а от 1 януари 2012 г. – 4, и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж. Процентът за всяка година осигурителен стаж след датата на придобиване на правото по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО се определя за действителен календарен осигурителен стаж без превръщане, придобит след 31 декември 2006 г.

А. Формула за изчисляване на индивидуалния коефициент в сила до 31.12.2018 г.

$$IK = \frac{IK1 * m1 + IK2 * m2}{m1 + m2}$$

$$IK1 = \frac{\sum_{i=1}^{m1} x_i}{\sum_{i=1}^{m1} y_i}, \text{ където}$$

i – месец с осигуряване преди 1 януари 1997 г.;

m1 – 36 последователни месеца (по избор на лицето) от последните 15 години преди 1 януари 1997 г.;

x_i – осигурителен доход на лицето за i-тия избран от него месец;

y_i – среден осигурителен доход за страната за i-тия избран от лицето месец.

Ако лицето няма вноски в УнПФ

$$IK2 = \frac{\sum_{i=1}^{m2} x_i}{\sum_{i=1}^{m2} y_i}, \text{ където}$$

i – месец с осигуряване от 1 януари 1997 г.;

$m2$ – брой месеци с осигуряване за целия период от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето;

x_i – осигурителен доход на лицето за i -тия месец от периода;

y_i – среден осигурителен доход за страната за i -тия месец от периода.

Ако лицето има вноски в УнПФ

$$IK2 = \frac{f * \sum_{i1=1}^{m21} x1_{i1} + \sum_{i2=1}^{m22} x2_{i2}}{\sum_{i=1}^{m2} y_i}, \text{ където}$$

i – месец с осигуряване от 1 януари 1997 г.;

$i1$ – месец с осигуряване от 1 януари 1997 г. с осигурителни вноски в УнПФ;

$i2$ – месец с осигуряване от 1 януари 1997 г. без осигурителни вноски в УнПФ;

$x1_{i1}$ – осигурителен доход на лицето за $i1$ -тия месец от периода с осигурителни вноски в УнПФ;

$x2_{i2}$ – осигурителен доход на лицето за $i2$ -тия месец от периода без осигурителни вноски в УнПФ;

y_i – среден осигурителен доход за страната за i -тия месец от периода.

$$m2 = m21 + m22, \text{ където}$$

$m2$ – брой месеци с осигуряване за целия период от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето;

$m21$ – брой месеци с осигуряване за периода от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето с осигурителни вноски в УнПФ;

$m22$ – брой месеци с осигуряване за периода от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето без осигурителни вноски в УнПФ;

f – коефициент, представляващ средно претегленото съотношение между осигурителната вноска за УнПФ и вноската за фонд “Пенсии” за съответния период.

$$f = \frac{\sum_j (IRUPF_j / IRFP_j) * m_j}{m21}, \quad \text{където}$$

$IRUPF_j$ – осигурителна вноска за УнПФ за период j ;

$IRFP_j$ – осигурителна вноска за фонд „Пенсии” за период j ;

m_j – брой месеци за период j ;

j – периоди с различни размери на осигурителните вноски за УнПФ и/или фонд „Пенсии”.

Б. Формула за изчисляване на индивидуалния коефициент в сила от 01.01.2019 г.

От 1 януари 2019 г. индивидуалният коефициент ще се изчислява като средно съотношение от месечните съотношения на доходите на лицето и средния осигурителен доход за страната (чл. 70 ал.5 от КСО).

$$IK = \frac{\sum_{i=1}^m (x_i / y_i) * f_i}{m}, \quad \text{където}$$

i – месец с осигуряване;

x_i – осигурителен доход на лицето за i -тия месец от периода;

y_i – среден осигурителен доход за страната за i -тия месец от периода;

m – брой месеци с осигуряване за целия период от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето;

f_i – коефициент, представляващ съотношение между осигурителната вноска за УнПФ и вноската за фонд “Пенсии” за i -тия месец от периода ($f_i = 1$, когато няма вноски в УнПФ);

$$f_i = IRUPFi / IRFPi, \quad \text{където}$$

$IRUPFi$ – осигурителна вноска за УнПФ за i -тия месец от периода;

$IRFPi$ – осигурителна вноска за фонд „Пенсии” за i -тия месец от периода.

Приложение 2. Бюджетни показатели, 2000 – 2015 г.

БЮДЖЕТНИ ПОКАЗАТЕЛИ	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
ПРИХОДИ за ДОО (хил.лв)	2 336 791.2	2 318 205.6	2 568 604.9	2 953 593.2	3 270 053.6	3 491 899.6	3 248 368.0	3 668 899.5	4 234 485.5	3 734 212.8	3 333 355.7	3 838 103.1	3 853 580.7	4 273 098.7	4 503 190.9	4 850 025.0
1. Приходи от осигурителни вноски - общо в т.ч.	2 197 928.8	2 183 490.1	2 442 751.7	2 906 977.8	3 212 242.6	3 422 899.3	3 221 563.7	3 637 694.7	4 197 954.6	3 708 033.8	3 304 028.2	3 807 237.3	3 832 294.4	4 220 170.2	4 483 134.6	4 798 107.5
Приходи от НАП							2 661 944.6	3 038 370.9	3 543 937.8	3 111 792.5	2 779 999.9	3 143 156.4	3 270 326.8	3 437 803.5	3 630 254.5	3 947 291.7
Приходи от професионални пенсионни фондове по чл.157, ал.7 от КСО и § 4, ал.4 от ПЗР на КСО				4 075.5	14 452.9	12 510.1	12 261.0	16 432.8	18 024.4	22 998.7	25 805.0	120 004.5	9 150.1	13 818.4	22 670.0	32 259.8
2. Други собствени приходи	138 862.5	134 715.6	125 853.2	46 615.4	57 811.0	69 000.3	26 804.3	31 204.8	36 530.9	26 179.0	29 327.5	30 865.8	21 286.2	52 928.5	20 056.3	52 872.3
ОБЩ БРОЙ осигурени лица в т.ч.	2 303 726	2 311 091	2 170 061	2 393 927	2 491 829	2 597 197	2 746 729	2 863 541	2 851 226	2 829 819	2 831 479	2 765 722	2 770 030	2 729 800	2 735 101	2 755 906
- осигурени от работодатели лица	2 119 014	2 117 688	2 007 636	2 216 078	2 300 550	2 390 042	2 518 021	2 624 803	2 596 922	2 566 440	2 786 469	2 670 198	2 533 270	2 497 569	2 501 808	2 514 127
- осигурени лица за собствена сметка в т.ч.	184 712	193 403	162 425	177 849	191 279	207 155	228 708	238 738	254 304	263 379	221 965	183 109	206 264	198 656	200 276	207 464
частни земеделски стопани	1 715	2 460	4 137	7 347	16 081	28 216	37 036	37 173	43 902	50 168	35 850	32 100	30 496	33 575	33 017	34 315
Среден осигурителен доход (лв.)	217.11	242.96	259.75	280.76	308.80	331.62	354.50	398.17	500.56	554.78	570.33	594.15	618.06	648.73	683.34	726.40
Минимален осигурителен доход за самоосигуряващите се (лв.)	2 МРЗ	2 МРЗ	170.00	200.00	200.00	220.00	220.00	220.00	240.00	260.00	420.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00
Максимален осигурителен доход (лв.)	10 МРЗ	10 МРЗ	850.00	1000.00	1200.00	1300.00	1400.00	1400.00	2000.00	2000.00	2000.00	2000.00	2000.00	2200.00	2400.00	2600.00
Осигурителните вноски за фондовете на ДОО																
III категория труд	35.7%	32.7%														
- родените преди 1 януари 1960 г			36.7%	36.7%	36.7%	35.5%	29.5%	29.5%; 26.5%	26.5%	22.5%	20.5%	22.3%	22.3%	22.3%	22.3%	22.3%
- родените след 31 декември 1959 г			34.7%	34.7%	33.7%	32.5%	25.5%	24.5%; 21.5%	21.5%	17.5%	15.5%	17.3%	17.3%	17.3%	17.3%	17.3%
Самоосигурени лица	35%	32.0%														
- родените преди 1 януари 1960 г			32.0%	32.0%	32.0%	32.0%	26.5%	26.5%;25.5%	25.5%	21.5%	19.5%	21.3%	21.3%	21.3%	21.3%	21.3%
- родените след 31 декември 1959 г			30.0%	30.0%	29.0%	29.0%	22.5%	21.5%; 20.5%	20.5%	17.5%	14.5%	16.3%	16.3%	16.3%	16.3%	16.3%
ТРАНСФЕРИ	422 329.5	602 433.6	1 031 354.4	922 412.8	923 289.6	1 036 085.9	1 755 643.4	1 880 529.3	2 236 935.0	3 874 237.4	4 822 707.9	4 411 795.0	4 514 773.8	4 703 173.6	4 877 275.4	4 916 326.9
Получен трансфери от ЦБ за ДОО (хил. лв.)	534 986.9	862 340.5	1 026 730.8	923 788.9	927 118.7	1 039 782.7	1 760 866.7	1 887 684.3	2 683 284.0	3 884 670.2	4 827 496.6	4 417 497.6	4 519 978.8	4 708 289.5	4 882 939.0	4 924 425.2
- за ДОО	369 057.7	429 414.0	420 546.6	496 337.2	354 991.3	403 991.2	447 276.0	479 337.8	709 589.7	292 362.2	328 491.2	305 363.8	302 040.8	324 928.6	332 883.9	343 837.3
- 12% за фонд "Пенсии"										2 069 619.9	2 303 736.4	2 480 773.7	2 369 126.7	2 510 424.2	2 618 945.9	2 707 830.4
- субсидии за недостиг от средства	89 609.2	391 660.4	516 041.1	382 744.1	469 886.8	584 091.5	1 198 590.7	1 178 346.5	1 973 694.3	1 522 688.1	2 195 269.0	1 390 301.3	1 848 811.2	1 815 875.7	1 819 823.1	1 768 527.3
- други (в т.ч. ЕДС, здр.вноски и др.)	76 320.1	41 266.1	90 143.1	44 707.6	102 240.6	51 700.0	115 000.0	230 000.0				241 058.8		57 060.9	111 286.1	104 230.2
Трансфери между бюджетни сметки	-112 657.4	-259 906.9	4 623.6	-1 376.1	-3 829.1	-3 696.8	-5 223.3	-7 155.0	-446 349.0	-10 432.8	-4 788.7	-5 702.6	-5 204.9	-5 115.9	-5 663.6	-8 098.3
РАЗХОДИ за ДОО (хил. лв.)	2 876 434.4	2 922 013.3	3 599 963.6	3 861 793.8	4 195 901.9	4 505 993.1	5 008 145.5	5 557 120.5	6 451 409.6	7 643 871.6	8 171 447.9	8 216 247.8	8 362 149.2	8 972 158.3	9 380 684.1	9 761 899.0
1. ПЕНСИИ (само за пенсии без издръжка) (в хил. лв.)	2 534 520.8	2 700 357.7	2 942 682.3	3 159 280.5	3 514 638.4	3 771 486.1	4 203 781.9	4 675 440.1	5 597 277.3	6 480 412.5	6 981 012.1	7 091 518.1	7 217 334.8	7 746 096.4	8 116 484.3	8 408 865.1
Средногодишен брой пенсионери	2 379 324	2 370 871	2 350 900	2 336 806	2 327 807	2 313 744	2 284 794	2 251 966	2 214 880	2 192 524	2 191 946	2 199 585	2 217 642	2 195 904	2 181 896	2 177 716
Средногодишен брой пенсии	2 465 200	2 566 711	2 622 006	2 673 576	2 723 425	2 764 200	2 763 596	2 733 567	2 686 859	2 664 909	2 666 614	2 675 525	2 696 906	2 677 598	2 669 060	2 658 461
Средна пенсия на пенсионер (лв.)	86.41	92.37	102.29	110.65	124.76	134.63	152.08	171.62	208.97	244.46	263.44	266.63	271.21	293.96	310.00	321.78
Социална пенсия (лв.)	40	42.33	45.54	48.60	51.75	57.08	63.00	67.88	80.18	96.70	100.86	100.86	100.86	107.72	111.50	114.08
Минимална пенсия за ОСВ (лв.)	115% от соц.пенсия	115% от соц.пенсия	115% от соц.пенсия	115% от соц.пенсия	115% от соц.пенсия	115% от соц.пенсия	115% от соц.пенсия	85.31	108.17	130.46	136.08	136.08	141.28	148.75	152.25	155.97
Максимална пенсия (лв.)	160.00	176.00	186.56	200.00	420.00	420.00	455.00	472.50	490.00	647.50	700.00	700.00	700.00	752.50	805.00	875.00

Приложение 2. Бюджетни показатели, 2000 – 2015 г.

БЮДЖЕТНИ ПОКАЗАТЕЛИ	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
2. СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ПО КСО, в т.ч. (хил. лв.)	152 310.9	169 289.3	616 230.1	655 273.7	594 586.1	639 783.5	719 046.7	781 348.0	735 886.0	1 048 385.2	1 078 884.5	1 018 350.9	1 040 299.6	1 118 930.8	1 157 953.5	1 250 125.2
I. Парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	78 412.79	83 897.68	95 765.57	110 519.81	145 823.44	163 717.72	180 657.04	159 611.22	228 672.5	287 697.43	252 742.96	210 272.40	230 142.2	271 922.6	293 125.3	334 432.00
2. Изплатени работни дни	10 616 357	10 234 892	10 578 639	11 584 669	14 096 296	15 533 356	15 197 888	14 098 569	16 793 701	15 716 411	12 557 600	10 336 807	11 080 508	12 541 415	13 120 669	14 309 711
3. Средно дневно парично обезщетение	7.39	8.20	9.05	9.54	10.34	10.54	11.89	11.32	13.62	18.31	20.13	20.34	20.77	21.68	22.34	23.37
4. Изплатени работни дни на 1 осигурено лице	4.94	4.80	5.44	5.47	6.35	6.70	6.22	5.37	6.46	6.08	4.66	4.00	4.47	4.96	5.15	5.52
5. Разход на 1 осигурено лице	36.45	39.38	49.21	52.17	65.68	70.61	73.91	60.83	87.95	111.36	93.73	81.38	92.84	107.54	114.98	129.01
II. Парични обезщетения за временна неработоспособност поради нетрудови злополуки																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	6 500.32	6 460.97	7 761.18	8 044.09	9 910.97	11 099.30	12 825.96	20 292.64	36 616.60	44 920.12	42 075.00	37 898.26	42 287.00	46 955.18	48 109.10	55 979.06
2. Изплатени работни дни	841 807	723 939	756 200	742 456	861 246	911 356	959 924	1 753 147	2 709 120	2 463 414	2 099 532	1 840 311	2 004 123	2 135 297	2 115 647	2 315 099
3. Средно дневно парично обезщетение	7.72	8.92	10.26	10.83	11.51	12.18	13.36	11.57	13.52	18.23	20.04	20.59	21.10	21.99	22.74	24.18
4. Изплатени работни дни на 1 осигурено лице	0.39	0.34	0.39	0.35	0.39	0.39	0.39	0.67	1.04	0.95	0.78	0.71	0.81	0.84	0.83	0.89
5. Разход на 1 осигурено лице	3.02	3.03	3.99	3.80	4.46	4.79	5.25	7.73	14.08	17.39	15.60	14.67	17.09	18.47	18.87	21.52
III. Парични обезщетения за гледане на болен и карантина																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	3 638.26	3 620.85	3 545.87	4 085.59	6 774.14	7 805.72	7 873.43	8 469.64	12 564.94	15 032.54	11 543.59	8 125.65	9 162.46	10 702.68	10 992.80	12 674.13
2. Изплатени работни дни	550 443	477 305	440 603	467 747	705 828	754 623	700 791	798 811	990 915	896 512	647 445	441 020	472 010	519 450	523 384	568 046
3. Средно дневно парично обезщетение	6.61	7.59	8.05	8.73	9.60	10.34	11.24	10.60	12.68	16.77	17.83	18.42	19.41	20.60	21.00	22.31
4. Изплатени работни дни на 1 осигурено лице	0.26	0.22	0.23	0.22	0.32	0.33	0.29	0.30	0.38	0.35	0.24	0.17	0.19	0.21	0.21	0.22
5. Разход на 1 осигурено лице	1.69	1.70	1.82	1.93	3.05	3.37	3.22	3.23	4.83	5.82	4.28	3.14	3.69	4.33	4.31	4.91
IV. Парични обезщетения за временна нетрудоспособност поради трудова злополука и професионална болест																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	2 498.0	2 607.5	3 134.7	3 182.3	3 466.3	3 498.0	4 010.9	4 086.6	6 467.9	6 689.6	6 519.8	6 083.1	6 596.1	6 626.1	6 441.6	7 083.6
2. Изплатени работни дни	297 804	255 843	260 209	237 182	236 821	229 476	242 252	269 519	372 725	296 167	251 620	242 859	245 825	242 418	232 963	255 325
3. Средно дневно парично обезщетение	8.39	10.19	12.05	13.42	14.64	15.24	16.56	15.16	17.35	22.59	25.91	25.05	26.83	27.33	27.65	27.74
4. Изплатени работни дни на 1 осигурено лице	0.14	0.12	0.14	0.12	0.11	0.10	0.10	0.11	0.15	0.12	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10
5. Разход на 1 осигурено лице	1.20	1.25	1.66	1.55	1.61	1.56	1.70	1.61	2.59	2.71	2.51	2.45	2.68	2.73	2.64	2.77
V. Парични обезщетения за трудоустрояване при временна намалена работоспособност																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	103.51	237.45	168.19	148.56	197.46	141.83	117.167	104.83	71.103	90.527	106.264	106.483	57.066	54.53	50.2	87.599
2. Изплатени работни дни	97 701	56 925	26 212	21 069	24 532	18 018	11 328	11 674	9 381	6 757	8 117	7 795	3 777	4 292	4 281	4 523
3. Средно дневна разлика	1.06	4.17	6.42	7.05	8.05	7.87	10.34	8.98	7.58	13.40	13.09	13.66	15.11	12.71	11.74	19.37
VI. Парични обезщетения за бременност и раждане																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	18 023.0	18 170.1	19 162.8	21 316.1	23 923.7	30 114.9	36 551.3	95 324.0	197 807.7	300 904.4	315 394.6	299 739.3	270 345.7	286 012.7	297 535.0	331 379.0
2. Изплатени работни дни	3 728 276	3 464 119	3 329 472	3 070 182	3 027 833	3 365 679	3 711 654	7 484 618	12 312 179	14 861 382	14 576 886	12 438 371	12 557 617	12 999 254	13 095 526	14 157 228
3. Средно дневно парично обезщетение	4.83	5.25	5.76	6.94	7.90	8.95	9.85	12.74	16.07	20.25	21.64	24.10	21.53	22.00	22.72	23.41
4. Изплатени работни дни на 1 осиг. жена	3.49	3.22	3.40	2.84	2.68	2.86	3.02	5.80	9.62	11.62	12.08	9.28	9.92	10.57	10.54	11.25
5. Разход на 1 осиг. жена	16.88	16.91	19.56	19.71	21.16	25.60	29.77	73.88	154.53	235.23	261.43	223.64	213.56	232.56	239.39	263.33
VII. Парични обезщетения за трудоустрояване поради бременност и кърмене																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	16.82	74.52	64.26	44.72	34.274	44.934	53.073	33.321	6.055	20.634	0.016	0.381	0.657	0	0	0.210
2. Изплатени работни дни	4 829	17 289	13 588	8 157	5 946	6 563	6505	4008	1046	1399	32	39	135	0	0	33
3. Средно дневна разлика	3.48	4.31	4.73	5.48	5.76	6.85	8.16	8.31	5.79	14.75	0.50	9.77	4.87	0.00	0.00	6.36
VIII. Парични обезщетения за отглеждане на малко дете																
1. Изплатена сума (хил.лв.)	40 208.6	45 381.7	52 602.9	67 109.3	78 786.2	86 686.6	114 827.5	114 797.3	129 011.5	127 587.5	125 724.0	118 875.2	109 096.6	128 302.8	144 258.9	153 180.5
2. Изплатени работни дни	13 300 903	13 178 508	12 193 997	13 479 109	14 452 902	14 734 488	16 341 661	14 212 539	13 403 009	11 937 706	11 636 347	11 200 628	10 410 857	10 620 612	9 442 636	10 027 993
3. Средно дневно парично обезщетение	3.02	3.44	4.31	4.98	5.45	5.88	7.03	8.08	9.63	10.69	10.80	10.61	10.48	12.08	15.28	15.24
4. Изплатени работни дни на 1 осиг. жена	12.45	12.26	12.45	12.46	12.78	12.52	13.31	11.02	10.47	9.33	9.65	8.36	8.22	8.64	7.60	7.97
5. Разход за 1 осиг. жена	37.65	42.23	53.69	62.06	69.69	73.68	93.52	88.97	100.79	99.74	104.21	88.70	86.18	104.33	116.07	121.45

БЮДЖЕТНИ ПОКАЗАТЕЛИ	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
IX. Парични обезщетения за безработица																
1. Изплатена сума (хил.лв.)			162 929.8	118 527.6	108 206.3	97 195.5	95 143.2	92 162.4	100 432.3	239 100.5	311 362.5	320 445.8	354 885.2	351 727.8	340 176.4	338 982.70
2. Средногодишен брой на безработните лица с право на парично обезщетение					87 433	77 744	70 014	65 072	67 481	121 034	136 755	106 580	117 688	116 525	100 806	92 249
3. Средно обезщетение при безработица (лв.)					100.30	101.58	112.11	121.27	141.38	143.97	192.26	257.80	257.35	266.72	267.25	306.22
4. Минимално обезщетение при безработица (лв.)			70.00	70.00	80.00	80.00	90.00	90.00	90.00	110.00	7,20 (ср.дневно)	7,20 (ср.дневно)	7,20 (ср.дневно)	7,20 (ср.дневно)	7,20 (ср.дневно)	7,20 (ср.дневно)
5. Максимално обезщетение при безработица (лв.)			130.00	140.00	140.00	140.00	160.00	180.00	190.00	220.00	12,00 (ср.дневно) до 1.07.2010г.; 60% от дохода преди безработица	60% от дохода преди безработица	60% от дохода преди безработица	60% от дохода преди безработица	60% от дохода преди безработица	60% от дохода преди безработица
X. Парични помощи за профилактика и рехабилитация																
1. Изплатена сума (хил.лв.)		8 489.6	7 518.7	8 709.9	10 797.9	13 147.3	17 071.0	17 623.1	22 901.1	25 256.7	11 761.5	15 163.6	15 759.8	14 676.2	14 882.9	14 248.1
2. Брой преминали лица		43 855	29 898	30 790	38 162	44 091	48 829	48 008	57 501	57 258	30 429	39 081	40 461	36 646	44 338	39 472
3. Среден брой дни на едно лице		9.45	13.43	13.44	13.07	13.02	12.78	12.56	12.07	11.76	10	10	10	10	10	10
4. Общо изплатени работни дни		414 490	401 550	413 873	498 864	573 847	624 161	602 875	694 268	673 149	304 273	390 786	404 606	368 109	442 499	394 718
5. Среден разход на едно лице (лв.)		193.58	251.48	282.88	282.95	298.19	349.61	367.09	398.27	441.10	386.52	388.00	389.51	400.49	335.96	360.97
XI. Еднократна помощ при смърт																
1. Изплатена сума (хил.лв.)		348.9	434.7	485.5	603.2	760.9	868.1	926.3	1 331.7	1 698.4	1 654.0	1 639.0	1 964.1	1 949.6	2 056.0	2 076.9
2. Брой на лицата, получили помоща при смърт		2 564	2 362	2 277	2 534	2 777	2 842	2 996	7 454	10 084	9 724	9 450	10 201	10 052	10 444	10 583
3. Средна помощ (лв.)		136.07	184.06	213.20	238.03	273.98	305.44	309.17	178.66	168.42	170.09	173.44	192.54	193.95	196.86	196.25
3. АДМИНИСТРАТИВНИ РАЗХОДИ (в хил. лв.)	36 849.3	52 366.4	41 051.2	47 239.6	87 433.4	94 614.0	85 047.3	99 790.2	117 620.2	115 016.6	111 283.3	106 053.4	104 256.9	107 072.1	106 199.4	102 888.0
- разходи за службите по социално осигуряване	36 849.3	52 366.4	41 051.2	47 239.6	59 310.4	65 973.9	54 452.7	67 056.3	79 872.0	73 718.6	70 072.3	66 792.6	66 465.6	68 581.1	67 777.2	66 241.0
- издръжка на фондовете на ДОО (за пенсии и безработица)					28 123.0	28 640.1	30 594.6	32 733.9	37 748.2	41 298.0	41 211.0	39 260.8	37 791.3	38 234.9	37 509.7	36 154.9
- капиталов трансфер на пенсионни права													256.1	912.5	492.1	
4. ДРУГИ РАЗХОДИ *	152 753.3					793.0	925.9	1 200.9	1 380.0	670.8	269.2	325.4	257.9	59.0	46.9	19.0

Приложение 3. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, 2015–2037 г.

чл. 68, ал. 1 на КСО

Изравняване на пенсионната възраст м/у жени и мъже за чл. 68, ал. 1 в 2037 г. на 65 годишна възраст. За жените възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2029 г. и с по 3 месеца за периода от 2030 до 2037 г. За мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2017 г. и с по 1 месец за периода от 2018 до 2029 г.

Година	Жени, възраст в навършени години (години+ месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	60+8	63+8
2016	60+10	63+10
2017	61	64
2018	61+2	64+1
2019	61+4	64+2
2020	61+6	64+3
2021	61+8	64+4
2022	61+10	64+5
2023	62	64+6
2024	62+2	64+7
2025	62+4	64+8
2026	62+6	64+9
2027	62+8	64+10
2028	62+10	64+11
2029	63	65
2030	63+3	65
2031	63+6	65
2032	63+9	65
2033	64	65
2034	64+3	65
2035	64+6	65
2036	64+9	65
2037	65	65

чл. 68, ал. 2 на КСО

За жените и мъжете стажът се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2027 г. до достигане 37 години за жените и 40 години за мъжете.

Година	Жени, стаж в навършени години (години + месеци)	Мъже, стаж в навършени години (години + месеци)
2015	35	38
2016	35+2	38+2
2017	35+4	38+4
2018	35+6	38+6
2019	35+8	38+8
2020	35+10	38+10
2021	36	39
2022	36+2	39+2
2023	36+4	39+4
2024	36+6	39+6
2025	36+8	39+8
2026	36+10	39+10
2027	37	40

чл. 68, ал. 3 на КСО

Повишаване на пенсионната възраст за чл. 68, ал 3 на 67 годишна възраст. И за жените и мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца от 2016 до 2023 г. Изискуемият действителен стаж е 15 години.

Година	Жени и Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	65+8
2016	65+10
2017	66
2018	66+2
2019	66+4
2020	66+6
2021	66+8
2022	66+10
2023	67

чл. 69, ал. 1, 2, 3 и 6 на КСО

Въвеждане на пенсионната възраст за лицата по чл. 69 от 2016 г. Увеличаване на възрастта с по 2 месеца до достигане на 55 годишна възраст в 2029 г. Изискуемият стаж е 27 години, от които две трети действителен.

Година	Жени и Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	-
2016	52+10
2017	53
2018	53+2
2019	53+4
2020	53+6
2021	53+8
2022	53+10
2023	54
2024	54+2
2025	54+4
2026	54+6
2027	54+8
2028	54+10
2029	55

След 31 декември 2037 г. пенсионната възраст и за двата пола се обвързва с нарастването на средната продължителност на живота.

чл. 69б, ал.1 на КСО

<p>Достигане на 10 години по-ниска възраст за 1-ва кат. труд от възрастта по чл. 68 ал.1. За жените възрастта се покачва с по 4 месеца за периода от 2016 г. до 2037 г. За мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2029 г. Необходим сбор от възраст и стаж 94 точки за жените и 100 точки за мъжете.</p>		
Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	47+8	52+8
2016	48	52+10
2017	48+4	53
2018	48+8	53+2
2019	49	53+4
2020	49+4	53+6
2021	49+8	53+8
2022	50	53+10
2023	50+4	54
2024	50+8	54+2
2025	51	54+4
2026	51+4	54+6
2027	51+8	54+8
2028	52	54+10
2029	52+4	55
2030	52+8	55
2031	53	55
2032	53+4	55
2033	53+8	55
2034	54	55
2035	54+4	55
2036	54+8	55
2037	55	55

чл. 69б, ал.2 на КСО

<p>Достигане на 5 години по-ниска възраст за 2-ра кат. труд от възрастта по чл. 68 ал.1. За жените възрастта се покачва с по 4 месеца за периода от 2016 г. до 2037 г. За мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2029 г. Необходим сбор от възраст и стаж 94 точки за жените и 100 точки за мъжете.</p>		
Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	52+8	57+8
2016	53	57+10
2017	53+4	58
2018	53+8	58+2
2019	54	58+4
2020	54+4	58+6
2021	54+8	58+8
2022	55	58+10
2023	55+4	59
2024	55+8	59+2
2025	56	59+4
2026	56+4	59+6
2027	56+8	59+8
2028	57	59+10
2029	57+4	60
2030	57+8	60
2031	58	60
2032	58+4	60
2033	58+8	60
2034	59	60
2035	59+4	60
2036	59+8	60
2037	60	60

чл. 69 ал. 4 и 7 и чл. 69а на КСО

<p>Въвеждане на пенсионна възраст за лицата по чл. 69, ал. 4 (парашутисти, подводничари, летателен и водолазен състав), по чл. 69, ал.7 (миньори) и чл. 69а (балерини/балетисти) от 2016 г. Увеличаване на възрастта с по 2 месеца до достигане на 45 годишна възраст в 2029 г. Изискуемият стаж по чл. 69 ал.4 и 7 е 15 години, а по чл. 69а - 25 години.</p>	
Година	Жени и Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	-
2016	42+10
2017	43
2018	43+2
2019	43+4
2020	43+6
2021	43+8
2022	43+10
2023	44
2024	44+2
2025	44+4
2026	44+6
2027	44+8
2028	44+10
2029	45

чл. 69в на КСО

<p>Учителите се пенсионираат при навършена 3 години по-ниска възраст по чл. 68 ал.1. Възрастта се увеличава успоредно с възрастта по чл. 68 ал.1. Необходимият осигурителен стаж като учители е 25 г. и 8 мес. за жените и 30г. и 8 мес. за мъжете.</p>		
Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2015	57+8	60+8
2016	57+10	60+10
2017	58	61
2018	58+2	61+1
2019	58+4	61+2
2020	58+6	61+3
2021	58+8	61+4
2022	58+10	61+5
2023	59	61+6
2024	59+2	61+7
2025	59+4	61+8
2026	59+6	61+9
2027	59+8	61+10
2028	59+10	61+11
2029	60	62
2030	60+3	62
2031	60+6	62
2032	60+9	62
2033	61	62
2034	61+3	62
2035	61+6	62
2036	61+9	62
2037	62	62

Приложение 4. Отчетни данни и допускания за населението, икономиката и пазара на труда, 2000–2060 г.

Година	Население общо	По възраст			Коефициент на плодовитост	Средна продължителност на живота		БВП млн. лв.	Реален ръст на БВП %	Инфлация %	Работна сила хиляди	Заети лица хиляди	Безработни лица хиляди	Равнище на безработица %
		от 0 до 14	от 15 до 64	на 65 и повече		Мъже	Жени							
2000	8 149	1 267	5 552	1 331	1.27	68.6	75.3	27 917	5.0	10.3	3 272	2 736	537	16.4
2001	7 891	1 167	5 389	1 335	1.24	68.5	75.4	30 882	4.3	7.4	3 265	2 628	637	19.5
2002	7 846	1 143	5 366	1 336	1.21	68.7	75.6	33 980	6.0	5.8	3 249	2 704	544	16.8
2003	7 801	1 106	5 362	1 334	1.23	69.1	76.2	36 516	5.1	2.3	3 283	2 834	449	13.7
2004	7 761	1 073	5 357	1 331	1.29	69.0	76.3	41 102	6.6	6.1	3 322	2 922	400	12.0
2005	7 719	1 047	5 343	1 328	1.31	69.1	76.3	46 942	7.2	6.0	3 314	2 980	334	10.1
2006	7 679	1 032	5 323	1 325	1.38	59.2	76.3	53 491	6.8	7.4	3 416	3 110	306	9.0
2007	7 640	1 023	5 294	1 323	1.42	69.5	76.6	63 970	7.7	7.6	3 493	3 253	240	6.9
2008	7 607	1 022	5 261	1 324	1.48	69.9	77.1	73 095	5.7	12.0	3 560	3 361	200	5.6
2009	7 564	1 026	5 212	1 326	1.57	70.0	77.2	72 844	-4.2	2.5	3 492	3 254	238	6.8
2010	7 505	1 032	5 141	1 331	1.49	70.4	77.4	73 780	0.1	3.0	3 428	3 075	352	10.3
2011	7 327	980	4 966	1 381	1.51	70.6	77.6	80 100	1.6	3.4	3 341	2 965	376	11.3
2012	7 282	990	4 897	1 395	1.50	71.0	78.0	81 544	0.2	2.4	3 344	2 934	410	12.3
2013	7 246	996	4 832	1 418	1.48	71.2	78.3	81 971	1.3	0.4	3 371	2 935	436	12.9
2014	7 202	998	4 764	1 440	1.52	71.1	78.1	83 621	1.5	-1.6	3 366	2 981	385	11.4
2015	7 178	995	4 735	1 448	1.54	71.4	78.3	86 373	3.0	-1.1	3 337	3 032	305	9.1
2016	7 134	996	4 674	1 464	1.55	71.7	78.5	89 219	2.1	-0.8	3 338	3 053	285	8.5
2017	7 089	998	4 617	1 474	1.56	72.0	78.7	92 426	2.5	1.1	3 335	3 072	264	7.9
2018	7 044	999	4 560	1 485	1.57	72.2	78.9	95 979	2.7	1.2	3 334	3 087	247	7.4
2019	6 998	996	4 506	1 496	1.58	72.5	79.2	99 730	2.7	1.4	3 338	3 103	235	7.1
2020	6 952	992	4 453	1 507	1.59	72.8	79.4	104 538	2.8	2.0	3 326	3 091	235	7.1
2021	6 905	985	4 401	1 519	1.6	73.0	79.6	109 028	2.3	2.0	3 299	3 065	233	7.1
2022	6 856	975	4 352	1 529	1.61	73.3	79.8	113 389	2.0	2.0	3 265	3 034	231	7.1
2023	6 807	963	4 307	1 537	1.62	73.6	80.0	117 704	1.8	2.0	3 230	3 000	229	7.1
2024	6 756	947	4 266	1 543	1.63	73.8	80.2	122 045	1.7	2.0	3 195	2 968	227	7.1
2025	6 705	931	4 225	1 549	1.64	74.1	80.4	126 365	1.5	2.0	3 160	2 935	225	7.1
2026	6 654	916	4 181	1 557	1.64	74.3	80.6	130 534	1.3	2.0	3 120	2 897	223	7.1
2027	6 603	902	4 139	1 562	1.65	74.6	80.8	134 888	1.3	2.0	3 085	2 864	221	7.2
2028	6 553	890	4 097	1 567	1.66	74.8	81.0	139 250	1.2	2.0	3 049	2 831	218	7.2
2029	6 503	876	4 057	1 570	1.66	75.1	81.2	143 799	1.2	2.0	3 018	2 801	217	7.2
2030	6 455	862	4 021	1 571	1.67	75.3	81.4	148 353	1.1	2.0	2 986	2 771	215	7.2
2031	6 407	850	3 987	1 570	1.68	75.6	81.6	153 055	1.1	2.0	2 954	2 741	213	7.2
2032	6 361	838	3 954	1 569	1.68	75.8	81.8	157 878	1.1	2.0	2 921	2 710	211	7.2
2033	6 318	829	3 916	1 574	1.69	76.0	81.9	162 761	1.1	2.0	2 886	2 678	209	7.2
2034	6 278	821	3 872	1 585	1.69	76.3	82.1	167 952	1.2	2.0	2 854	2 648	207	7.2
2035	6 241	815	3 830	1 597	1.7	76.5	82.3	173 433	1.2	2.0	2 824	2 620	205	7.3
2036	6 206	810	3 789	1 606	1.7	76.7	82.5	179 054	1.2	2.0	2 794	2 591	203	7.3
2037	6 171	807	3 750	1 613	1.71	77.0	82.7	184 826	1.2	2.0	2 764	2 563	201	7.3
2038	6 136	805	3 709	1 622	1.71	77.2	82.9	190 625	1.1	2.0	2 732	2 533	199	7.3
2039	6 103	804	3 662	1 637	1.72	77.4	83.1	196 595	1.1	2.0	2 700	2 503	197	7.3
2040	6 071	805	3 613	1 654	1.72	77.6	83.2	202 937	1.2	2.0	2 671	2 476	195	7.3
2041	6 040	806	3 565	1 669	1.73	77.9	83.4	209 382	1.2	2.0	2 640	2 448	193	7.3
2042	6 009	807	3 518	1 684	1.73	78.1	83.6	216 069	1.2	2.0	2 611	2 420	191	7.3
2043	5 978	809	3 473	1 696	1.73	78.3	83.8	222 836	1.1	2.0	2 580	2 392	188	7.3
2044	5 947	811	3 430	1 707	1.74	78.5	83.9	229 808	1.1	2.0	2 550	2 363	186	7.3
2045	5 917	812	3 390	1 715	1.74	78.7	84.1	237 047	1.1	2.0	2 520	2 336	184	7.3
2046	5 887	813	3 352	1 721	1.74	78.9	84.3	244 300	1.0	2.0	2 490	2 308	182	7.3
2047	5 856	814	3 316	1 727	1.75	79.2	84.4	251 642	1.0	2.0	2 460	2 280	180	7.3
2048	5 826	814	3 281	1 732	1.75	79.4	84.6	258 949	0.9	2.0	2 430	2 252	177	7.3
2049	5 796	813	3 246	1 738	1.75	79.6	84.8	266 392	0.9	2.0	2 400	2 225	175	7.3
2050	5 767	812	3 212	1 743	1.75	79.8	84.9	274 094	0.9	2.0	2 373	2 199	173	7.3
2051	5 737	810	3 177	1 750	1.76	80.0	85.1	281 871	0.8	2.0	2 346	2 174	171	7.3
2052	5 707	807	3 144	1 757	1.76	80.2	85.3	289 978	0.9	2.0	2 321	2 152	169	7.3
2053	5 678	803	3 110	1 765	1.76	80.4	85.4	298 219	0.8	2.0	2 297	2 129	168	7.3
2054	5 648	799	3 077	1 772	1.76	80.6	85.6	306 856	0.9	2.0	2 276	2 110	166	7.3
2055	5 618	795	3 046	1 778	1.77	80.8	85.7	316 041	1.0	2.0	2 258	2 093	165	7.3
2056	5 588	790	3 020	1 778	1.77	81.0	85.9	325 509	1.0	2.0	2 242	2 078	164	7.3
2057	5 557	785	2 999	1 773	1.77	81.2	86.1	335 547	1.1	2.0	2 229	2 066	163	7.3
2058	5 525	779	2 983	1 763	1.77	81.3	86.2	345 657	1.0	2.0	2 216	2 054	162	7.3
2059	5 494	774	2 970	1 749	1.77	81.5	86.4	356 097	1.0	2.0	2 204	2 043	161	7.3
2060	5 462	769	2 962	1 731	1.77	81.7	86.5	368 121	1.0	2.0	2 200	2 039	161	7.3

Източник: Отчетни данни за периода 2000–2015 г. – НСИ, Демография, Пазар на труда, Макроикономическа статистика.
Прогнозни данни – Евростат, Министерство на финансите.

Приложение 5. Методология на дългосрочните актюерски оценки

Дългосрочният модел, използван за прогнозиране на приходите и разходите на държавното обществено осигуряване в Република България, е разработен от експерти на Международната организация по труда (МОТ). Моделът е адаптиран за специфичните нужди на българската пенсионна система (първи стълб) и е приспособен към специфичните за страната условия. Той е базиран на историческите демографски и пенсионни данни и дава възможност на НОИ да изготвя дългосрочни прогнози за финансовото състояние на ДОО, както и да симулира влиянието на промените на всички свързани параметри на настоящата пенсионна система.

1. Използвани допускания:

А) Демографски допускания:

- коефициенти за смъртност (по пол и възраст);
- коефициент на плодовитост (по възраст);
- нетна миграция (по пол и възраст).

Б) Допускания за пазара на труда:

- коефициенти на икономическа активност (по пол и възраст);
- ниво на безработица (по пол и възраст).

В) Макроикономически допускания:

- БВП (реално нарастване);
- доходи от труд като процент от БВП;
- дефлатор на БВП
- равнище на безработица.

2. Необходими входни данни (статистически и финансови):

А) Демографски данни (данни от Националния статистически институт):

- Население в базовата година (по пол и възраст).

Б) Статистика на пазара на труда (данни от Националния статистически институт) :

- Работна сила (по пол и възраст);
- Заети лица (по пол и възраст);
- Средна работна заплата за страната.

В) Макроикономически данни:

- БВП текущи цени, млн. лева;
- Хармонизиран индекс на потребителските цени – средногодишен (дефлатор на БВП).

Г) Специфични за публичната пенсионна система данни:

- Брой на осигурените лица (по пол и възраст) – от регистъра на осигурените лица;
- Среден осигурителен доход (по пол и възраст) – регистъра на осигурените лица;
- Брой на пенсионерите (по вид на пенсията, пол и възраст) – от регистър „Пенсии” на НОИ;
- Среден размер на пенсиите (по вид на пенсията, пол и възраст) – от регистър „Пенсии” на НОИ;
- Информация от законовите нормативни актове – формула за изчисляване на индивидуалната пенсия, процент на осигурителната вноска и условия за придобиване право на обезщетения и пенсии по Кодекса за социално осигуряване.

3. Описание на модела

Дългосрочният актюерски модел е стандартен детерминистичен кохорто-базиран модел, структуриран на модулен принцип. Всички изчисления се извършват посредством разбираеми детерминистични уравнения, като се използват възможностите на MSExcel и Visual Basic for Application.

Моделът се състои от четири модула, всеки от които може да работи както самостоятелно, така и като една йерархически свързана структура:

- **Демографски модул**, който се използва за прогнозиране на населението – моделът прогнозира бъдещото население по единични възрасти и пол, използвайки допускания за коефициентите за смъртност, коефициенти на плодовитост и миграция. Прогнозата за населението е базирана на стандартната методология на Организацията на обединените нации за изготвяне на демографски прогнози;
- **Модул за пазара на труда**, който позволява прогнозирането на работната сила. Броят на икономически активните лица за двата пола се получава като произведение на населението по възраст и коефициентите на икономическа активност по възраст и пол. Броят на безработните лица е резултат от умножението на допуснатото равнище на безработица и работната сила. Разликата между работната сила и безработните лица дава броя на заетите. Общият брой на заетите и безработните се разпределя по възрастови групи в съответствие с възрастовото разпределение на работната сила.
- **Икономически модул**, който прогнозира БВП, производителността на труда и растежа на доходите, бъдещата инфлация и др., включва в цялостния си обхват променливи, които имат директно влияние върху държавната пенсионна система. Реалният икономически растеж и дефлаторът на БВП са външни променливи (допускания), чрез които се получават реалният и номиналният БВП. Производителността на труда на глава от населението е калкулирана като частно на БВП и броя на заетите лица. Общата сума на доходите от труд се изчислява като процент от номиналния БВП, а сумата на възнагражденията и заплатите са калкулирани чрез изваждане на осигуровките за сметка на осигурителя от общата сума на доходите от труд. Тогава средната работна заплата за страната е сумата от възнагражденията и заплатите, разделена на броя на заетите. В заключение, средният

осигурителен доход е прогнозиран като процент от средната работна заплата за страната.

- **Пенсионният модул** прогнозира броя на пенсионерите по видове пенсии, средната пенсия, приходите и разходите на пенсионната система през всяка една от прогнозните години. От методологична и програмна гледна точка, пенсионният модул е конструиран като продължение на модула за пазара на труда.

Пенсионният модул обхваща пенсиите, свързани с трудова дейност (пенсии за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност и наследствени пенсии), които се предоставят от държавното обществено осигуряване. Добавките, изплащани към пенсиите, са включени в размера на средната пенсия. Пенсии, несвързани с трудова дейност, средствата за изплащането на които се предоставят от държавния бюджет под формата на трансфер, не са включени в модела, тъй като те не оказват влияние върху баланса на ДОО поради участието на трансферните суми както в приходната, така и в разходната част на бюджета.

Моделът прогнозира броя на осигурените лица по единични възрасти и пол като се прилагат коефициенти на покритие към съответните кохорти заети лица. Прогнозата за броя на пенсионерите се изготвя като се използва принципът на "състаряване" на съществуващите пенсионери (прилагайки коефициенти за смъртност за съответните възраст и пол) в комбинация с присъединяването на нови пенсионери.

Броят на новоотпуснатите пенсии за инвалидност се пресмята като процент от осигурените лица, използвайки вероятностни коефициенти, базирани на минали статистически данни. Общият брой пенсионери с инвалидни пенсии се получава чрез прибавяне на лицата с новоотпуснати инвалидни пенсии към броя на преживелите пенсионери с инвалидни пенсии.

Методът за прогнозиране на броя на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст е комбинация от „stock” и „flow” методите. За лицата, които се пенсионира преди законоустановената пенсионна възраст, се използва „stock” методът. Броят на пенсионерите под законоустановената пенсионна възраст, която е различна за мъжете и жените, се прогнозира, като се използва константно съотношение на броя на пенсионерите към населението по единични възрасти и пол. За останалите пенсионери за осигурителен стаж и възраст се използва „flow” методът. За всяка година на прогнозния период броят на новите пенсионери за осигурителен стаж и възраст се определя като се прави преценка дали са изпълнени условията за пенсиониране за съответните кохорти от населението в зависимост от пола и придобития осигурителен стаж.

Наследствените пенсии се прогнозира като процент от пенсионерите за осигурителен стаж и възраст.

За прогнозиране на броя на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст се използват следните уравнения:

За $x <$ законоустановена пенсионна възраст

$$OAP_{t,x,s} = (OAP_{t=0,x,s} / POP_{t=0,x,s}) * POP_{t,x,s}$$

където

$POP_{t,x,s}$ – население в година t на възраст x и пол s ;

$OAP_{t,x,s}$ – пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s .

За $x \geq$ законоустановена пенсионна възраст

Брой на преживелите пенсионери за осигурителен стаж и възраст:

$$OOAP_{t,x,s} = OAP_{t-1,x-1,s} * (1 - q_{x-1,s})$$

където

$OOAP_{t,x,s}$ - преживели пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s ;

$OAP_{t-1,x-1,s}$ – пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година $t-1$ на възраст $x-1$ и пол s ;

$q_{x-1,s}$ – коефициент на смъртност на възраст $x-1$ и пол s .

Брой на новите пенсионери за осигурителен стаж и възраст:

$$NOAP_{t,x,s} = f(MAT1_{t,s}; \text{eligibility conditions})$$

където

$NOAP_{t,x,s}$ - пенсионери с новоотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s

$MAT1_{t,s}$ - матрица на осигурителния стаж и възрастта в година t на пол s

Eligibility conditions – условия за пенсиониране

Общ прогнозен брой на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст:

$$OAP_{t,x,s} = NOAP_{t,x,s} + OOAP_{t,x,s}$$

където

$OAP_{t,x,s}$ – пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s ;

$NOAP_{t,x,s}$ - пенсионери с новотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s ;

$OOAP_{t,x,s}$ - преживели пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s .

За прогнозиране на броя на пенсионерите с инвалидни и наследствени пенсии се прилагат следните уравнения:

$$IP_{t,x,s} = IP_{t-1,x,s} * (1 - q_{x-1,s}) + ir_{t,x,s} * INS_{t,x,s}$$

$$SP_{t,x,s} = sur_{t,x,s} * OAP_{t,x,s}$$

където

$q_{x-1,s}$ – коефициент на смъртност на възраст $x-1$ и пол s ;

$IP_{t,x,s}$ - инвалидни пенсионери в година t на възраст x и пол s ;

$ir_{t,x,s}$ - вероятност за инвалидизиране в година t на възраст x и пол s ;

$INS_{t,x,s}$ - осигурени лица в период t и пол s ;

$SP_{t,x,s}$ - пенсионери с наследствени пенсии в година t на възраст x и пол s ;

$sur_{t,x,s}$ – процент на преживели пенсионери в година t на възраст x и пол s ;

$OA_{t,x,s}$ - пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s .

Финансовите прогнози в модела обхващат изчисляване на средния осигурителен доход (СОД) по типове осигурени лица и изчисляване на средната пенсия за всяка една категория пенсионери – с пенсии за осигурителен стаж и възраст, с инвалидни пенсии, с наследствени пенсии. След определяне на тези стойности се калкулират общите суми на приходите и разходите.

Средният осигурителен доход се прогнозира като произведение на средната работна заплата за страната и фактор, който взема предвид статистически отчетените разлики между средното възнаграждение и средния осигурителен доход, наблюдавани в миналото.

Размерите на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст се изчисляват чрез прилагане на пенсионната формула за съответните кохорти на новите пенсионери. За да се приложи формулата към специфичните за кохортите средни възнаграждения и среден осигурителен стаж, пенсионният модел използва установено разпределение на продължителността на стажа и допускания за три различни нива на доходите (като функция на наблюдаваното базово възнаграждение). Тези два параметъра са комбинирани по начин, който отразява наблюдаваната корелация между нивата на дохода и продължителността на осигурителния стаж. Разпределението на миналия (натрупания) осигурителен стаж се определя, като най-напред е установена начална матрица на разпределение на миналия (натрупания) осигурителен стаж по пол и единични възрасти за отделните кохорти. След това, за всяка година на прогнозния период, определен (кредитиран) стаж се прибавя към вече натрупания стаж. За всяка кохорта, принадлежаща към определена клетка от матрицата на осигурителния стаж и осигурителния доход, прибавеният кредит зависи от тежестта на една година стаж в пенсионната формула и измерената средна годишна честота на плащаните осигурителни вноски (среден период от време, за който дадена кохорта плаща осигурителни вноски през дадена година, като процент от цялата година). Би-вариантното разпределение, описано от матрицата на осигурителния стаж и осигурителния доход, се запазва константно през прогнозния период, докато средният осигурителен стаж и средният осигурителен доход се променят през цялото време.

Средните размери на новоотпуснатите инвалидни пенсии се прогнозира като пропорционална част от средните размери на новите пенсии за осигурителен стаж и възраст, а наследствените пенсии се калкулират като 50% от пенсионните права на починалите осигурени лица или от пенсията за осигурителен стаж и възраст на починалия.

Всички стари (вече отпуснати) пенсии се осъвременяват през целия период в съответствие с правилата за индексация.

За прогнозиране на средната пенсия се прилагат следните равенства:

1. За старите (вече отпуснати) пенсии:

$$OA_{t,x,s} = OA_{t-1,x-1,s} * [1 + \text{average annual increase in } t / 100]$$

$$I_{t,x,s} = \% * OA_{t,x,s}$$

$$S_{t,x,s} = 50\% * OA_{t,x,s},$$

където

$OA_{t,x,s}$ – средна пенсия за осигурителен стаж и възраст през година t за възраст x и пол s ;
 $I_{t,x,s}$ - пенсия за инвалидност през година t за възраст x и пол s ;
 $S_{t,x,s}$ - наследствена пенсия през година t за възраст x и пол s ;
Average annual increase in t – средно годишно нарастване в година t .

Средното нарастване на пенсията за всяка година се различава от процента на индексация, поради факта че индексацията е от 1 юли на всяка календарна година (за 2013 г. - от 1 април), а не от началото на годината.

2. За новите пенсионери за осигурителен стаж и възраст:

$$NOA_{t,x,s} = f(MAT2_{t,s}; \textit{pension formula}),$$

където

$NOA_{t,x,s}$ – новоотпуснатата пенсия през година t за възраст x и пол s ;
 $MAT2_{t,s}$ - матрица на осигурителния стаж и осигурителния доход ;
pension formula – пенсионна формула.

След прогнозиране на броя на пенсионерите и средните размери на пенсиите за всяка година на прогнозния период, моделът калкулира общите пенсионни разходи чрез умножаване на броя на пенсионерите по средната пенсия. Административните разходи (разходите за издръжка) са калкулирани като процент от общите разходи.

$$TE_t = \left(\sum_{t,x,s} (OAP_{t,x,s} * OA_{t,x,s} * 12) \right) + \sum_{t,x,s} (IP_{t,x,s} * I_{t,x,s} * 12) + \sum_{t,s} (SP_{t,s} * S_{t,s} * 12) + AE_t + OE_t$$

където

TE_t – общи разходи в година t ;
 $OAP_{t,x,s}$ – пенсионери с пенсия за осигурителен стаж и възраст през година t на възраст x и пол s ;
 $OA_{t,x,s}$ – среден месечен размер на пенсия за осигурителен стаж и възраст през година t на възраст x и пол s ;
 $IP_{t,x,s}$ – пенсионери с инвалидна пенсия през година t на възраст x и пол s ;
 $I_{t,x,s}$ – среден месечен размер на инвалидна пенсия през година t на възраст x и пол s ;
 $SP_{t,x,s}$ – пенсионери с наследствена пенсия през година t на възраст x и пол s ;
 $S_{t,x,s}$ – среден месечен размер на наследствена пенсия през година t на възраст x и пол s ;
 AE_t – административни разходи през година t ;
 OE_t – други разходи през година t .

4. Допълнителни характеристики на дългосрочния актюерски модел

Настоящата версия на дългосрочния актюерски модел е разработена, за да подпомага дейността по изготвянето на актюерски анализи и прогнози за бъдещото финансово състояние на държавното обществено осигуряване. Резултатите от него могат да служат като индикатор за общите тенденции в обема на приходите и разходите на системата и да се използват за ориентир при вземане на политически решения.

Базирайки се на детайлния анализ на последните демографски данни и на икономическата ситуация в страната, моделът дава възможност:

- Да се прогнозира бъдещите разходи и осигурителни приходи през годините на симулация;
- Да се определят размерите на бъдещите осигурителни вноски по алтернативни финансови методи;
- Да се определи финансовия ефект от бъдещи реформи в пенсионната система.

Резултатите от модела дават възможност да се изчисли номиналното и реалното нарастване на средните размери на пенсиите, както и средния коефициент на заместване на дохода. Средният коефициент на заместване на дохода е дефиниран в модела като съотношение на средния размер на пенсиите и средния брутен осигурителен доход за съответната година.

Моделът не е адаптиран и не може да се използва за изготвяне на прогнози за капиталови пенсионни схеми или за нуждите на други институции. Той е специално създаден за специфичните нужди на държавното обществено осигуряване в България и не може да се използва за други цели.

Приложение 5. Терминологичен речник

актюерски доклад	доклад, представящ резултатите от актюерските оценки за текущото и бъдещото финансово развитие на социалноосигурителна или пенсионна схема
актюерски допускания	предположения за стойности, определящи бъдещи тенденции на ключови фактори, които имат ефект върху баланса на фондовете на ДОО. Демографските допускания включват коефициенти на плодовитост, смъртност и миграция. Икономическите допускания включват производителност на труда, инфлация, промени в работната сила, средна работна заплата. Системните допускания включват показатели, характеризиращи социалноосигурителната или пенсионната схема.
актюерска оценка	средство за финансово управление и планиране, което се прилага при създаването на схемата и на равни интервали от време след това (не по-дълги от 3-5 години). Основната цел на оценката е да подпомогне правителството и мениджмънта на схемата във вземането на решения относно дългосрочната финансова жизнеспособност на социалноосигурителната или пенсионна схема.
брутен вътрешен продукт (БВП)	брутният вътрешен продукт характеризира крайния резултат от икономическата дейност и се измерва с добавената стойност, създадена при производство на стоки и услуги от единиците, развиващи икономическа дейност на територията на страната. БВП може да бъде изчислен по три метода: производствен, по елементи на крайното използване и по елементи на дохода.
брутно трудово възнаграждение	брутното трудово възнаграждение на наетите представлява общото възнаграждение в парична или в натурална форма, изплатено от предприятието на наемния работник в замяна на извършената от него работа през отчетния период
бюджет на ДОО	бюджетът на ДОО е основен финансов план за набиране и използване на паричните средства на държавното обществено осигуряване и е отделен от държавния бюджет. НОИ изготвя проект на Закон за бюджета на ДОО, който се приема от Народното събрание и действа за срок от една календарна година. Бюджетът на ДОО е консолидиран и съдържа бюджетите на фонд „Пенсии”, фонд „Пенсии за лицата по чл.69“, фонд „Трудова злополука и професионална болест”, фонд „Общо заболяване и майчинство”, фонд „Безработица”,

бюджетен излишък/ дефицит на фондовете на ДОО	фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” и бюджета на НОИ. разлика между приходите (приходи и получени трансфери) и разходите (разходи и предоставени трансфери) в резултат на извършените операции с фондовете на ДОО през годината
допълнително задължително пенсионно осигуряване	дейност по набиране на задължителни пенсионно-осигурителни вноски, управление на средствата във фондове за допълнително задължително пенсионно осигуряване и изплащане на допълнителна задължителна пенсия и на пенсия за ранно пенсиониране при настъпване на определени осигурителни случаи
държавен бюджет	основен финансов план за набиране и използване на паричните средства на държавата
държавен трансфер	икономическа операция, при която държавата предоставя стока, услуга или актив на други институционални единици, без да получи в замяна някаква стока, услуга или актив
държавно обществено осигуряване	задължително обществено осигуряване, което се основава на закон и се осъществява от публична осигурителна институция
законово установена възраст за пенсиониране	определената в КСО минимална възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст
индексация на пенсиите	корекция на пенсиите по закон или по договор с цел компенсиране на инфлационните ефекти
индекс на потребителските цени	процентно изменение на цените на потребителските стоки и услуги спрямо предишен период
индивидуална партида	осигурителните вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване се натрупват в лични индивидуални партиди на всеки осигурен
инфлация	индексът на потребителските цени минус 100; изменението на нивото на потребителските цени
категория труд	категорията труд изразява тежестта на труда и спецификата на условията, при които той се полага. Категориите труд са определени от Министерския съвет с Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране.
коефициент на икономическа активност	относителният дял на икономически активното население от населението на същата възраст

коэффициент на зависимость	съотношението на броя на пенсионерите, които се обслужват от фондовете на ДОО, към броя на осигурените към фондовете лица. Използва се и терминът „системен коэффициент на зависимость“.
коэффициент на заместване на дохода	съотношението на средната пенсия, която се изплаща от фондовете на ДОО, към средния осигурителен доход на осигурените към тях лица
коэффициент на покритие	съотношението между броя на осигурените лица и броя на заетите лица
коэффициент на раждаемост	брой на живородените деца на 1000 души от населението. Изчислен е като отношение на броя живородените деца в дадена година и средногодишното население през същата година.
коэффициент на смъртност	брой на умрелите лица на 1000 души от населението. Изчислен е като отношение на броя на умрелите лица през годината и средногодишния брой на населението през годината.
коHORTA	населението на определена възраст (в смисъла на доклада).
максимален размер на пенсията/пенсиите	максималният размер на получаваните една или повече пенсии без добавките към тях, еднакъв за всички видове пенсии. Той е равен на 35 на сто от максималния осигурителен доход за съответната календарна година.
минимален размер на пенсиите	този размер е определен за всеки вид пенсия
наследствена пенсия	пенсия, която се отпуска на лица при загуба на източника, от който са получавали средства за своята издръжка, поради смърт на лицето, което ги е издържало.
нетна миграция	механично изменение на населението, което представлява разликата между броя на заселените (имиграция) и изселените (емиграция) лица в (от) дадено териториално ограничение.
обезщетение	парична сума, която се изплаща за определен период или пожизнено на осигуреното лице за сметка на специално обособени парични фондове, след настъпване на осигурителния случай. Средствата по тези фондове се набират от осигурителни вноски за сметка на осигурителите и осигурените лица, и от държавния бюджет.
осигурено лице	лицата, които се осигуряват за определени осигурителни случаи, чрез внасяне на осигурителни вноски във фондовете

осигурен социален риск	на ДОО. Осигурените лица се осигуряват за собствена сметка или за сметка на осигурител. предвидено в законодателството събитие от обективната действителност, свързано с неблагоприятни материални последици за осигуреното лице, които се изразяват в невъзможността да придобива средства за издръжка срещу личния си труд и поради това при настъпването му осигурителният орган е длъжен да изплати обезщетение, помощ или пенсия на осигуреното лице.
осигурител	физическо или юридическо лице, което дължи осигурителни вноски по определен осигурителен фонд.
осигурителна база	начислените средства за работна заплата на осигурените лица, върху които се плащат осигурителни вноски и осигурителният доход на самоосигурените лица.
осигурителна вноска	парични средства, дължими от осигурените и/или осигурителите по определен осигурителен фонд.
осигурителен доход	доход, върху който се дължат осигурителни вноски.
осигурително плащане	парична или натурална престация, на която осигуреното лице има право при настъпване на осигурителния случай.
осигурителен случай	настъпил осигурен социален риск, който е довел до конкретни неблагоприятни последици за конкретно осигурено лице.
осигурителен стаж	период от време, през който осигуреното лице е подлежало на обществено осигуряване и/или е внасяло осигурителни вноски
осъвременяване на пенсиите	периодично актуализиране в размерите на пенсиите, за да се отчетат инфлационните процеси в икономиката
пазар на труда	пазар, където възнагражденията и условията за заетост са определени в контекста на предлагането и търсенето на работна сила
пенсия за инвалидност	обезщетение от държавното обществено осигуряване, изплащано месечно до края на живота или за определен срок при доказана трайна неработоспособност
пенсия за осигурителен стаж и възраст	обезщетение от държавното обществено осигуряване, изплащано месечно до края на живота, което замества доходите от труд, в случай че лицето отговаря на определени по закон изисквания за възраст и/или осигурителен стаж
производителност	количеството на произведената продукция (стоки и услуги)

на труда	за единица работно време
професионална пенсионна схема	споразумение между един и/или група работодатели, за да осигурят пенсии и/или други обезщетения за наетите от тях лица
процент на събираемост	съотношението между годишните действителни приходи от осигурителни вноски във фондовете на ДОО към дължимите приходи от осигурителни вноски на осигурените към фондовете лица
първи стълб на обществено осигуряване	задължително обществено осигуряване, което се основава на закон и се осъществява от публична осигурителна институция
работна сила	общият брой на хората в икономиката, които работят или са способни да работят (заети лица и безработни лица)
равнище на безработица	съотношението на безработните лица към работната сила за определен период
реална работна заплата	коригиране на номиналната стойност на работната заплата по отношение промяната на потребителските цени (инфлация)
самоосигурено лице	физическо лице, което е длъжно да внася осигурителни вноски изцяло за своя сметка
средна пенсия	общият разход за пенсии, изплащани от фондовете на ДОО, разделен на броя на пенсионерите
тотален коефициент на плодовитост	сума от повъзрастовите коефициенти на плодовитост през съответната година. Той представлява средният брой на деца (момичета и момчета), които би родила една жена през целия си фертилен период, съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година.

Използвана литература

1. Годишен актюерски доклад София, 2012 г., издание на НОИ.
2. Бюлетини и справочници на НОИ – 2015 г.
3. Доклад за изпълнението на бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2015 г.
4. Решение № 56 на Министерски съвет от 28 януари 2016 г. за бюджетната процедура за 2017 г. и Указания БЮ № 1/10.02.2016 г. на Министерство на финансите (МФ) за подготовката и представянето на бюджетните прогнози на ПРБ за периода 2017 – 2019 г.
5. ILO FACTS, *Internal guidelines for the actuarial analysis of a national security pension scheme* (1998).
6. ILO FACTS, *The ILO social budget model* (1999).
7. ILO FACTS, *The ILO pension model* (2000).
8. ILO FACTS, *The ILO population projection model* (2000)
9. Scholz W., Cichon M., Hagemeyer K., *Social Budgeting* (ILO 2000).
10. Plamondon P., Droin A., Binet G., Cichon M., McGillivray W.R., Bedard M., Perez-Montas H., *Actuarial practice in social security* (ILO Geneva 2002).
11. Iyer S., *Actuarial mathematics of social security pensions*, (ILO Geneva 1999).
12. The 2015 Ageing Report, European Commission (2015).
13. Country fiche on pension projections – Обновен пенсионен фиш на Р. България, представен през май 2016 г. пред работната група по проблемите на застаряващото население (AWG) към Комитета за икономическа политика на Европейската комисия.